

4519





## విషయసూచిక.

1 న్యూనియము	...	6
2 ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్ర-అధ్యక్షోపన్యాసము	...	9-20
3 సాహిత్యచరిత్రలకృత్యములు	...	22-22
పప్పు మల్లికార్జునరావుగారు పి. ఏ.		
4 కవితాగర్వము కవికాంక్షుడు నన్నయ ప్రయోగించె ననవచ్చునా ?	...	24-34
చంద్రాభట్ట రామమూర్తిగారు		
5 ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రప్రకాశం	...	37-49
పండితారాధ్యుల కాగభూషణులుగారు జయంతి స్వామికవివేకగారు దత్తాత్రేయ కామేశ్వరరావుగారు		
6 భాషా యోగ సామ్యము	...	43-44
శ్రీకృష్ణ శుందరరామకవిగారు		
7 య	...	45-46
జయంతి రామకవిగారు పి. ఏ. వి. యర్.		
8 సంస్కృతదూతకావ్యోత్పత్తివికాసములు	...	47-51
యాయూర్జీ పీఠాధిపతిగారు		
9 శుకన ప్రతి-కృత్యాది	...	52-53
పాపకేశరి కవిగారు		
10 కాలిందీకవ్యాచరిణియము (ద్వితీయభాగము)	...	54-55
అచలకవి		
11 భర్తృహరిసుభాషితములు	...	56-57
మరసింగకవి		



# పరిషత్ప్రయోజనములు.



తెలుగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి పొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు నీపరిషత్ప్రయోజ్క ప్రయోజనములు. ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబించదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యాక్రిందఁ బొందుపఱింపఁబడుచున్నవి :-

i తెలుగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ వర్ణమును వివరించు సర్వశాస్త్ర మగునిఘంటు వొకటి రచించి ప్రచురించుట;

ii తెలుగుభాషను సజాతీయతగుభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రచురించుట;

iii అధునికశాస్త్ర గ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకునై పారిభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు నొకశబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv అంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాశ్రయమునకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, అభ్యయులైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయమైన యాధారముల సాహిత్యమున సమీక్షముగాఁ జేయఁగల దేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్రమొకటి రచించి ప్రచురించుటయు;

v సర్వవిషయములనుగుఱించి చేయఁదగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi అంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కరము చేయించి నిర్దుష్టముగాఁ బ్రచురించుట;

vii తెలుగుభాషనును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్పించు నొక పత్రికను ప్రకటించుట;

viii తెలుగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి చర్చించుటకుఁగాను సాంకల్పికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరీక్షలఁ గావించి పాఠితోషికములను, సాహిత్య పట్టుములను, యోగ్యతాకృతిలను నొసంగుట;

x ఒక శుద్ధభాండాగారమును స్థాపించి సాగించుట. ఇందు బ్రధానముగాఁ జేయఁగల గ్రంథము లందవలయునట్లు ప్రాంతప్రతులుగూడ నుండవలయును;

xi తెలుగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి నవచరించు నన్ని కార్యములను చేయుట.

## కీ. శ్రీ. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు.

మహోపాధ్యాయ, కళాక్షపూర్ణ విరుదాంచితు లగు బ్రహ్మశ్రీ. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు జూన్ 18 తేదీ యుదయమున చెన్నపురిలో స్వగృహమునఁ గాలధర్మము నొందిరని తెలుపుటకు మిగుల విచారించుచున్నాము. వీరువయోవృద్ధులు, విద్యావృద్ధులునై యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మా నొనర్చిరి. ఈవిద్వాంసులు సంస్కృతాంధ్రములయందును, అంగ్రాజిడములయందును విశేషపాండిత్యము గలవారు. వీరి మరణమావలన నాంధ్రభాషకుఁ జాల కొంత నాటిల్లినది. వీరి జీవితచారిత్రమును గూర్చియుఁ గృతులం గూర్చియు, ముందుఁ బ్రకటించెదము.



# ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

---

సంపుటము ౧౮.	{ శుక్ల నామసంవత్సరము చైత్రవైశాఖమాసములు.	{ సంవత్సరము ౧.
-------------	--	----------------

---

## స్వవిషయము.

విభవసంవత్సరముతో బడిషత్పత్రికకు బహునేమవత్సరములు నిండినవి. ఇత్రికాప్రకటనమును మేము నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగించుటకుఁ గారణభూతులైన పరిషత్సభ్యులకును, ఇత్రికాపాఠకులకును, వ్యాసకర్తలకును మా శంకనము లర్పించుచున్నాము. విభవసంవత్సరసంపుటముతో, కాళిందీకన్యా పరిణయ ప్రథమభాగమున, ధాతుమాలయుఁ బూర్తియైనది. పద నెనిమిదవ సంపుట మీశుక్లసంవత్సరముతోఁ బ్రారంభమగుచున్నది. సభ్యులును, జందాదారులును, వాణిజ్యచందాలను సకాలమునఁ బంపి యథాప్రకారము మాకుఁ దోడుపడుటకై వేడుచున్నాము. ఈసంవత్సరమునఁ గాళిందీకన్యా పరిణయము ద్వితీయభాగము ప్రకటింపఁబడును. మఱియు నితరాముద్రితగ్రంథములం బ్రకటించుటకై యత్నించుచున్నాము. ఇదివఱకెచ్చటను బ్రకటింపఁబడియుండని కదిరీపతిశుకసత్తత్త్వత్యాదిపద్యములు ప్రకటింపఁబడుచున్నవి. భాషాభిమానులు తామెప్పటియట్లు సభ్యులును ఇత్రికాపాఠకులు నగుటయే కాక తమమిత్రులఁగూడఁ బ్రోత్సహించి పరిషదభిమానలం జేయఁగోరుచున్నాము. రామరాజరంగప్పరాజుసాంబోపాఖ్యానమునకుఁ బ్రతియొక్కటి సంపాదించి భాషాభిమానులు పంపినచో మాప్రతితో సంప్రతించుకొని ముద్రితప్రతితోఁగూడ వారిపుస్తకము వారికిఁ బంపెదము. (ప. ౨)

# ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు-అధ్యక్షోపన్యాసము.

— జనమంచి శేషాచిత్తార్థగారు, కడప —

శ్రీమంతం బగునీయాంధ్రదేశంబునఁ జెలువారు నాంధ్రభాషాయో  
మం బోషింప శేషుషీరిశేషభాషిత లగు భాషాభిమానులచే నిండుమించుగా  
నిరుపదిసంవత్సరములపుడు చెన్నపురియం దత్సాహసాహిత్యం బరుదార నెల  
కొల్పఁబడిన యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు సుప్రదాయానుసారంబుగఁ  
బ్రతివర్షంబునఁ బ్రహర్షంబున నిర్వర్తింపఁబడుచుండఁ బున నివ్వభవవత్సరం  
బున నతివిభవంబుతో జరపఁబడు వార్షికమహోత్సవసభకు నన్నగ్రాసనాధిప  
త్యంబు వహింపఁ గోరినయేతత్సభా కార్యనిర్వాహకులు మున్నగునధికారపదవి  
సమూహాదుల కే నంతయుం గృతజ్ఞుడనై యభివందనంబులు గావించుచు  
న్నాడను. ఈపదవిని నింతకుమున్ను నాకన్న నర్హతలు పెక్కిండు వహిం  
చి జయప్రదంబుగఁ గరణీయంబులు నిర్వర్తించియున్నారని యే నెఱుంగు  
టంచేసి దీనికి నే నపు డీయకొనుట సాహసం బనియు నే నెఱుంగుదు. అయిన  
నీయాంధ్రదేశంబున నొకమూలలోఁ జేరియుఁ జేరనట్లు లొత్తిగిలి యున్నదత్త  
మండలంబున నుండుపండితులను నొకకొన్నిసారు లేని బహుకారింపఁ దలంపు  
గొని పరిషత్కార్యనిర్వాహకులు మున్నొకసారి దత్తమండలాంతర్గతకడపపురం  
బున జరిగినవార్షికమహోత్సభకు దత్తమండలాంతర్భూత బల్లారిపురవాస్తవ్యులు  
నిపుడు కీర్తిశేషులు నైనకొలాచలము శ్రీనివాసరావుగారి నగ్రాసనాధిపతిం గా  
నియమించి యీసంవత్సరమునఁ గడపపురనివాసి నగునన్ను నియమింపఁబూ  
నుటచే నీగౌరవము దత్తమండలవాసుల కొనరింపఁబడినదియే కాని సామా  
న్యండ నగునాకుఁ గాదని తలంచి యస్తస్త్వండలవాసులకుఁ గలిగెడుగౌర  
వంబు కరమాదరణీయం బనియుఁ నవశ్యాంగీకర్తవ్యం బనియు భావించి యి  
ప్పదవి కే నీయకొంటి. ఇక్కార్యంబు నెఱవేర్చుటయందు నాదెస న్యూనాధి  
క్యంబు లుండునేని వాని సరకు సేయక నన్ను మన్నింతు రని యీసభ్యుల  
నెల్లరూ బ్రార్థించెద. ప్రతివర్షంబున జరపఁబడు సీమహోత్సవం దితఃపూర్వ  
మగ్రాసనాధిపతు లెల్లవిషయములం గూర్చి యుపన్యాసించియే యుంటుచే నే నే  
మిచెప్పినను నయ్యది చర్చితచర్చణమే యగుంగాని క్రొత్తదిగా నుండఁజోడు.

అయినను భాషాపాఠశాలలు నడుచును. భాషాభివృద్ధికిని నెవరెవ రెన్నిమాటలు నుడిచిన నది యుపకారకారకంబుగ నుండు ననియే నాతలఁపు. ఇంకఁ బ్రకృత మనుసరించును.

— ♦ ఇప్పటియాంధ్రభాషాస్థితి ♦ —

ఈశీర్షికను వ్రాయునపుడే మత్తరంబు ముత్తరంబులుగాని వాక్యంబులు వ్రాయవలసి వచ్చిన యని ప్రకంఠనముచ్చలిత లలితవిటవంబు చందాబునఁ బ్రకంఠమానం బగుచున్నది. పరమేశ్వరీమాయ యెట్టిదో యద్దేవిసాకల్ప మెత్తెఱుగున నున్నదో కలిమాహాత్మ్యం బెప్పగిది నొప్పనో చెప్పలేను. Italian of the East అని పాశ్చాత్య లగుహూణవాణీవిచక్షణులు పేర్లొను శ్రావ్యంబై సొంపారు మనయాంధ్రభాష నన్వయ, తిక్తన, యెఱ్ఱానైగడ, లో నగు మహాకవిశ్వరులకాలంబున మహాన్నతదశం జెంది యది మొదలు రాజ మహేంద్రవరము కొండవీడు రాజధానులయందు రాజ్యపాలనంబు సేయుచుండిన విద్యత్రవిసమాదరణకురాయణులైన రెడ్డిమహీపతులకాలంబునను బిడవఁ గవితాసామ్రాజ్యపట్టభస్మంబును నాంధ్రభోజంబును నగు కృష్ణదేవరాయల కాలంబునఁజును గ్రమంబున ననేకభంగుల నభివృద్ధి గాంచుచు వచ్చినది. దానికిఁ బిమ్మటను నాంధ్రవాఙ్మయమును బ్రభుసమాదరణంబున్నను లేకున్న ను నచ్చటచ్చటఁ గవినాథులు సద్గ్రంథములను రచించుచుఁ బోషించుచు వచ్చిరి.

అధునాతనకాలంబునను నాంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు దేశభాషలయెడ ననాదరంబుసేయక చేయూత యొసఁగి వీరిని గాపాడుచువచ్చిరి. ఇటులుండ మనయాంధ్రవాణి చేసినదురితం బేమియో కాని యిప్పటికిఁ గొన్నిసంవత్సర ములనుండి మనము చూచుచుండఁగానే దీనికి దుర్దశ వాటిల్లినది. అద్దేవిని నిజ మో నుంబోలె భక్తి తాత్పర్యంబున నుపచరింపవలసిన తత్పుత్రు లగునాంధ్రు లలోనే కొండఱు ధీమంతు లుప్పటిల్లి యప్పడఁదికిఁ బలుదెఱుగుల నొప్పు గలిగింపఁ దొడంగిరి. వారిం జూచి వల్లే యగి ప్రశంసించుచు మఱికొండఱు కుతర్హములు సేయుచు నాసతిని హింసించఁ జొచ్చిరి. మెడి యుం బలువురు వాడమి యాదేవిని వికృతాకృతిం గావించి రూపుమామం బాల్పడిరి. ఆంధ్ర సరస్వతికిఁ దా మిట్లు కైంకర్య మొనర్చుట భాషాసేవ యనియు నది యభి వృద్ధిహేతు వనియు నెవరైనను నిక్కఱిని జలుపనగునా యని హితోక్తు లా

# ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు-అధ్యక్షోపన్యాసము.

— జనమంచి శేషాచార్యగారు, కడప —

శ్రీమంతం బగునీయాంధ్రదేశంబునఁ జేలువారు నాంధ్రభాషాయో  
మం బోషింప శేషుషీరిశేషభాషితం లగుభాషాభిమానులచే నిండుమించుగా  
నిరుపదిసంవత్సరములపుడు చెన్నపురియం దుత్సాహసాహిత్యం బరుదార నెల  
కొల్పఁబడిన యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు సుప్రదాయానుసారంబుగఁ  
బ్రతివర్షంబునఁ బ్రహర్షంబున నిర్వర్తింపఁబడుచుండు బున నిష్పిభవవత్సరం  
బున నతివిభవంబుతో జరపఁబడు వార్షికమహోత్సవసభకు నన్నగ్రాసనాధిప  
త్యంబు వహించు గోనయేతత్సభా కార్యనిర్వాహకులు మున్నగునధికారపదవి  
సమారాధుల కే నంతయుం గృతజ్ఞుడ నై యభివందనంబులు గావించుచు  
న్నాడను. ఈపదవిని నితకుమున్ను నాకన్న నర్హతలు పెక్కుండు వహిం  
చి జయప్రదంబుగఁ గరణీయంబులు నిర్వర్తించియున్నారని యే నెఱుంగు  
టంచేసి దీనికి నే నీపు డీయకొనుట సాహసం బనియు నే నెఱుంగుదు. అయిన  
నీయాంధ్రదేశంబున నొకమూలలోఁ జేరియుఁ జేరనట్లు లొత్తిగిలి యున్నదత్త  
మండలంబున నుండుపండితులను నొకకొన్నిసారు లేని బహుళకరింపఁ దలంపు  
గొని పరిషత్కార్యనిర్వాహకులు మున్నొకసారి దత్తమండలాంతర్గతకడపపురం  
బున జరగినవార్షికమహోత్సభకు దత్తమండలాంతర్భూత బల్లారిపురవాస్తవ్యులు  
నిపుడు కీర్తిశేషులు నైకకోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారి నగ్రాసనాధిపతిం గా  
నియమించి యీసంవత్సరమునఁ గడపపురనివాసి నగునన్ను నియమింపఁబూ  
నుటచే నీగౌరవము దత్తమండలవాసుల కొనరింపఁబడినదియే కాని సామా  
న్యంఁడ నగునాకుఁ గాదని తలంచి యస్తస్త్వంధలవాసులకుఁ గలిగెడుగౌర  
వంబు శరమాదరణీయం బనియుఁ నవశ్యాంగీకర్తవ్యం బనియు భావించి యి  
ట్లదవి కే నీయకొంటి. ఇక్కార్యంబు నెఱవేర్చుటయందు నాదెస న్యూనాధి  
క్యంబు లుండునేని వానిని సరకు సేయక నన్ను మన్నింతు రని యీసభ్యుల  
నెల్లరూ బ్రార్థించెద. ప్రతివర్షంబున జరపఁబడు సీమహోత్సభయం దితఃపూర్వ  
ముగ్రాసనాధిపతు లెల్లవిషయములం గూర్చి యుపన్యాసించియే యుంటుచే నే నే  
మిచెప్పినను నయ్యది చర్చితచర్చణమే యగుంగాని క్రొత్తదిగా నుండఁజోడు.

అయినను భాషాపోషణులునకును భాషాభివృద్ధికిని నెవరెవ రెన్నిమాటులు నుడివిన నది యుపకారకారకంబుగ నుండు ననియే నాతలఁపు. ఇంకఁ బ్రకృత మనుసరింతుము.

— ♦ ఇప్పటియాంధ్రభాషాస్థితి ♦ —

ఈశీర్షికను వ్రాయునపుడే మత్తరంబు ముత్తరంబులుగాని వాక్యంబులు వ్రాయవలసి వచ్చినే యని ప్రకంపనముచ్చలిత లలితవిటవంబు చందాబునఁ బ్రకంపమానం బగుచున్నది. పరమేశ్వరీమాయ యెట్టిదో యద్దేవిసంకల్ప మెత్తెఱుగున నున్నదో కలిమాహాత్మ్యం బెప్పగిది నొప్పనో చెప్పలేను. Italian of the East అని పాశ్చాత్యు లగుహూణవాణిచక్షులు పేర్కొను శ్రావ్యంబై సొంపారు మనయాంధ్రభాష నన్వయ, తిక్తన, యెఱ్ఱాప్రెగడ, లో నగు మహాకవీశ్వరులకాలంబున యహోన్నతదశం జెంది యదిమొదలు రాజ మహేంద్రవరము కొండవీడు రాజధానులయందు రాజ్యపాలనంబు సేయుచుండిన విద్వత్సత్తవిసమాదరణరాయణులైన రెడ్డిమహీపతులకాలంబునను బిడపఁ గవితాసామ్రాజ్యపట్టభస్మంబును నాంధ్రభోజంబును నగు కృష్ణదేవరాయల కాలంబువఱకును గ్రమంబున ననేకభంగుల నభివృద్ధి గాంచుచు వచ్చినది. దానికిఁ బిమ్మటను నాంధ్రవాఙ్మయమును బ్రభుసమాదరణా బున్నను లేకున్న ను నచ్చటచ్చటఁ గవినాథులు సద్గ్రంథములను రచించుచుఁ బోషించుచు వచ్చిరి.

అధునాతనకాలంబునను నాంగ్లేయప్రభుత్వమువారు దేశభాషలయెడ ననాదరంబుసేయక చేయూత యొసఁగి ఏనిని గాపాడుచువచ్చిరి. ఇటులుండ మనయాంధ్రవాణి చేసినదురితం బేమియో కాని యిప్పటికిఁ గొన్నిసంవత్సర ములనుండి మనము చూచుచుండఁగానే దీనికి దుర్దశ వాటిల్లినది. అద్దేవిని నిజ మూఁసుంబోలె భక్తి తాత్పర్యంబున నుపచరింపవలసిన తత్పుత్రు లగునాంధ్రు లలోనే కొందఱు ధీమంతు లుప్పటిల్లి యప్పడఁటికిఁ బలుదెఱఁగుల నొప్పు గలిగింపఁ దొడంగిరి. వారిం జూచి వల్లే యిది ప్రశంసించుచు మఱికొందఱు కుతర్హములు సేయుచు నాసతిని హింసించఁ జొచ్చిరి. వెండి యుం బలువురు వొడమి యాదేవిని వికృతాకృతిం గావించి గూపుమామం బాల్పడిరి. ఆంధ్ర సరస్వతికిఁ దా మిట్లు కైంకర్య మొనర్చుట భాషాసేవ యనియు నది యభి వృద్ధిహేతు వనియు నెవరైనను నిక్కఱిని జలుపవగునా యని హితోక్తు లా



డసాహసించిరేని వారితో దుర్వాదంబులు గావించు దొడంగి త్వంశులేత్యా  
 దివచనంబుల నుపాలంభింతురు. తాము చెడుటయకాక యితరులకును నందును  
 ముఖ్యముగాఁ దరుణవయస్సు లగుబాలురకును దమమతంబులను స్వయము  
 కఱపుటయకాక ప్రభుత్వమువారు నెలకొలిపియుండు విద్యాశాఖాధ్యక్షుల  
 మూలముగ వానిని బ్రచారమునకుఁ జేర భగీరథ ప్రయత్నములు సేయుచు  
 నెన్నఁజ్ఞి నేని తమవట్టినచలంబును సాధించి పేరుగాంచ బద్ధకంకణులై యే  
 పారుచున్నవారు. అట్టివారు సేయు ఘోరకృత్యములవలన నురుచిరరూపలాప  
 గ్యవిలాసవిభాసమానురాలుగాఁ బ్రచుదంబునఁ జెన్నారుచు సొగసుగులుకు  
 చుండినయాంధ్రవాణి యిక్ష్వాంబునఁ బ్రేమపురస్కరపోషితనిజకుమారవర్గంబు  
 లు నిర్దయులై కావించు కళాపూతంబులవలనను గృపాణధారాహతులవలనను  
 గంఠపాళనిర్భాధబంధనంబులవలనను నొడ లంతయు ప్రణాంకిత మై చెప్పరాని  
 నొప్పియొడవ నీముప్పుఁ దప్పించ నితరశుతు లొనర్చుజతనంబులు వితథంబు  
 లగుటకుఁ బెల్లుగ దురపిల్లుచు నకటా యని సొమ్మసిల్లుచు వెండియుఁ దెప్పి  
 రిల్లుచుఁ బలవించుచుఁ బ్రాణమాత్రావశిష్టయై కడు దీనతం బొరసి యున్న దని  
 వాక్రువ్వ నోరాడకున్నది. దీనిం దలంప నొడలు గడుంగడు వడంకుచున్న  
 యది. ఉల్లము జల్లనుచున్నది. మాతృసేవాపరాయణు లీకలికాలంబునను  
 నింకను గొందఱున్నారు. కావున మాతృహింసకు లగుతమసోదరుల పాపకృ  
 త్యంబులఁ గాంచి వారు సైంధవనేర్తురే? ఇప్పు డున్నటులుండి మాతృహింస  
 కులు తెలివించెచ్చుకొని పశ్చాత్తపులై తమయకార్యంబుల నుజ్జగించి యా  
 సతీతిలకంబునకుఁ దమకావించిన ప్రణంబుల నార్పను, నెగులును మాన్ప  
 ను, నుచితచికిత్సలుగావించను దొడంగి రేనియు నీబాధ లువశమింది యాజేవి  
 స్వస్థతం బొరయుటకుఁ బెద్దకాలము పట్టును. ఆహా! యిట్టులును వారు మాటు  
 దురా? అది మదీయాశాజనితప్రమయే కాని నిశ్చముగా నగునొక్కో? ఇఁకఁ  
 బర్యాయోక్తివచనంబులు మాని ఋజుసరణిని గొండాక వాక్రుచ్చెద. నవీను  
 లగుప్రజ్ఞాశాలులు కొందఱు పాడినదే యేలరా పాడవలయు ననుసామెత కైవ  
 డి నవీనమార్గంబుల భాషాసేవ సేయఁబూని వ్యాకరణసూత్రనిర్ణీతనియమం  
 బులకు లోనగుట మనకుఁ బరమేశ్వరుడు పుట్టుకతో నొసంగిన స్వాతంత్ర్య  
 భావమును స్వీకరింపమి యని యున్నియమంబు లను శృంఖలలఁ ద్రెంపి పాఱ  
 వైచి విచ్చలవిడి యిచ్చకు పచ్చినచూదంబునఁ గబ్బాబులుగూర్ప మొదలిడిరి.

ఒకయూరిలోఁ “గలరా” యనంబడు విషూచివ్యాధి ప్రబలి పెక్కుండ్ర నాహుతిగాఁ గొనుచుండ నొకఁడు వీధిం జనుచున్న యొకవైశ్యుఁగాంచి నీ పూరికిఁ బోయి రావలయు నంటివే నిలిచినట్లున్న జే యని యడుగ నావైశ్యుఁడు దానిపేరుం జెప్పినొల్లక యయ్యా! యచ్చటఁ ‘గ’ యున్నదని నన్నని యెలుంగునఁ జెప్పి నాపయనఁబు నాపితి నని చెప్పినయొప్పిదంబున నాతెగవారు వ్రాయులైలిని “గ్రా” యనిమాత్రము వక్షాశించుచున్నాను. దానింగాంచి కొందఱు యతిప్రాసంబులను నిర్బంధములు రచనాసౌలభ్యంబున కంతరాయము లని యుగ్గడిచుచు వానిం ద్వజించి వద్యములు రచనసేయిదొరఁకొనుచున్నారు. ఇంకను గణముల నేలకాటింపవలయు నని వీనిని దొలఁగింపఁ బ్రయత్నింతురు కాఁబోలు. వ్యాకరణనియమములను మనము స్వతంత్రించి యుల్లంఘింపఁ దగునా యని యేరైన నడిగిన వారు మనపూర్వ లెన్నియో యేడ్లకు మునుపు వ్రాసియుంచిన తాటియాకుపొత్తములతో నుండియు శాసనములనుండియుఁ బ్రయోగములను, బండితు లగుబ్రాహ్మణులు సంభాణంబులందు వ్యవహరించు ప్రయోగములను నెత్తి చూపుచు నుచ్చైఃస్థోమంబున నుత్తరంబు లొసంగుచు ధన్యమన్య లగుదురు. వీనికిఁ దో డిక్టాలంబున నకారద్వయము తలసూపి యచిరకాలంబుననే యెల్లయెడలను నెల్లవారియుల్లంబులుల్లసిల్ల నల్లిబిల్లిగా నల్లుకొని యేపు సూపెడు. నకారద్వయ మన నెద్దియో దాని యాకృతి య్మోదో యరయవలయు నని మీచిత్తంబులు కొత్తుకాయత్తము లై యల్లలనాడుచుండును. కావున దానిం దడవుసేయక వ్యత్యేకరించెద. నకారద్వయ మనఁ గా నవలయొకటి, నాటక మొకటి. ఓహూ! సగము తెలిసినదిగాని మొదటిపద మాంధ్రభాషలో మేముచూచినంతలోఁ గా నంబడదే. దాని కర్థమేమి? నవలాయచువదము పరితార్థమున నున్నది. అదిప్రకృతమున నన్వయపడే. “టీకాటూకా మపేక్షతో” యన్నటులున్న జేయని కేవలప్రాచీనశుష్టచండితు లెవరైన నుందురేని వారకుగవచ్చును. వారికి దానిం దెలియఁజెప్పెద. నవల యనఁగా నేదేని యొక కల్పనాకథ. ఆంగ్లోభాష యందు “Novel” అని చెప్పఁబడును. తెలుగున నవలలను హూణభాష యందలి నవలలవలెనే ప్రణాళిలు కల్పించి వ్రాయవలయును. గ్రంథాది యందు మనప్రాచీనులవలెఁ గాక “రామయ్య- భీమయ్య! నేను నీతో యేమి చెప్పాను. నీవు చేశావు కావున.” భీమయ్య- పోను రామయ్య! నీవు నెప్పు

పుగాని వోడు సూస్తుండాడు గనక నేను యెట్లా దాన్ని తీసుకొనివాస్తురు.” అని యివ్వధంబున మనమునం నున్నది యేదియో యెటుగనీయకయు రా మయ్య భీమయ్య లెవ్వరో తెలియరాకయు వ్రాయుట నవలరచయితల మహా సంప్రదాయము. ఆవివరములు గ్రంథములో నలువదియేబదిపుటలకుఁ గాని గోచరింపకుండునట్లు వ్రాయుట గొప్పనేర్పు గా నెన్నంబడు. నాటకములం లోఁన్న య దటకును దెలిసియేయున్నది. “నాటకాంతం సాహిత్య” పుస్తక ప్రాచీన సాహిత్యకైక్తి యిప్పుడు “నాటకాదిసాహిత్య” పుస్తక మాటిసది పాఠశాలలోఁ జరుపు (అనఁగా సింగ్లీషు మొదలగు విషయములు ప్రధానముగాను సాంధ్ర మానుషంగికముగాను జరుపు) విద్యార్థులును దొలుదొల్ల నాటకములతోనే గ్రంథరచనకుఁ దొడఁగువారు అట్టియుద్గ్రంథములను ముద్రింపించుటకును వాని పైసదభిప్రాయములను వ్రాసి యిచ్చుటకును బలుపు రేరు నేనని సిద్ధముగా నుండుదురు. “ఏనకేనా పుష్పచాయేన ప్రసిద్ధపురుషో భవ” అని మనప్రాచీను లగునా ర్యులే చెప్పియున్నారాదా? ఇదియుఁ గాక ఛందోవ్యాకరణాంబంధసంబులకు లోఁగియే యీ కాలంబునఁ బద్యము లల్లువారు కొందఱు భావకవిత్వ మని యొక తెఱఁగు క్రొత్తకైత నేయుచున్నారు. అందు భావమే ప్రధానముగా నుండునట ఏది వ్రాసినను నెక్కరణిని వ్రాసినను క్రొత్త త్రోవనుండియుండుటయే యిట్టివానికి నియమము. ప్రాచీనరీతుల ననుసరించి వ్రాయబడునది గద్యమైనను బద్యమైనను బఁకిరాదు. పఁకిరాదని యేలచెప్పితిని మీరెఱుంగుదురా? అట్టి పుస్తకములను బ్రాయశఃముగా విద్యాశాలలోఁ దదధ్యక్షులు పాఠ్యగ్రంథములు గా నిర్ణయింపరు. సంస్కృతపదము లెక్కువగా నుపయోగించి వ్రాసినచో దీనిలో సంస్కృతరచనలే కాని తెలుఁగు చాలఁదక్కువయని నిరసించురు. అచ్చ తెలుఁగుపదములును జాతీయము లగుమాటలును గూర్చి సలక్షణ బగుకైలిని నెవ్వఁడేని యొక పాత్రమును వ్రాసిప్రకటించునేని యది “Chauce.’s English” (ఛాన్సర్స్ ఇంగ్లీషు) వలె దురవగాహ మఁమహాప్రాచీనకవులు వాడినవిస్తృతిభాషలో వ్రాయఁబడిన దనియు నేతత్తాలపువారి కవి మనోరంజకంబులును నుపయోగకారులును గావనియుఁ దూలనాడుచుఁ దద్గ్రంథనిర్మాతల నిరుత్సాహులనుగాఁ జేయుదురు.

కట్టా! మనయాంధ్రభాష కెట్టిదురవస్థ పాటియై? దీనిఁ దొలగించి దానిం జోపించుటయే ముఖ్యోద్దేశముగాఁ గొని పోటుమాసినుల యేటులకు వె

నుదీయక పాటుపడునది యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుని నేఁ జెప్పవలయునే? భాషకిక్తాలంబున ఘటిల్లెను పూర్వోక్తసంకటాంబుల నివారించు బూనిన యిప్పటిపత్తున కిక్తాలంబున సభివకృష్టరాయ లనఁబరఁగుచు నిష్ఠాములై వలయు నంత సాహాయ్యంబొనర్చుచు బ్రధానపోషకులై యున్న శ్రీపితాపురము మహారాజాగారు ప్రాచీనమతావలంబు లగు విష్వజ్జహంబుల కెల్లరకుచు గడుగడు సంస్తవనీయులై యలరారుచున్నకతంబున నాంధ్రవాణి పోలియ దనియు నది రంబ లబ్ధసంజ్ఞారోగ్యమై మునుపటియందముం దెది శాశ్వతంబుగ జీవించు ననియు నేను నెమ్మదిం దిరమ్ముగ నమ్ముచున్నాఁడను.

ఇక భాషారక్షణోపాయముగూర్చి నాలుగుమాటలు చెప్పదలంచితిని.

—: భాషాస్వరూపము :—

మానవుని బుద్ధిస్వభావసంయోగకారణి భాష. ఆంధ్రభాషయన నాంధ్రునిబుద్ధిస్వభావధర్మమును బోధించు శబ్దబ్రూద మనియే సారము. భూతభవిష్యద్వర్తమాననామక కాలత్రయమునందును నాంధ్రసంఘ మేలాగున నుండెను? ఎటు లుండఁగలను? ఎట్లు న్నది యనువిషయములనుబోధించుటయే భాషకుం గలఫలము. మన మేనంఘమును బరీక్షించిన నాసంఘమున కేవి స్వభావధర్మములో వానిని వారిభాషయే సువ్యక్తముగాఁ దెలుపుచుండును. ధనమునుఁ బ్రాపంచికసుఖమును సధికారము నీమొదలగువానియొ దొక్కదానినో రెండింటినో లేక యన్నింటినో యాశించు జాతివారిభాషను మనము పరీక్షించిన నాయూహలనుష్ఠిరపఱుచుచుఁ దడుపాయములఁ దెలుపుచుఁ దదనుగుణోదాహరణముల వ్యక్తీకరించుచు నాభాషాగ్రంథసముదాయ ముండును. ఆగ్రంథములను మన మాదృశిం బఠించి యంతలో సంతృప్తికొందక స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ గాక స్తనశల్యకరీతాన్యాయము ననుసరించి పఠించితిమేని యా జాతి భావము లెట్టి వని మనకుఁ బొడకట్టకమానవు. ఈనియమము ననుసరించి మనకు ముందున్నవారి భాషయు లెట్టివి? వారిసుగుణసంపద యెట్టిది? వారుచేయు కర్తములెట్టివి? ఆవి యేకరీతిగా నుండినవా? లేక కాలానుసారము మార్పు నొందినవా? పరీక్షించితిమేని మనపూర్వుల గంభీరభావములు, మతధర్మాచరణాదిధర్మనిబద్ధములగుసద్గుణగణములు, విహికాముష్మికములనఁబడఁఫలముల వేని గోరి యాచరించిరో ఆకర్తములు, కాలానుసారముగ నెట్లు మార్పుకొనిన శాస్త్రవిరుద్ధముకాదో లట్లు చేసిన మార్పులు, వేనిని మార్చినఁ బ్ర

భమసూత్రమే నశించినో అట్టివిషయములను వా రించుకేని మార్పకుండుట యు మున్నగు సనేకవిషయములు మనకు వాణిదర్పణము నఁ బ్రతిబింబమువలె గ్రంథబృందమునుండి స్పష్టము లగు. మన మేగ్రంథమును బ్రతిచి సార మిం దే ది యని వేసారక పలుసారులు విచారించితిమేని మనపూర్వులవనోపపత్తు లా ముష్టికసుఖసంపత్త్యుద్ధినే యాశించునవి యని తేటపడియెడిని. ఇట్టివిషయ ములను దెలుపుటయే భాషోద్దేశము. మఱయుదేవభాషాప్రతిచ్ఛామయేయాంధ్రభాష యనియు స్పష్ట మగు.

దేశమనఁగొన్నతి భాషాభివృద్ధిచే గలుగుచు గాని వేఱుకారణమునఁ గలుగ దనవచ్చును. ఈవిషయము నంద టుగీకరింతురో లేదో యెఱుంగను గాని పెక్కిండ్ల భావ మని మాత్రము నుడువఁగలను. భాషయే మానవులకు గూడిక కల్పించును. క్రొత్తదేశమునకుఁ బోయితిమేని యందాంధ్రుడు కనఁ బడినచో వానిం గూడ మనస్సు కోరును. అప్పటియానందము వర్ణనాతీతము. ఆకాలమున నందఱమాటలలో నాంధ్రునిభాషానిస్వానము—

కం వీనులవిందై యమృతపు, సోనలపొందై యమందసునుచలదళిని

గానము క్రందై యాస్వన, మానంద బ్రహ్మమన నధిపతివలికె.

అను రామరాజభూషణుని హృద్యమగు పద్యమును స్మరింకఁజేయక వదలునా ? అట్టియానందమును గలిగించినది భాష గాని వేవముగాదు. అట్టి భాష యత్యున్నతిఁ గాంచినచో నాదేశ మున్నతస్థితిని గంచి యుండుననుట సమంచితమే యని తలంచుచున్నాఁడను. భాషామూలముననే జాతీయం దభి మానము గలుగును. అది సాంద్రమైనచో నైకమత్య మనంబడును. అయొక మత్యమే దేశాభివృద్ధికాలవాలము. కాఁబట్టి భాషయే మనదేశాభివృద్ధికిఁ బ్రధానకారణమని విన్నవించుచున్నాఁడను.

— ఇతరభాషాసంయోగము —

ఏదేశభాషయం దైనను నితరదేశభాషాపదములు చేయున్నవనుట నిర్వివాదాంశము. ఒకదేశస్థుఁడు కారణాంతరమున దేశాంతరమున కరిగి యటఁ గొలఁదివత్సరములు నివసించి మరలి స్వస్థానమున కరుదెంచినపు డా తిఁడు క్రొత్తదేశపుభాషాపదములను వాడుచుండును. అవి కొందఱ కలవడు ను. అందుఁ గొందఱు కవులుండురు. ఎట్లో కవిత్వమునం దవి చేరును. తరు వాతినా రాకదములు మనభాషవే యనుకొందురు. అట్లుగాక యాంధ్రభా

పాపదము లిది యని తొలుత నిఘంటువు వ్రాసియుండినఁ దక్షిణ వన్యదేశ్యము లని కనుఁగొనుట సుభిన్నముగ నుండును. ఆపని సాగనందున మనభాషలో నిమిడియున్న పదము లిది యని యెఱుంగుట సామాన్యలకుఁ గష్టముగ నున్నది. ఈవిషయము నేకాంతమునఁ గూర్చుండి విచారించితిమేని మన భాష యెన్నియో దేశములుండి యెన్నియో మార్పుల నొందియున్న దని తోచకపోదు. అంతియగాక యేభాష యెప్పుడు వృద్ధిచెల్లెనో చెప్పటయు నశక్యము. దీనికిఁ గలకారణము భాషాప్రాచీనత్య మనవలయును. పెక్కుశబ్దములు కల్పింపఁబడియుండును. ఎందువలన నన్నప్రశ్న మసంబద్ధము. ఆకాలపువారి యాచారులు తెలుపుట కప్పుడు శబ్దము లుండకుండునవచ్చును. అవసరమును బట్టి కల్పింపఁబడియుండవచ్చును. కొంతకాలముక్రిందట విశాఖపట్టణప్రాంతముల నిష్టాలాపము లాడుకొనఁతఱి జమత్తారముగా నొక్కఁ డొకమాట పలికినఁ దక్షిణవారు “మతాణా కాల్పెరు” అని యనసాగిరి. ఇపు డామాట యావండలమున వాడుకయైవది. “రంజుగా నున్న” దనఁగా శ్రుతిహితముగా నున్నదను నర్థమునఁ బ్రయోజలమున నున్నవారిలోఁ గొండలు రసికు లుపయోగింతురు. అది గ్రంథముఁ జేరిన నదియు నాంధ్రభాషయే యనఁబడును గదా? ఇట్లే పెక్కుపదములు కల్పింపఁబడియుఁ బెక్కుపదము లన్యభాషలనుండి చేర్చుకొనఁబడియు నీయాంధ్రభాష వృద్ధియైన దనవచ్చును. తోచినట్లెల్ల నన్యభాషాపదములను జేర్చుకొనుటయుఁ బాడిగా దని నాయుద్దేశము. భాష వృద్ధికావలదా యన్న దేవభాష మనకు నిధివలె నున్నది. అందుఁ గలపదము లెందును లేవని పెక్కుండు నొక్కివచ్చాడెందు చున్నవారు. కావున నింకనైన నితరదేశభాషాపదములను జేర్చుకొనక దేశభాషనుండి చేర్చుకొనుచు నీవఱకిన్నిచేరిన పనియు, వాని పుష్పత్తు లిది యనియును దెలిపి భాషను జక్తనలంకరించుట యీపరిషత్తునకు విధియైయున్నది.

### —♦ వ్యాకరణము ♦—

ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి వ్యాకరణము ప్రధానాంగ మనవలయును. ఇపుడును వ్యాకరణములు చాల వనియుఁ గ్రొత్తగాఁ బెద్దవ్యాకరణము వ్రాయుట యత్వవసర మనియుఁ గొండలు పలుకుచున్నవారు. కాని యిపు డుండువాని నే పఠించువారి సంఖ్యయే తక్కువగ నున్నది. వ్యాకృతిగ్రంథసంఖ్య కొలుతగాంచలే దని నే నెంచుచున్నాఁడను. ఇపుడు క్రొత్తవ్యాకరణమును వ్రాయు

ట కనేకాంతరాములు లున్నవి. క్రొత్తయక్షరములు కల్పించవలసి యందు నేమో? ఆయక్షరములు గలవదము లెంతదనుక నిలుచునో యేక్షణమున నశించునో మన మిప్పుడు నిర్ణయించజాలము. భాషానియమముల నొకేత్తుగ నణగఁద్రొక్కి గ్రామ్యభాషగనో వ్యవహారభాషగనో యగ్రామ్యభాషగనో మార్పవలయు నని రామరావణయద్ధము వద్దతిగాఁ బోరాడుచుండువారు పెక్కుండు గల యిక్ష్వాంబున నియమముల నేర్పఱచుటయే సారముగాఁగల వ్యాకరణమును వ్రాయఁబూనుట పరిహాసాస్పద మగునేమో యని యూహించుచున్నాఁడను. లేనికారవమును గాంచ నెంచుటకన్న నున్నదాని నూచిపోకుండఁ గాపాడుట సమంచిత మని తలంచుచున్నవాఁడను. పూర్వమహాకవుల మర్యాదయే పూర్ణానుస్వార మగుచుండ నిక నిష్పటివ్యాకృతికర్తల కెంత మాత్రము మర్యాద నిలుచునో తెలియఁజాలను. ఈవాదములు తుదముట్టి భాష నియమబద్ధముగ నిలుచునన్న యాశ పొడవ నంతదనుక నీప్రయత్నము నిలుపుటయే శ్రేయస్థరము. అట్లని నిరాశఁ జెందరాదు. ఉన్ననియమముల నడలింపక వానిని సమాశ్రయింపవలయు. తద్విరుద్ధప్రయోగములు ప్రాచీన గ్రంథరాజములయందున్నచో “ప్రమాదోధీమతా మపి” అన్నసూక్తి కుదాహరణములుగాఁ గైకొనవలయునె కాని “తదేవాహం సాధయామి” అన్నట్లు మొండికట్టాను బట్టరాదు.

— ♦ గ్రంథ రచన ♦ —

ఇక గ్రంథరచన గూర్చి యిందుక తెలిపెదను. భాష కాధారము గ్రంథసముదాయమే. నాడింధముఁడు సూత్రమునకు రత్నసంతతులఁ గూర్చును. అట్లే కవి ఛందస్సూత్రమునందు మృదుమధురతమవదరత్న సముదయము ను గూర్చును. తొలిది కంఠభూషణము. రెండవది వాగ్భూషణము. అయ్యది యపహర్యము. ఇది యనపహర్యము. కవితాశిల్ప మనల్పకల్పనాతికయ మనోహరము అనన్యరూపంకార మట్లు దీని కిదియే సాటి. కావుననే “కవి తా య ద్యస్తి రాజ్యేన కి” మ్మని భర్తృహరి భాషించెను. కవితాశిల్పమునకు సుమతియే పరికరము. లోకవిజ్ఞానముకూడ నొకయింగ మనవచ్చును. కవి మనస్సునకు బ్రవృత్తిములు గోష్ఠదీకృతము లగునన్నఁ దక్కిన వొకలెక్క యా? ఆశిల్పము సాధున నోరంజకము గావలయు. దీనికి ఫల మిదియే. కాబట్టియే కదా, “య” స్పిష్టానసగమనాయై నేదం మమతు సాధేయమ్” అని

యొకమహాకవి వాక్రుచ్చెను. కవిత యెహికాముష్మికసుఖముల నుడఁగూర్చు నని ప్రాజ్ఞులు పలికియున్నారు. అది యెల్లరయ్యగీకారమును బడసినది. ఎందఁ టకో మూర్గదర్శకము కూడ నగు. కావునఁ గవిత భావకాధారము; వాగర్థ ములవలె నవి షరన్నరాశ్రయము గలవి. చతుర్విధపుకష్టాదాయని కవిగ యని కొందఱు కలికి. ఇందఁ జిన్నివిధములఁ బొగడుట-బట్టియే కవిత నియ మబద్ధురాలు కావలసినదెను. కవితాకారము నలఁకరించునపుడు దుర్వర్ణము లఁ జక్షుఁగా శోధించి మనోహరవర్ణములఁ బొందుపఱిచి సకలాలంకారములఁ గూర్చవలయును. భావము సద్భావముగా నుంపినఁగాని ఫలము లేదు. ఈ కార్యమునఁ గవి కడు జాగరూకుఁడై మెలఁగవలయుఁ గాని తనకుఁ దోచి నట్లు మెలఁగి నియముల నుల్లంఘింపరాదు. అట్టికవిత పతివ్రతరీతి దశదిశ లఁ దననిర్మలయశస్సుధాకరకరములు షరఁగ నొప్పారును. అట్లు కానిచోఁ బుష్పలివలెఁ గ్రమక్రమముగాఁ గుండుఁ బొది డించును.

సత్కావ్యము నొనరించి కవి యశఃకాయమున నిరంతరము ప్రకాశించు చుండును. కావ్యము వ్యంగ్యప్రధానముగా నుండవలయు నని చెద్దలభావము. అట్టి కావ్యమే యుత్తమకావ్య మనియు వారిసిద్ధాంతము.

శ్లో. చతుర్వర్గఫలప్రాప్తి స్సుఖా దల్పధియా మపి,

కావ్యాదేవ యత స్తేన తత్త్వయానం నిరూప్యతే.

అది విశ్వవాధకవిరాజు సిర్నదించెను.

“శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యో య దుత్తమం తద్ధ్వనిత్వ సః,

వీక్ష్యరామః ఘనశ్యామః సీతా జాతా నమస్తుభే.”

అని రాజమాదామణి దీక్షితుఁడు కావ్యదర్శనముందు వ్రాసెను. అట్టి కావ్యములను మహాకవులు రచించి తమజనము సార్థకముగాఁ జేసికొనిరి.

మనమెల్ల నిపు డేఘాభాగమున నిలువఁబడి యున్నవారమో యాభా భాగమే వాగనుశాసననిచ్చే బహిష్క్రీతమయ్యెను. ఈమండలమే సకలకవికుల తిలకపోషకుఁడై ధర్మచాలవాదరుం డగు శ్రీమద్రాజరాజనంద్రపరిపాలిత ము నాఁటినండి నేటివఱకు వాగనుశాసనని లెక్కించిన యంగుళియందు ని లుకుదగిన పేరు గలకవి యెవ్వం డేని కలఁడ? గంగాప్రవాహశీతలవిమల సలిలశీతరములంబోలె శబ్దవిసరమును వెదఁజల్లినవాఁ డొక్కఁడేని కలఁడ? బ్రమహత్తున కామహత్తుఁడే సాటి యని చెప్పుట యతిశయోక్తియని యెవ్వఁ



డనగలడు ? వారిపద్యము నొక్కవానిం బఠించి జన్మము పవిత్రతముముగాఁ జేసి కొనెదను.

చం. దళితనవీనకందళకదంబకదంబక కేతకీరజో

మిళితసుగంధబుధురసమీరణుఁ డన్ సఖుఁ డూచుచుండఁగా  
నులియుచు మొల్లగుత్తులను నుయ్యెల లొప్పఁగ నెక్కియూఁగె ను  
ల్లదళినీకులంబు మృదులధ్వనీగీతము విస్తరిల్లఁగఁక.

ఇందలిపదలాలిత్య మనుపమానము. అర్థచమత్కృతి వర్ణింపఁ దరము  
గానిది. ఇట్టికావ్యముల మూలమున నాకాలపుమతనియమాదులు స్పష్టము  
లగుచుండును. అట్టిమహాకవులస్థాపున నట్టిమహారాజులయండ నీయాంధ్రబాష  
పెంపునొందెను. నవనవాలుకారముల విరాజిలెను.

ఇపుడు కావ్యరచన యడుగంట నున్నది. మొదలు కావ్యరచనయే  
వ్యర్థమని కొందఱు వాదించుచున్నారు. నియమములఁ బాటించకుఁ డని  
యిట్లోపించుచున్నారు. మఱికొందఱు ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములయం దతిశ  
యోక్తులు గాని స్వభావవర్ణనము గనుకట్ట దాదురు. అట్టిమహాత్ములు,  
సీ. పాలుపారఁగా బోరగిలి పాన్పునాల్గుమూలలకును వచ్చునుమెలఁగిమెలఁగి  
లలిఁ గపోలంబులు గిలిగిలించుచున్నవి నవ్వెంపఁ గలకల నవ్వినన్వ  
ముద్దులువొలఁకాడ మ్రోకాలఁ గేలను దడపుచు నెంచును చారితారి  
నిలుచుండఁ బెట్టి యుగళు లూత చూపఁగాఁ బ్రీతిఁదప్పడుగులుపెట్టిపెట్టి  
యన్నఁగంటిఁదండ్రినిగంటినయ్యఁగంటి, నించురావయ్యచిందులవిందవనుచు  
నర్థిఁదన్నుఁబిలువఁగనడయాడియాడి, యుల్ల సిల్లెఁగృష్ణుఁడువై శవోత్సవముల  
సీ. వాఁకలఁ బడి సీరు వలియఁబాట గ మిట్టులొండొండబలసిత్పణోత్తరముల  
తుదలు \*వచ్చుఁదనంబుతోఁదలచూపంగఁదీగలొయ్యనఁగొంకు దేటికొనలు  
మొగమెత్తమెత్తన యిగురాకుదోఁకంగఁ దరువులు తనిగాడ్చుతపనరుచులు  
గాంచి సప్రాణించి క్రమ్మఁ గొమ్ములు గదల్చించి నర్తనక్రమ మొనర్ప  
నెలపులేర్పడిక్రమ్మునెలపులెఱిగి, మృగకులంబులు బ్రయవాసిమెలఁగఁజొరఁగ  
నాటవికకోటితమబాడలరసితిరుగ, నడపు లొప్పారె జండవర్షాత్మయమున.

అను నెట్టావెగడరచించిన హరివంశమునఁ గల యీపద్యములను బఠి  
చి నికృతవంశయు లగుదురుగాక ! ఈమననొండె, శక్తిహీనతనొండె, పూర్వ

\*. నికృతవంశతో-అనిహుచ్చఁబడినది.

లఁ దిరస్కరించిన లాభ మేమి గలదు ? పద్యకావ్యములు విశేషించి వృద్ధికావలయును. గద్యకావ్యములు నిస్సారము లని నాభావము కాదు. మనస్సమైక్యము నుత్పాదించు బద్యకావ్యము లేమిన్న లని సన్నుతిగాంచిన వని నే నెన్నెద. శాస్త్రము లన్నియు సాంధ్రమునఁ బరివర్తనము చేయునపుడు గద్యము హృద్యముగ నుండును. నియమబద్ధముగను మృదులముగను నుండుభాష గ్రంథములయందుండఁదగినది. పరస్పరసంభాషణమున వ్యాకరణమును బాటిపఁపఁగలమున నట్టిభాష గ్రంథములఁ జేర్పఁదగను దానరసమొదవదు.

### — భావకవిత్వము —

ఇక భావకవిత్వమును గుఱించి నాలుగుమాటలు వదించెదను. భావకవిత్వ మనఁగా నర్థమేమో, నా నే మర్థమునం దిమికించిరో తెలియును. భావప్రధానకవిత్వ మని మన మూహింపవచ్చును. ప్రాచీనగ్రంథములయందు శబ్దాడంబరమే గాని భావము లేదని వారియూహ నైనట్లును దో. చెకి. ఇంత కన్న నసంగత మగుమాటకలదా ? ఏభావము లేకున్నఁ గలిత చెప్పుటెట్లు ? పూర్వోదాహృతపద్యమునందు నన్నయభట్టారకుని భావ మేమని పరికితము. వర్ణర్తువును వర్ణించుచున్నాఁడు. ఆకాలమునందుఁ గుసుమపరిమళభారమును వహించి నామువ్ర వీచుచుండు ననియు, నటవీరుల్లికలు పూచియుండఁగా నాగుత్తులయందుఁ దున్నెనలు ఝుకారము లొనరించుచు నూగుచుండ నని భావము. దీనిచేఁ బాండవులు శ్రీకృష్ణాగనునమునఁ గుతూహలస్వాంతులు కాగల రని ధ్వని. ఇందు గంభీరభావము లేదా ? వ్యంగ్యకావ్యము ప్రకృత మని పూర్వలసిద్ధాంతము. భావము నాచ్య మగుచో మధ్యకావ్యమే యగు. ఎంత తఱచిన సంతభావము వెల్లివిరియుచున్నది ఎట్టివారు పినినను జదివినను మనస్సున కేవలస్థిరక శబ్దముల భావము కూడ నలరాగుచుండవలయు. ఇట్లు మనగ్రంథములు వేలకు వేలుండఁగా భావకవిత్వ మని క్రొత్తదారి యిది యని ప్రోక్షణాచట భావకవిత్వమునకేకాని వేటొండు లాభము కానరాదు. భావము లేని కవిత్వ ముంటియునునా ?

కొందఱు భావముమాట మాకేల గాని ఛందోనియమును సడలించవలయు నని పెనఁగులాడుదురు. యకప్రాసము లేలయని ప్రశ్నింతురు. శ్రితి, తాళము, సంగీతమునకేల యిం ప్రశ్నించినట్లే యాప్రశ్నము గనఁబడుచున్నది.

అట్టినియమములున్నదే కద్య మగును. అనియమములు వలదనువారు యక్షగానముల రచించవచ్చును గద్యమును వ్రాయవచ్చును. నిష్కారణవైరమును ఘోరవిషయమునఁ బూననేల ? గీర్వాణభాషయందు లేనినియమము లిందే లయని ప్రశ్నింపరాదు. ఒక్కొక్కభాష కొక్కొక్కపద్ధతి హెచ్చుగా నుండవచ్చును. అది సోపదనివా రాజోలికఁ బోక తొలఁగట మంచిది. అంతియగాని దానిని సవరింపఁ బూనరాదు. దాని మేలు లేదు. మఱియుఁ గీర్తి కలుగఁబోదు.

— † నాటకములు † —

ఇక నాటకములస్థితి యెట్లున్న దని విచారించుటనవసరము కాదు. నాటకనియమములకుఁ దిలోదకము లొసంగి చాలకాల మైన దనవచ్చును. ఎవ్వరైన వ్రాసిన దాని నెల్లకుఁ బ్రాశస్త్యపద్ధతి యని తూలవాడుదురు. నాటకములు భాషాభివృద్ధికి మూలములనక లేవును. నాటకదర్శనమే పాపమును వారు కొందఱు గలరు. నటుల దుష్ప్రవృత్తి గాంచి వారెల్లు బెదరియుంచుదురు. నాటకములు ప్రాచీనులమత చారములను, మర్యాదలను రాజప్రజలపరస్పర సంబంధములను, నింక ననేకవిషయములను బోధించుచు నీతిని బోధించుటకే యుద్ధమించినవి. శ్రుతి స్మృతులఁ బోషించిన పెద్దలు కూడియుండుసభలకుం జని తెలిసికొనట యొకపద్ధతి. నాటకములఁ జూచి నేర్చుకొనుట యొకపద్ధతి. ఈరెండుపద్ధతులయందు జనసామాన్యమునకు రెండవపద్ధతియేయనువగునది. ఇట్లు ఇకమున కుపగించునాటకములు లక్షణవిరుద్ధములయ్యెనేని చెప్పవలసినదేమి ? “మత్రి ! భోజనమునకు వేళయైనది. పోవుదమా రమ్మ” అని రాజు నోటఁ బలికి చినచో నద్దానిం జూచి రాజనుర్వాద యెట్టి దని నేర్చుకొందురో చెప్పవలయునా ? నాందీపద్మము నాటకార్థమును సూచించునది గా నుండవలయు నన్న నియమ మేనాఁడో తృణింపబడినది. స్వేచ్ఛగా రచించుట యాచారమైనది. అకములగ విధించు నాచారము గలిగియుండెను. ఇప్పుడు తోచినన్నిరంగములు గా వ్రాసి ముగించునాచారము క్రొత్తగా వచ్చినట్లొక నాటకము పరిశీలించుచుఁ జూచితీరి. ఇట్లు నియమముల నుల్లంఘించి నాటక కళను బాహుళ్యంపక యుండఁ గాపాడుట భాషాభిమానులకు విధియైయున్నది. ఇట్టిస్వేచ్ఛయు భాషాభివృద్ధి కొక కొఱుత యని తలంచుచున్నాను. రాజభక్తి, దేశభక్తి, మతాభిమానము మొదలగువానిని వృద్ధిచేయునది గా నాటకమువలయు వలయు ననుభావము నాఁఁడులు వలనరాదు. దానినిబోషించువా

టకముల వ్రాయించునూహలను గల్పించుట యీయహాపరిషత్తునకు విధియై యున్నది.

—\* నాటకభాష —

ఉత్తమమధ్యమాధమపాత్రములకుఁ దగినట్లు భాష యుండవలయునని, తుకుముమొదలు దేవతార్చనమువఱకు కన్నట్లు రాజు మొదలు సేవకునివఱకు నొక్కరీతిగా భాషయుండరాదని, కొందఱుతము ఎట్లుండిన బాగుగనుండునో నిర్ణయించుట శ్రమియగు పనికాదని యొక్కకొందఱుతము. పండితాభిరూపి లుండు నీమహాపరిషత్తీభారమును కూడవహించి సిద్ధాంతము చేయునెడల సమంజసముగా నుండు నని నే నాశించుచున్నాఁడను.

— విమర్శనగ్రంథములు —

భాషాపరిపూర్ణజ్ఞానమునకు విమర్శనగ్రంథములు మహాప్రకారకము లని కొందఱుహింతురు. ఆయాపరిసరజనాదృతికిం దగినదియే. మనపూర్వ లట్టిగ్రంథముల రచింపలేదనువారు కొందఱు కలరు. అది యొకలోక మనువారుకూడఁ గొందఱు కలరు. విమర్శనగ్రంథము లుండవలయు నన్నమాట సమస్తమే గాని పూర్వము వ్రాయలేదనుట పొరపాటు. బేదిత్యవిచారచర్చ లోనగునవి యట్టివే కదా. తే మేంద్రునికంటె మిన్నయగువాఁ డొక్కవిమర్శకుఁ డుండువా. తెలుఁగునం దట్టిగ్రంథములు లేవే యనవచ్చును. తెలుఁగునఁ గవిత్వ మారంభించి యింపుమించుగా నేడనిమిదివందలవత్సరములకంటె మించలేదు. నన్నయభట్టారకున కాదికవి యని యిచ్చతాంబూల మిప్పు యాఁగలదుచున్నది. నన్నచోడుని పరిసరమునకు జరపఁ బడుచున్నది. అంతకుముందుఁ గవు లుండరా. వారిఁబరిశీలించుము. ఏలఁకొందఱుపడవలెను. కొట్టులో నాతాంబూలమును బెట్టింపుఁ డని కొందఱు అనుమతి యిచ్చుచున్నారు. ప్రథమకవి యెవ్వఁడని నిర్ణయింపఁబడనో యూహింపఁ జాలకున్నాఁడను. ఆవాదమిబ్రహ్మకల్ప ముండుదనుక నుండవలసినదే. ఎవ్వఁ డెవ్వనిపేరు చెప్పి యితఁ జాదికవి యన్నను వానికి ముం దుండరా యన్నప్రశ్నము రాకమానదు. ఇది యనవస్థాప్రసంగమునఁ బర్యవసాన మగును. తుదకు నన్నయభట్టారకున కే చేరఁదగుననియు, నామహాత్ముని మించినవాఁడు లేఁ డనియు నేనూహించువాఁడను. భాషాభివృద్ధికిఁ దగినన్నిగ్రంథములే లేనపుడు రచించినవారిగ్రంథమును విమర్శింపఁబూనుకొన్నచో మనకేల యాచిక్షనివారుకూడ మానుదురేమోయను

భీతినూరికుండు రసి యీవిషయమున న భావము. లేకయున్న నీపాటి పాండిత్యము వారికి లేకుండునా.

మనము మహాభారతమును బరమపావన గ్రంథ రాజమునుగా భావించుచున్నవారము. వ్యాసాదులను భగవంతునివలె భావించుచున్నవారము. అనుదినము వారియొకదేశములు వేదవాక్కులని నమ్మియున్నవారము. అట్టిభారతమును విమర్శింపఁబూనినపు డిందుఁగల ధర్మవిశేషము లేవి? తరణోపాయము నెన్నిరీతుల బోధించిరి? ఎంతవలన నందుఁ గొందఱు జగద్వినుతికి బాత్రులైరి? అను మొదలగు విషయముల నడుగ వ్రొక్కి యస్తదాదులకుం గలభక్త్యుత్తరమును నశింపఁజేయఁబూని వ్యాసములు కుఁభఘ్నము వారిమాటలు వరిగ్రాహ్యములుకావు, ఆకాలమునఁ గలవాగరకత యత్యంతమునీచము, అను నీగొనగుభావముల వెల్లడించుచు విమర్శన గ్రంథము వ్రాయట వ్యర్థము. పామరులకుం గలభక్తి నందుఁగల యొక్కశ్లోకమే పె పొందఁ జేయును. చతుర్విధపుడపార్షమల తత్త్వముఁ దెలుపునట్టియు త్రైవిధ గ్రంథరత్నమును దూషించుట బాగుగాదు. ఆస్తికుల నాస్తికులనుగాఁ జేయఁబూనుటకే యీప్రయత్నమని కొందఱు తలఁతురు. ఖండారవాసులు వ్రాయునిండు, నాస్తికాభాసులు దానిం దలదాల్చునిండు. భగవంతుఁడు భావనామూత్రసంతుష్టహృదయఁడు. భారతము వేదమనియే భావించి యందలిసీతుల నేర్చుకొన్నఁ దరింపఁగూడదా. అట్టి గ్రంథరత్నము నామూలగ్రామ, సమన్వయము చేయఁజాలని మన మాత్రేపించి లోపములనుజూపి యన్నవిశ్వాసముఁగూడ నూడఁగొట్టుట మంచివనియే కాదని నాయూహ. ఇట్టిపుట్టగొడుగులవంటి గ్రంథము లెన్నిలక్షలు పుట్టినను దానినాదరించువారు కోట్లకొలదిగ నుండురనుట సత్యము. సూర్యునిపై నుమిసినట్లు భారతమును దూషించినందున వేటొకలాభ మేదియుఁ గానకాదు. కావున నట్టి ప్రయత్న మొనరించి యపూర్వఖ్యాతిని గాంచనెంచక క్షీణింపనున్న భక్తిని బె పొందించునట్లు విషయముల నుద్ధరించి వ్రాయుచు భవిష్యద్గ్రంథకర్తలకు మార్గదర్శకులుగా విమర్శకు లుండురుగాక యని వారిని హేదుచున్నాఁడను.

విమర్శన గ్రంథకర్తలయం దొక్కదోష మారోపింపవచ్చును. వారు విశేషించి లోపములనే చూపఁబూనుదురు. మఱియు గ్రంథకర్తను దూషింపఁ దలపెట్టుదురు. తుదకు నది వ్యక్తిని దూషించుటనో సమాప్త మగును

విమర్శనగ్రంథకర్తకంటఁ గవికి మిత్రుఁడు వేతొకఁ డుండఁ దని నా లలంఘనము.  
గుణదోషములఁ జూపి యందును దోషములఁ దెల్పునపుడు నాతికఠినముగఁ  
బలికి గుణవిమర్శనమునం దధికప్రసంగము చేయుట సరసము. లేనిచో విర  
సమే. ఎట్టివారికేఁ బ్రమాదము యుండకమానన.

శ్లో. తేనాభిఘాతరథసన్య వికృష్యకత్తి వన్యన్యనేత్రవివరేమహిషన్య ముక్తః  
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖస్తంపాతయాఁ ప్రథమమాస పపాతపశ్చాత్

అని కాళిదాసమహాకవి-(గీఘృ-౯-౬౧) ఇందలి ప్రమాదమును గొప్పగాఁ

బలికి పెద్దగ్రంథముచేసి,

శ్లో. స్థితాః క్షణం వత్ససుతాడితాధరాః కయోధరోత్సేధనిపాతచూర్ణితాః

వశీషు తస్యాః సలితాః ప్రపేదిరే చిరేన నాభిః ప్రథమోదబిందవః.

అని కాళిదాసు రచించిన (కుమా. ౧. ౧) శ్లోకమునందలి భావగాం

భీర్యమును విమర్శించునపుడు నాల్గుమాటలతోఁ జల్లఁగా జాతివిడిచిన నాతఁడు  
విమర్శకుఁడు కాఁడు. అది యొకవిమర్శనగ్రంథము కాదు. ఆంధ్రభారతమును

విమర్శించుచు ధారుణి, జీవగట్ట, లోనగువాని నాక్షేపించి యాక్షేపించి,

సీ సహకారమత్రియసహచరుఁ బున్నాగ పున్నాగుఁ దిలక భూభువనతిలకుఁ

జందన బుధవారిచందనుఁ బుష్పితాశోక సుహృజ్జనశోకదమను

వకుళ కులైకదీపకు విభీతక భయభీతాత్మిరారు నలుఁ బ్రీతితోడఁ

గానరే కానరే కాన లోకోత్తరు ననిస్త్రాస్త్రానికి నరుగు నరిగి-మొ॥

అను మొదలగులావులఁ గలచమత్తృతిని వినుతింపక యున్న నదేటి  
విమర్శము? కొంతకాలముక్రింద నొక్కవండుతుని గ్రంథమును వేతొకవండి  
తుఁడు విమర్శించెను. నే నద్దానిం జదివెతిని. చమత్కారముగా దూషించు  
బుట్టి తెలిసికొనఁగల్గితి. అందు సత్యము లే దని నాభావము కాదు. వ్యక్తిని  
దూషించుట సరసము గా దని నుడివెతిని. సావధానముగా నాలోచించి గుణ  
దోషవిమర్శనమునందుఁ గవి లేన చాతుర్యమును జూపవలయు ననుటయే  
యీనామాటలం గలసారము. అట్టిగ్రంథము లుత్పత్తిల్లినం గాని యిప్పటిగ్రా  
మ్యభాషావాద మడుగంటదు. ఇప్పట్లున గ్రామ్యభాషం గూర్చి నాలుగుమా  
టలు పలికెదను.

— గ్రామ్య భాష . —

గ్రామ్యభాష ప్రతిదినము వింతరూపములు గలదిగా మాటుచుండును.

కొన్ని మండలముల నుండువారు “గుఱ్ఱమెత్తె” నన్నమాటను గల్లుత్రాగ నను నర్థమున వాడుదురు. వేటాకమండలమున సశ్వము సధిరోహించె ననునర్థము సందేహాని నుపయోగింతురు. ఇట్టి వెన్నియో కలవు. కళింగాంధ్రదేశ సంయోగస్థలములఁ గొన్ని గ్రామ్యభాషాకదములు గలవు, అవి కర్ణాటకము తెలుఁగుదేశము గలియుతావులను, ఆసమీపభాగములయందును నించుకంతయుఁ దెలియఁ దరముగాకయుండు. తెలుఁగు, ఆంధ్రము కలియుప్రదేశములఁ గలపదములు మఱొకచోట వివరిత మగునర్థము నిచ్చుచుండును. ఒక్కమండలముననే యొక్కమూల నున్నపదములు వేటాకమూల నున్నవారికి విరుద్ధార్థములు గలవిగాఁ దోచును. కావుననే గ్రంథములయందు దట్టివానిని జేర్చరాదని మనవా రూహించిరి. ఆంధ్రము, తెలుఁగు ననుదేశములు పూర్వము వేరుగా నుండెను. ఏకాలమునందో, ఒక్కటిగాఁ జేరినవి. ఇపుడాంధ్రమన్నను దెలుఁ గన్ననొక్కటియే. ఆదినుండి యట్లు లేవు.

శ్లో. జగన్నాథా దూర్ధ్వభాగ మర్వాక్ శ్రీభ్రమరాత్రికాత్

తావదంధ్రాభిదో దేశ స్సారామ్ర శృణుసాదరమ్

శ్రీతైలంతు సమారభ్య చోశేశాన్తభ్యభాగతః

తైలంగదేశో దేవేశ భ్యానాభ్యయనతత్పరః॥ అశబ్దకల్పద్రుమము.

నన్నయభట్టారకుఁడు తెలిపించెదననియె, తిక్కనసోమయాజి ఆంధ్రీకరించెద ననియె.

ఆనాటికే యవి రెండు నేకరూపత నొందియుండె నని యూహింపవచ్చును. తెలుఁగురాజు లాంధ్రదేశముపైకి దండెత్తి వేగినాఁడు చేరి రని యొకచో నున్నను ట్లొకరు వ్రాసిరి. ఆంధ్రరాజులు నర్తదానదివఱకు దిగ్విజయమొనర్చిరని యుదాహరణము లున్నవి కదా! ఈరెండు నేకాలమున నేకరూపమును దాల్చెనో సిద్ధాంతము చేయఁ బూనుఁ దని పరిశీలనమున దక్షులగు మ. రా. శ్రీ జయంతి రామమృగపంతులుగారి నభ్యర్థించుచున్నాఁడను. ఆంధ్రమనుదానికిఁ దెలుఁగునది పర్యాయపదముగాఁ బూర్వము లేదని నే నూహించుచున్నాఁడు. దీనితత్వము నెఱుంగఁగోరుచున్నాఁడను. గ్రామ్యపదములు చొప్పించి వ్రాసినపు స్తకములు శ్రుతికటువులుగ నుండుటయే గాక విద్యార్థులకు ననర్థావహము లనఁదగి యుండును. ఆపదములం గూర్చి వ్రాసినగ్రంథ మెట్లుండనో యిపు ఁ చెప్పనక్కఱలేదు. దానికి వ్యాకరణమక్కఱలేదు. ఎవరికిదోచినట్లు వారర్థముచేసికొనవలసియుండును. అట్టిసిరి మన

యాంధ్రభాషకు సంభవించక యుండుగాక యని వారక కోరుచున్నాడను. ఇది భాషకు వివత్తాలము. ఆపదుద్ధారకులు నిలువంబడి హోరాహోరిగా బోరాడి భాషను రక్షింతురు గాక. ఇంక బ్రబంధవిషయము:—

వీనింగూర్చిన విషయము గ్రంథరచన యనుదానియందే చెప్పఁదగి యుండియు నిట చెప్పటకుఁ గారణము గలదు. పురాణములు తెలిగించుకాల ము సాగఁగాఁ బ్రబంధముల నారంభించిరి. తొలుదొలుతఁ గల్పనాప్రధాన ములుగా నుండుట బాగుగనే యుండిన వనకతప్పదు. కాలము జరిగినకొలఁది వెట్టియావేళము కవులకుం గల్గిన దనవచ్చును. దానికి బ్రతిఫల మనమంజ సముగా వర్ణనాదులు పెంచుటయే యనవలయును. చహపరుగూడ మనస్సొప్పని విధముగా వ్రాయఁబూనిరి. యథామాతృకాన్యాయానుసారము మార్పించుక గావించి ప్రాతకల్పనలనే చేస్తుచువచ్చిరి. కావున గ్రంథకఠనమునకు ఫలము నిమగ్నియే మన మూహింపవచ్చును. వీప్రబంధము చదివినను వరుస తప్పనివర్ణనములు కన్నులకు భారమును గల్పించుచుండును. కావున లోకజ్ఞానము విశేషించికలవారిట్టి గ్రంథములవలన లాభము లేదని యూహింపఁజాలిరి. ప్రబంధము నీతిదాయకముగను బూర్వకథలఁ దెల్పునదిగనుండవలయును. కేవలశృంగారముమాత్రమే వెలిపుచ్చునదిగా నుండరాదు. ఈ కాలమునఁ బ్రబంధములు రచించువారు తిక్తువయగుచున్నారు. ఒకవేళ నవ్వరైసంబూనిన గడు జాగరూకత గలిగి పూర్వసదాచారములఁ దెలుపఁజాలి విసుగును గల్గించక యంతునట్లు రచింతురుగాక! అదగదుఁ గఠినపదములఁ బ్రయోగించినను గాలము ననుసరించి నిఘంటువులఁ జూడఁజాలనంత యలసు లుందురు, గాన సులభరీతి నాశ్రయి తురుగాక! వర్ణనములే పనికిరా వనియుఁ బ్రాచీన లక్షణములఁ బాఠానరింప వలయుననియు నాభావమని గ్రహింపకుండు. శేష్ములు యాపాంతరమును దాల్చినవి! సాభాషణవిశేషములు లాఱుమాత్రైనవి. గజ హయరథవర్ణనము లిప్పుడు పనికిరావు. బాష్పశకటముల విర్ణింపవలయును. కావున నామార్గమునే వదలి యుచిత మగురీతి వర్ణనములఁ గనఁబడిచి కథా భాగమునఁ దమకుఁ గలచమత్తృతిజనకపాండిత్యవిశేషమును బాటెంతు రని యభ్యర్థించుచున్నాడను. సంస్కృతమునఁ గలయలంకారముల కెల్ల నుదాహరణముల్లు దొరకునట్లు ప్రబంధములు రచింపఁ గవికల్లజలం బరిమాలించు న్నాడను. ప్రాయశముగాఁ బూర్వప్రబంధముల యందుఁ గొన్నియలంకారము



లకే యుదాహరణములు లభించును. సూక్ష్మదృశ్యలంకారముల కుదాహరణములు దొరకునా యనుసందియము నన్ను బాధించుచున్నయది. గునకాలముననే యాంధ్రభాషాయోషామణి దైన్యము గాంచక యుండ నెల్లభంగులఁ గాపాడుట న్యాయ్యము కావున భాషచు రక్షింప నడుము కట్టవలయును. తీసుక పెట్టుక యిత్యాదిశ్రుతికటువులు నిషిద్ధములు నగుప్రయోగముల మానవలయును. ప్రాచీన గ్రంథములయం దున్నవే యని శంకింపరాదు. వారిహృద్యతమ కవిత్వమునం దిట్టి వెందో యుంకినను బ్రమాద మని యుపేక్షించుట వానిని సేవించినట్లే యగు నని నేనొచుచున్నాఁడను. ఇపుడే క్రొత్త వ్యాకరణము లుప్ప తిల్లంజూచుచున్నవి. వానికి నుదాహరణముగ్నింధిం గల్గింపఁ బ్రయత్నింపక ప్రాచీన ప్రమాద ప్రయోగ ప్రకరణమునకుఁ జేయూఁత యొసంగక మనకుంగల యత్యల్ప సాంధిత్యము నాధారముగా మహాత్ముల నాక్షేపింపక సాధుమార్గమున గ్రంథరచన యొనర్చి భాషాదేని నుపాసించు రని నేఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

—♦ పరివర్తన ♦—

ఇప్పటి భాషామర్దశను దొలగించుభార మీపరివర్తనార్థముననున్నది.

శ్లో. దశావరావా పరివర్త్యం ధర్మం పరికల్పయేత్

త్ర్యవరావాపి వృత్తస్థా తం ధర్మం నవచాలయేత్.

అను మనుస్మృతిప్రమాణము ననుసరించి కరికించితి మేని పెక్కండు పండితాభిండలు చేరియున్న యిప్పుడొకపరివర్తన భాషామార్గము గావింపఁ గంకణము కట్టుకొన్నది గాన నేది నిశ్చయించినను దాని నెల్లరు శిరసావహింప వలయును. పత్రికాప్రకటనకార్యము చాలదు. పురాణగ్రంథము లెన్నియో మూలలఁ బడియున్నవి. ముద్రించిన మహాభారతాదులయందే ముద్రాక్షరశాలా స్థానపండితులు స్వేచ్ఛగా నెన్నియో పాఠభేదములఁ గల్పించినారు. పుస్తకాంతరములఁ జూచినట్లే కొందఱు పల్లుచున్నారు. భారతాదులలో నిట్టి ప్రమాదములఁ బరిశీలించుకుండిన చో నిక గతియేది ? మునుముం దట్టిపాఠములఁ బరిశీలించి బహుగ్రంథములం బరికించి యందు త్రమపాఠములను దెల్పి పుస్తకముల బాగుచేయవలయును. అది చేయకయున్న నావంటియల్పమతులు పెక్కండు స్వతంత్రించి ప్రయోగించుపదములే వ్యాపించును. నిఘంటుకార్య మపారముగనున్నది. దానిని సత్వరముగాఁ బైకిఁ దేవలయును. కాని గొడ్డలి వానవేసినట్లు చేయరాదు. ఈపరివర్తనము గుంటూరునందు పాఁగినది మొగ

లీనిఘంటువును వీక్షించి వేమకపడుచున్నాడను. దానినందర్నించుటయే యీ జన్తమునకు ఫలమని తలంచుచున్నాడను. ఆపుణ్య మేపును లభించునో తెలియజాలకయున్నాడను. మహాకార్యమును దలపెట్టినపుడు ప్రతిక్షణవిలక్షణముగాఁ బని కొనసాగించవలయును గాని యాలసించుట మంచిదిగాదు. కార్యమో కడుం గడుం బెద్ది. సముద్రమున కేతమువేసినట్టిది. ఐతను మానవులము గావున సత్వైశ్వామనలె బ్రదుకజాలము. కొంత లున్నఁ దరువాతివారు తీర్పుకొందురుగాక యని బయలుపడువలయు నే కాని మీనమేషములెంచుచుండరాదు.

శ్లో. ఆదానస్య ప్రదానస్య కర్తవ్యస్యచ కర్తవ్యః

క్షీప్ర మక్రియమాణస్య కాలః పిబతి సంపదః.

అన్నసూక్తి ననుసరింపక తప్పదు లేకున్నను నెన్నియో యంతరాయములు రావచ్చును. కావున భగవంతునిమీఁద భారమువైచి దానింబూర్తిచేసి యాంధ్రమహాజనులయెనుటఁ బెట్టవలయు నని మఱిమఱి వేడుచున్నాడను. శ్రీను త్వీకాపురమునజరిగిన యీపరిషత్తహోత్సవమునని దగ్రాసనాధిపతిగారు ముచ్చటించియున్న యట్లు సత్తపుల యోగ్యతలను బరిశీలించి బిరుదముల నిచ్చుచుండవలయు నని నేనును గోరుచున్నాడను. ఇంతకుముం దెవ్వరును దీని నేల ప్రస్తావించలేదో యని ప్రశ్నించుకొని తగినకారణమును దానిని వారే తెల్పిరి. ఎల్లరును బిరుదముల నీయ వెనుదీయుటలేదు. తుదకవి గౌరవమును గోల్పోవుచున్నవి. ఏత న్నహాపరిషత్ప్రదత్తబిరుద ముట్టిది కాదు. కావుననాపని యొరించి నీపరిషత్తు వినుక ప్రొద్దుత్రోక్తరా దని విన్నవించుచున్నాడను. భాషాధరణమే ముక్తియని భావించు నీమహాసభ యట్టి కార్యములఁ గొనసాగించకయున్న నిక దీనిం బూనుకొనువా రెవ్వరు గలరు ?

మహాశయులారా ! నాయీ నాక్యములు నిస్సారములు; వీనిం జెప్పుచు నమూల్య మగుమీకాలమును వ్యర్థముగ జరగఁజేసితిని. పండితోత్తము లుపన్యసించ నాతురతఁ జూపుచున్నవారని యే నెఱుంగుదు. నేనును దగుపవ్యాసామృతమును గ్రోలి సుఖింపఁదలంచెదను. న న్నితదనుక మాటలాడ ననుజ్ఞయొసంగి యాదృతిఁజూపిన మీకెల్లరకు నమస్కరించుచు నేతత్పరిషత్ స్థాపక మహాశయులకుఁ గృతజ్ఞుడనై యుండువాడను.

## సాహిత్యపరిషత్తుల కృత్యములు.

—♦ వచ్చు మల్లి కాట్టనరావుగారు. బి. ఏ. కోరంగి ♦—

మానవపురోవృద్ధికి నీతిచట్టము లెన్నో భాషాపురోవృద్ధికి వ్యాకరణ శాసనము లట్టివి. నీతిచట్టములు కృత్రిమములుగాఁ గాన్పించుచుండినను ప్రకృత సాందర్యమును బోషించుటకుఁ దోడ్పడినట్లు వ్యాకరణశాసనములు భాషాసాందర్యమును బోషించుట కాధారము లగుచున్నవి. మానవాంతఃకరణ ప్రవృత్తులను బ్రకృతిచిత్రములను బాగుగాఁ బరిశీలించ నేర్చుగలమహాకవులు భాషాప్రపంచమందలి మనోహరశబ్దరూపములనుగూడ లెస్సగాఁ గనిపెట్టి వలంతు లనియే మనము నమ్మవలసియున్నది. కావుననే మహాకవులధారాశ్రయోగములు వ్యాకరణస్థములై సర్వజనానుకరణీయము లగుచున్నవి. భాషాసాందర్యమునుజెడఁగొట్టుకొనుటకుండఁ గోరుచు మేని వ్యాకరణశాసనముల నుల్లంఘింపకుండుముగాక ! అట్లుల్లంఘింపక వ్రాసినవారిభాషను కృతకభాష యనుట పొరపాటని నాయభిప్రాయము. కృతకత్వ మెచ్చట నున్నది? భాషలో లేదు. భాషాకదములు ప్రకృతినుండి గ్రహించఁబడినవే మన మెన్నుకొనుటలోఁ గృతకత్వము కలద. అంతమాత్రముచేఁ గృతకభాష కాఁజాలదు. ప్రకృతిసిద్ధము లగుసరణ్యములందు వృక్షము లే క్రమమును లేక జీకాకుగాఁ జెఱిగియుండఁగా వానిలోఁ గొన్నిటిని మనోహర మైనవానిని సేకరించి యుద్యానవనము నిర్మించినచో నందలివృక్షములు కృతకము లగునా? మనము వాని నెన్నుటలోను నాటు క్రమముగోను గృతకత్వ ముండును గాని యవి పెరుగుటలోను వాంఛితఫలంబు లొసంగుటగోను బ్రకృతిధర్మమున యుపరించును గాని లక్షవస్తువులవలెఁ గృతకములు కాఁజాలవుగదా. అటులే వ్యాకరణమున స్వీకృతములైన పదములును భాషాప్రకృతిలోనివియే గాని కృతకములు కాఁజాలవు. భాషాప్రపంచమందలి మనోహరపదార్థములను మేధావంతు లగుమహాకవులు సర్వకాలములయందును గ్రహించి భాషను స్వాభావికమైనపేరును బొందించుచున్నారే కాని యస్వాభావికముగా నొక్కమాటు వృద్ధిచేయ సమకట్టి వికృతరూపములు గలపదములఁ దూర్చి భాషాస్వరూపనాశనమున కెన్నఁడును బూనుకొని యుండలేదు. ఇప్పుడు మన మట్టి

యత్నములలోఁ బ్రవేశించితి మేని భాషాస్వరూపమును నాశనముచేసి శాశ్వత మగునవకారము మాతృభాష కొనర్చినవార మగుదు మని కావ్యకర్త లకునువ్యాసరచయితలకును ప్రబోధముచేయుచున్నవాడను మార్పులభివృద్ధి కవసరము లనుమాట సత్యమే కాని రాజకీయవిషయములలో నొక్కొక్కజాతి కనుగుణ మగురీతిని సాంఘికవిషయములలో నొక్కొక్కసంఘమున కనుగుణ మగురీతిని మార్పులు చేయుట సమంజస మని బుద్ధిచుంతు లెట్లు తలఁచుచు న్నారో యట్లే భాషావిషయములలోఁ గూడ నొక్కొక్కభాష కనుగుణ మగు రీతిని మార్పు లొనర్చుచుట భాషాసంప్రదాయానుసరణ మగునభివృద్ధియే యగును. ఒ అనునక్షరమున కిన్నివంకర లెందుకు? ఆంగ్లేయభాషలో సున్న చుట్టిన “ఒ” యగుచున్నది. కావున మనముచు సున్నవంటిసులభరూపమునే పొందుద మని కాని దానితో బాలురవిద్య నారంభింప మని కాని యసాంప్రదాయకముగ యత్నించుట మిత్రిభ్రమణసూచకము గాని మేధాస్ఫురణము కాదు. కావున సంప్రదాయానుసరణముగ భాషాపరిణామములఁ గావింప నిచ్చుగించుట యొకకర్తవ్యము.

వాఙ్మయమందు సద్రుచి కలిగియుండుటయు నితరులకుఁ గలిగించుటయు రెండవకార్యము. “కవితాయ ద్యస్తి రాజ్యేన కి” యనునార్యోక్తికిఁ బాత్ర మగు కవితాపటిమను గొందఱు తుచ్చవిషయంబులను దుచ్చవర్ణనలంచును వినియోగించుచున్నారు. అట్టివానిని సద్గ్రంథములుగఁ బరిగణించి త్యజింపుచుఁ బాఠకులకుఁ బ్రోత్సాహము కలిగింపకుండవలెను. గ్రంథకఠినము కేవలవిసోదమునకేకాక జ్ఞానాభివృద్ధికిని నవసర మని యెంచెపక్షమున సదసద్గ్రంథవిచారణ మత్యావశ్యకమై యున్నది. ప్రస్తుతకాలమున నవలలు నాటకములు కుప్పలుతిప్పలుగ బయలుదేలుచున్నవి. భూభారమునుఁ దొలఁగించుటకై పరమేశ్వరుని యవతార మవసర మైనయట్లు భాషాభారమును దొలఁగించుటకై సదసద్గ్రంథవిచక్షణ మనుశాసించుట యవసరమై యున్నది.

తగువాత, పాఠశాలలలో బాలురు పఠించుటకై యేర్పడుగ్రంథములు ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయమందలి విద్యార్థులద్యోగములవలనఁ గాని కొండోకాయపంపును వలనఁ గాని నిర్లయింపఁబడుచున్నవి. భాషాగ్రంథములు సాహిత్యపరిషత్తు నిర్లయించుట కధికార ముండవలెను. ఏగ్రంథకర్త “ఎక్కువ

కమిషన్ యిచ్చునో యాతనిగ్రంథములు పాఠశాలలలోఁ జెట్టువద్దతి  
మాటవలెన. బాలురమునములు కోమాములై లక్షవలె నుండి తొలుదొల్త  
నేనిషయముల గ్రహించినో యవియే భావిజీవితంబులం దాదర్శప్రాయము  
లగును. రామాయణభారతవీరుల చరిత్ర లత్యాసక్తితోఁ జిన్నతనమున వినిన  
శివాజి భారతదేశమునం దొకముఖ్య మైసరాజ్యమును స్థాపింపఁగలిగినవాఁ  
డాయెను. కావునఁ జిన్నతనమున మంచియాదర్శముల బాలురకుఁ గనఁబఱు  
చుగ్రంథములఁ బఠింపఁజేయవలెను అట్టిగ్రంథముల నిర్ణయించుపనికి సాహి  
త్యపరిషత్తు పూనుకొనవలెను.

తరువాత, అముద్రితగ్రంథముల కరిశీలన మొకకార్యము. తాళకత్త  
గ్రంథము లెన్నియో పల్లెఁయందును బట్టణములందును గూడ లభ్యమగు  
చున్నవి. వానిలోఁ గొన్నిముద్రితగ్రంథములై యున్నను పాఠభేదములఁజూపు  
ప్రతులు గా నుండును. వానిని బరిశీల్చి యేపాఠములు న్యాయ మైనవో  
నిర్ణయింపవలసి యున్నది. దీనివలన ననేకాంశములు బయలుపడును. ముద్రణ  
కాలమున కేదోయొకప్రతి దొరికి దానఁ దమయాహులకుఁ బ్రమాణము కలు  
గునట్లుగా నవరించి ప్రకటించిన వారి దొంగతనము బయలుపడును. ప్రక్షిప్త  
ముల నిర్ణయింపవచ్చును. ఇంక నముద్రితములుగా నున్నగ్రంథములవిషయ  
ములో సరసమగుగ్రంథము లేవో ప్రామాణికములు గా గ్రహింపఁదగ్గ్రంథ  
ములేవో విమర్శించి చూచి వానిని సాధ్యమైనంతత్వరతో ముద్రింపించవలసి  
యున్నది. ఈకార్య మిసాహిత్యకరివత్సత్రికొంత యిదివఱలోఁ జేసియున్నది.  
కాని యెంతయో యింకను జేయవలసియున్నది. “ధనమూల మిదం జగత్త్ర”ను  
నట్టిటికార్యములు ద్రవ్యైకసాధ్యములై యున్నను విద్యావంతులు చేయవలసిన  
జని పూర్తి గావించి కార్యక్రమ మేర్పఱిచి యుంచుకొన్నచో ద్రవ్యవంతుల  
సమాపించి వారియోదార్యమునకుఁ దగినదేశకాలపాత్రములు గలవని నివేదిం  
పవచ్చును. సత్తార్య మనునట్టిక గలదేని నెంతధనమైనను విరాళ మొసంగఁ  
గల దాతలు మనయాంధ్ర దేశమున లేకపోలేదు.

మఱి యొకముఖ్య మైనపని శిలాశాసనాన్వేషణము. ఇది దొరతనము  
వారీయం దొకశాఖ పనిచేయుచున్నది. అయినను మనము గూడఁ దోడ్పడిన  
చో భాషావిషయమున మంచిఫలములఁ బొందఁగల మని చెప్పఁగలము. మన  
దేశకరిపాలకుల కాలాదిక మగుచరిత్ర యెంతయో శాసనరూపముననున్నది.

అది తెన్నగాఁ బరిశీలించినచో నాఁద్రకవిత్తాకస్యక యెక్కువ దృఢించి యెట్లు వృద్ధిపందినదియుఁ దెలిసికొనఁగలము. దానికిఁగాను మొట్టమొదట యేయే గ్రామముల నేయేకట్టడములపై శాసనములు లిఖింపఁబడియున్నవో వానికట్టి క నొకదానిని దయారుచేయు పవలెన. పిమ్మట వాని ప్రతులను దెప్పించి విమర్శించి చూచి ప్రస్తుతకాలపు భాషతో లిఖించి యుంచవలెన. తరువాత వాని నన్నిటిని ముద్రింపించి గ్రంథరూపమునఁ బ్రకటింపవలెను. కవికాలాదికముల నిర్ణయింపఁగోరువారి కివి యెంతయో యుపయోగకరము లనుట నిర్వివాదాంశము.

ఇట్టికృత్యముల సాహిత్యపరిషత్తులమున నెఱవేఱుకొనఁ గోరుదుమేని నయ్యది యొకయధికారము గలసభగా నుండవలెను. దీని కధికార మెవ రిచ్చెద రని మీ రనుకొనవలను. మన మందఱమే యీయవలెను. ప్రతివిషయమునను సంఘపరిపాలనము గోరు నీదినములలో భాషావిషయమునఁ గూడ నది యేలవర్తింపఁగూడదు? భాషకు సంబంధించిన సర్వవిషయములు నిర్ణయించుట కొకస్రామాణికసభ యుండట భాషాభివృద్ధికి నెంతయో యవసరమే. చట్టముల నిర్మించుటకును వ్యవహారముందుఁ బ్రయోగింపఁజేయుటకును శాసనసభలు రాజకీయమం దెట్లవసరమై యెట్టి యధికారకారవములఁ బడయుచున్నవో యట్లే భాషావిషయమునఁ గూడ సాహిత్యపరిషత్తులు ప్రవర్తల్లినఁగాని భాష సద్రూపమునను నూర్జితసత్త్వమునను బ్రకాశింపనేరదు. భాషావిషయికకృత్యము లన్నియు సాహిత్యపరిషత్తునకు సంక్రమింపఁ జేయునెడల నయ్యది యొకవిశాలమైన సభగా నుండవలెను. అనఁగా నన్నియాంధ్రమండలములవారి ప్రతినిధులను గలిగి యుండవలెను. మండలమున కిద్దఱు కుండితులు చొప్పున నెన్నుకొనఁబడవలెను. వారు చందా నిచ్చినను నీయకపోయినను సరే మండలప్రతినిధిత్వమున కర్హులైనచోఁ బరిషత్తున నుండవలెను. సంవత్సరమునకు వాలుగుసార్లైనను వారందఱు సమావేశమై ప్రకటితగ్రంథములలో సదసద్గ్రంథవిచారణచేసి నిర్ణయింపవలెను. వారిచే నిరాకరింపఁబడినగ్రంథములు పఠశాలలలోఁ జతనీయగ్రంథములుగా నుండకుండటకై విశ్వవిద్యాలయమువారి కొకవిజ్ఞాపనము కంపవలెను. ప్రకటితగ్రంథముల ప్రతి నొకదానిని పరిషత్తునకుఁ బంపునట్లు ద్వారతనమువారిని గోరవలెను. వారికి విమర్శననిమిత్తము ప్రతిముద్రాశాలనుండియు రెండుప్రతులు

కంఠబడుచుండును, గనుక, యొక ప్రతి కవివత్తున కొసంగినచో వారివిమర్శ  
నకుఁ దోడ్పాటుగా నుండును గావున నట్లుచేయుటకు నభ్యంతర ముండఁగూ  
డదు. ప్రతిచందాదారునకును ప్రతినిధి నెన్నుకొనునధికార ముండును గాన  
భాసాభిమాను లెల్లరు చందాదారులుగఁ జేరునట్లు ప్రోత్సాహింపఁబడవలెను.  
చందాధనములును, విరాళములును గాక స్థిరరూపక మగువసతులుగూడ సాహి  
త్యపరిషత్తునకు నమకూర్ప యత్నించవలెను. ఈ ప్రకార మధికారములతో  
డను నైశ్వర్యముతోడ ను సాహిత్యపరిషత్తు వర్ధిల్లున ట్లచిరకాలమున నీశ్వ  
రుఁడు ప్రసాదించుఁగాక.

# కపిలగడ్డము, కటకంతుడు నన్నయ ప్రయోగించె ననవచ్చునా ?

—♦ చంద్రాభట్ల రామమూర్తిగారు—రాజమహేంద్రవరము. ♦—

విభవసంవత్సరశ్రావణభౌద్రవదమాసములందుఁ బ్రకటింపఁబడిన యాంధ్రసాహిత్యవరిషత్పత్రికలో బాలవ్యాకరణసంజ్ఞాపరిచ్ఛేదమున ‘వార్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యం’ బనెనునాత్రమున కుదాహరించిన కటకంతాద్యసింద్యగ్రామ్యములం గూర్చి నాకుఁ దోచినయభిప్రాయములను వ్రాసియుంటిని.

అందుమీఁద మ! రా! శ్రీ! జాస్తీ శ్రీరాములు చౌదరీగారు చాలఁ బ్రయాసపడి యాశ్వముజకాగ్నికమాసములందు వెలువడిన తత్పత్రికలో విమర్శించియుండిరి.

వారివిమర్శనము కేవలము కక్షపాతసూచకముగా నుండుటచే నమాధానము వ్రాయుచున్నాను.

“సూరిగారు ప్రాసభంగమును గుర్తింపఁజాలనట్టి యవిమర్శకులుగా”రని శ్రీచౌదరీగారు వ్రాసిరి. అవిమర్శకు లని నే ననలేదు. కాని ప్రమాదపడి యుండవచ్చు నని నాతలంపు.

“వారు ప,వప్రాసము మంగీకరించియ ‘కపిలగడ్డము’ మొదలగురూపముల నొప్పుకొని వాని నసింద్యగ్రామ్యములలోఁ జేరిచి” రని లిఖించిరి

పూర్వలాక్షణికు లెవరును నీ పవప్రాస మంగీకరింపలే దనియు నీవిషయమున సూరిగారు ప్రమాదపడి రనియు నాయభిప్రాయము. ఇట్లు నేను మాత్రమే తలంచుటలేదు.

“చిన్న మసూరిగారు కపిలగడ్డము కపిలజడ బుదాహరించుట ప్రమాదముననే, కపిలగడ్డము కపిలజడ లనియే భారతముననుఁ బ్రయోగింపఁబడె” నని యాంధ్రవాల్మీకి నాఁబరఁగు వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు తమసులభ వ్యాకరణమునఁ దెల్పియుండిరి. వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు భారతకవులకు ప,వప్రాస మిష్టమో యగిష్టమో గ్రహింపఁజాలని యవిమర్శకులారా ?

దీనింబట్టి భారతమందుఁ గపిలగడ్డము కపిలజడ లనియే ప్రయోగింపఁబడె ననియు, సూరిగారు ప్రమాదపడి రనియు స్పష్టముగాఁ దేలుచున్నది.



“కపిలశబ్దభవము కపిలశబ్ద బొండు గానంబడెడి- ఉ. అక్కర. అవసరజ్ఞండము.....కపిలగడ్డలును.....దవినయన్నవ.....యవిదకన్నుంగవ..... భార ఆది ర ఆ ” అని శబ్దరత్నాకరాదినిఘంటునిర్ణాతలును బహుగ్రంథవశోధకులును నగు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు తమ త్రిలింగక్షణశేషమందు వ్రాసియున్నారు. ఇప్పొత్తమును శ్రీసీతారామాచార్యులవారు బాలవ్యాకరణమందలి ప్రమాదములను జూపెట్టుటకును నందు విడువఁబడిన విషయములను విపులపఱచి తెలుపుటకును నుద్దేశించి వ్రాసిరి. ఇట్టి సీతారామాచార్యులవారు సూరిగారు ప్రమాదపడి రని గ్రహించియే గదా తమ వ్యాకరణమందు “కపిలశబ్ద బొండు గానంబడెడి” నని సూత్రించి యువాహరించియుండిరి. ఇట్టివారు భారతకవులకు ప,వప్రాస మిష్టమో యనిష్టమో గ్రహింపఁజాలని యనిమర్శకులా ?

గవురుగడ్డం బని తమయొద్ద నున్న భారత ప్రతిలోఁ గలదనియు గారుశబ్దభవము గవురు కావచ్చు ననియు, “శారోరుణే సి తేపీతే” యని యమరమనియు 1903 సంవత్సరము ఫిబ్రవరు నెలలో వెలువడిన యముద్రితగ్రంథచింతామణియందు 18 పుటలో నొకవిలేఖకుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. ఆవిలేఖకుఁడు భారతకవులకు ప,వప్రాస మిష్టమో యనిష్టమో గుర్తింపఁజాలని యనిమర్శకుఁడా ?

వారిమాట యటుండనిండు “వారిపెంపు వరీక్షింపమొ” (వసు ఆ 3 పల్) యనుచో వికృతిశబ్దప్రథమకుఁ బరమైన సాంస్కృతికపకారమునకు పకారము ప్రయోగింపఁబడినది. ఇది ప్రాసస్థలముగాన నచ్చుత పునుటకు వీలు పడ” దని చౌదరీగారి గురువర్యులగువజ్ఞుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు తాము రచించినవసుచరిత్రవిమర్శగ్రంథమున 108 పుటలో లిఖించియుండిరి. \*దీనింబట్టి శ్రీచౌదరీగారిగురువర్యులును ప,వప్రాసమున కనిష్టులనియే ప్రకటిత మగుచున్నది.

సూరిగారు భారతకవులకు ప,వప్రాస మిష్టమని యెచ్చటను ముచ్చటించి యుండలేదు. వారు కద్యము వప్రాసముతోఁ బ్రారంభింపఁబడిన దని

\*వసుచరిత్రవ్యాఖ్యాకర్తయైన సోమకవి ‘పెంపునలర్కింపమొ’ యనుపాఠము నిట దెల్పినాఁడు. అక్కని ప, వప్రాసము నిర్ణయము కలంబినయెడల నట్లే సహించును ?

గుర్తింపక ప్రమాదమున కపిలగడ్డము మున్నగున వనింద్యగ్రామము లని ప్రసిద్ధింపిరి.

అట్టిప్రమాదమును సమర్థించుటలో చౌదరీగారును భారతకవులకు వ,వస్త్రాన మిష్ట మని పొరకడిది.

మఱియు శ్రీచౌదరీగారు “కవదొనలును గాండ్లము, నవల నిడంబ నుపు ముంద రరదముడిగు మే, నుపిడప డిగియెద శుభకర, మపు నివ్విధ మిట్లు సేయు మనుషు నతండున్” (శల్యవర్వము) అను మొదలగు భారతవద్యోవాహ రణమువలనను భారతకవు లీవ,వస్త్రాన మంగీకరించినట్లు తెలియుచున్న” దని యొకయపూర్వవాదమునకుఁ గడంగిరి.

అప్పకవి యిప్పద్వ్యమును సంతిగతప్రాసమున కుదాహరించి “ఏనువిదప” యని ప్రాసస్థానమున వకారముంచి యే వ్రాసెను. ఇక నముద్రితగ్రంథంథితా మణి యనెను మాసపత్రికలో శ్రీవేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు “ఏన విదప” యని ప్రాసస్థానమున వకార ముచేసె సమర్థించిరి. వేమూరివారిచేతను వావిళ్ళవారిచేతను ప్రకటింపఁబడిన భారతప్రతులలో “ఏనవిదప” యని ప్రాస స్థానమున వకారము పెట్టియేయున్నారు. వైఁగా నారు వ్రాతప్రతులలో “ఏను విదప” యనియున్నట్లుగూడవ్రాసెరి. కాని చౌదరీగారు వ్రాసినట్లు ‘ఏను విదప’ యని యొక్కడను లేదు వీరివ్రాత నిరాధారము.

దీర్ఘై చౌదరీగారి కింతగొరవ యేల ? ‘ఏను వెనుక’ యనిన నిర్బా ధముగదా.

“కలము మనచేతిలోనిది గన నిచట కూడ ఏను విదపయని దిద్దిబ, వల కభేదప్రాసము చెప్పుకొనరాదా? యిం శంకింప మీలులేదు. స్వత్వము మీఁద సరళాదేశము చేయఁబడ” దని స్వకపోలకల్పితరాధాంత మొకటి చౌదరీగారు కల్పించిరి.

ఏను విదప యని దిద్దఁగూడదంట. ఎందువలననో ?

“స్రతప్రకృతికములమీఁది పరుషములకు సరళములగు (సంతిపరిచ్ఛే దము. సూత్రము ౧౬ బాలవ్యాకరణము) పూచెను.....కలుపలు..... పూచెనుగలుపలు. అని యెవరియం దింత యభిమానమునకు లోనై చౌద రీగారివ్యాసము వ్రాసిరో యట్టిదన్నయ్యసూరిగారే వైని పేర్లొన్నరితని సూ త్రించి స్వత్వముమీఁద ,సరళాదేశ ముదాహరించియున్నారు. వా రిచ్చిన

యిట్టియుదాహరణము లింకను గలవు గ్రంథ బాహుళ్యభీతిని వాని వదలితిని. వానినెల్ల బాలవ్యాకరణమునఁ జూడనగును.

దీనినిబట్టి 'యేను బిదప' యని దిద్దిన దోసమేమో చాదరీగారు దెల్ప వలసియున్నది.

మఱియు నాసూరిగారే "దాను నేను వదబులద్రుతంబునకు సంక్షేపంబు లేద." (సాధిపరిచ్ఛేదము. సూత్రము ౨౩.) తాను.....చదివె.....తాఁ జదివె, తానుజదివె" యని వ్రాసి. ఇక్కడఁ దానుజదివె నని విస్పష్టముగా స్వత్వముమీఁద సరళాదేశము చేసి యుదాహరింపఁ బడియున్నది.

దీనినిబట్టి ఏను బిదప యని దిద్దిన దోసమేమో శ్రీచాదరీగారు దెల్ప వలసియున్నది.

ఇంకను "ఏనునేనుతానువదబులద్రుతంబునకుఁ బూర్ణబిందుసంక్షేపంబులు లేవు.....ఏనువలికితి.....ఏనుబలికితి, ఏఁబలికితి" అని సులభ వ్యాకరణకర్త 'ఏనువలికితి' నని స్వత్వముమీఁద సరళాదేశముచేసి యుదాహరించెను. దీనినిబట్టి ఏనుబిదప యని దిద్దిన దోసమేమో చాదరీగారు దెల్పవలసియున్నది. ఇంతెందుకు? పరివత్సక్తికలో చాదరీగారివ్యాసమండే వారుదాహరించి వ్రాసిన యుక్తరలో "కపిలగడ్డబును, గపిలజడలును, గపిలకన్నులును.....దీర్ఘపుడచువును జూచి" యని స్వత్వముమీఁద సరళాదేశముచేసి వ్రాసినారు.దీనినిబట్టి ఏనుబిదప యనిదిద్దిన దోసమేమో వీరుదెల్పవలసియున్నది.

వీరుదూర మాలోచింపక స్వకీయవాదసంరక్షణార్థమై 'కలము మనచేతిలోనిదిగానె" యని యితరులను దా మాక్షేపించినరీతిని వ్రాసి. తాము వ్రాసినరీతి నొరులెవరును వ్రాయరా దనుచున్నారు. ఒరు లెవరునుఁట్లుసాహసించి వ్రాయఁజాల రని విన్నవించుచున్నారు. 'ప్రాసస్థానములందు స్వత్వముమీఁద సరళాదేశము చేసిన రూపము లగపడకుంటయే దీనికిఁ గారణ" అని చాదరీగారిక క్రొత్తవంతహేతువును గల్పించిరి. ప్రాసస్థానములందు స్వత్వముమీఁద సరళాదేశముచేయుఁగూడదనియాంధ్ర వ్యాకరణకర్త లెవరును నిషేధించి యుండలేదు. చాదరీగారును గపడకుంటయే దీనికిఁ గారణ మనిరి గాని నిషేధించి యుండలేదు. అట్లగపడకుంటచే నిషిద్ధమెట్లగునో దెల్పవలసియున్నది.

"మఱియు సులక్షణ సారమున నున్న 'బవయోరభేద మనియెడ, నవమున పభబభలు వాకు నిలిచినయెడలం, ద పమింపవచ్చుఁగృతులం, దుపనివ

దుచితార్థసూక్తి యొనరుటవలన' అను వ్యయమును పవప్రాసమునుజూపట్టి యాయభిప్రాయమును దృఢపరచుచున్న" దని వ్రాసిరి.

సులక్షణసారము దీక్షద్యము చౌదరీగారు వ్రాసినరీతిని లేకు, సరికదా, యది వడికొఱకుఁ జెప్పఁబడియున్నది గాని ప్రాసముకొఱకుఁ జెప్పఁబడియుండ లేదు. ఆనందరంగరాట్ఱుదములో నీపద్యము గనఁబడుచున్నది. కస్తూరిరంగ కవి యుం దభేదముతి కుదాహరించి నాఁడు. నన్నయభట్టు లక్షణసారములోని దని చెప్పినాఁడు. వవయోరభేదమని వ్రాసినాఁడు గాని బవయో రభేద మని వ్రాయలేదు. సులక్షణసారములోని దని చెప్పియుండలేదు.

వవయోరభేదమనియున్నదానిని బవయోరభేద మని మార్చి అభేద యతి యనుశీర్షికను దీసివైచి నన్నయభట్టులక్షణసారములోని దని చెప్పిన దానిని పాఠప్రతారణము నిమిత్తము సులక్షణసారములోని దని శ్రీచౌదరీ గారు వ్రాసి 'యూపద్యము రంగరాట్ఱుదమున వ, వయోరభేదమనియెడు నప మున' అని ముద్రింపఁబడినది. అది తిప్పు ఉపనిషదుక్తి బవయో రభేదః' యని కాని 'వవయోరభేదః' అనికా దని ౧౮౯ పుటయందడుగున వ్రాసిరి.

పూర్వలాక్షణికు లెవరైన నీప,వ ప్రాసము పనికివచ్చు నని సిద్ధాంతి కరించిరా? సిద్ధాంతములేద. సరికదా పైగా నిషిద్ధముగాగనఁబడుచున్నది.

ఎందు బవయనుటకు వవయని తప్పుగా ముద్రింపఁబడిన దని చౌదరీ గారు భ్రాంతిపడుచున్నారో యాయానందరంగరాట్ఱుదములో నుండియే వ, వప్రాసము నిషిద్ధ మని తెల్పిన యుదాహరణములను సీక్రిందనిచ్చెద.

కవిరాక్షసచ్చందమున:—క॥ లళలకు లడలకు నొకటొక, టలపుగఁ బ్రాసంబు యతియు నౌ వవలకున, వ్వల దడలకు రళలకు యతి, వెల యుం బ్రాసంబు లగ దభేదమిది యగున్." అని వవలకు దడలకు రళలకుఁ బ్రాసము నిషేధించెను.

ఉత్తమగండచ్చందంబున:—క॥ లడలు లళలు నొంఱొంటికి, వడిప్రా సముచెల్లు రలలు వవలును దడలున్, వడిఁ జెల్లుఁ బ్రాస మమరదు, కడున రయ నభేదసంజ్ఞఁ గను నివి యెల్లన్" అని రలలకు వవలకు దడలకుఁ బ్రా సము నిషేధించెను.

అట్టి కస్తూరి రంగకవి నన్నయభట్టులక్షణసారములోని "బవయో రభే దమనియెడు" పద్య ముదాహరించె ననియు ప,వప్రాసమును జూపెట్టెననియు

చాదరిగా రూపించుట పొరపాటనకతప్పదు. ఆతఁడు వపయో రభేదమని యెడు-అనియున్న పద్యమునే యుదాహరించె ననియే చాదరిగా రొప్పుక తప్పదు. అది ముద్రణమునఁ దప్పవడిన దని తోఁపించుజేయుట కిఁకఁ జాదరి గారు ప్రయత్నించు కుదురుగాక. కస్తూరిరంగకవి యతికౌట కాపద్య ముదా హరించెను గాని ప్రాసమునకై యిచ్చియుండ లేదు. ఇఁక వీరికి నన్నయమీఁద నెట్టిగౌరవము కలదో యీక్రింద వాచుచూపినయక్షరవలనఁ దేలఁగలదు.

“అవసరజ్ఞుఁడయి వ్యాసుఁ డేతెంచె నత నత్తపసి  
కపిలగడ్డంటు, గపిలజడలును, గపిలకన్నులును  
తపసియన్నువు నల్ల నైన దీర్ఘ పుండనువును జూచి  
యవిద కన్నుంగవ మొగిచి తెఱవక యుండె భయమున”

అని గపిలగడ్డమును సమర్థించుటకు నన్నయ యక్షర యారూపము కల దని నిరూపించుచున్నాడు. ఏరు నిజముగా నన్నయకవిత్వమం దాదరము కలవారేనా. ఇందు మొదటిపాదము వకారప్రాసమునఁ బ్రారంభింపఁబడినది. ద్వితీయ తృతీయపాదము లన్ననో వకారప్రాసము గలవి. ఇఁకఁ జతుర్థపాదమున్ననో మొదటిపాదమువలె మరల వకారప్రాసమైనది.

భిన్నాక్షరప్రాస ముగీకరించినచోట్ల మూఁటనొకటిగాఁ బ్రాసస్థలమున నుండునుగాని సరిసంఖ్యగా వాల్లులు ప్రామాణికప్రయోగములందుఁ గాన రావు. అట్టిసందర్భములో సరిసమానసంఖ్య గలప,వప్రాసముతోఁ గూడిన పద్యము నన్నయ రచించియుండ నని వాదించుట నన్నయకుఁ గళంక మా పాదించుటకే ప్రయత్నించిరని నాయూహ.

ఇంతియొక ప్రథమపాదాంతమున నత్తపసి యనిప్రయోగించె నని యు, తృతీయపాదప్రారంభమున మరల తపసియని ప్రయోగించెననియు జూ పెట్టి పునరుక్తిదోషమునకు నన్నయను పాల్పడఁజేసిరి. ఇట్టివారా నన్నయ మీఁద నాదరము కలవారు?

మఱియుఁ దవిన యన్నవ యనిన సారస్వము చెప్పిన దనియుఁ దపసి యన్నవలో నేమో సారస్వ మున్నదనియుఁ దలంచి వీరు కొంతప్రసంగము నకు దిగిరి. కాని తవినయన్నవకంటెఁ దపసియన్నువు అనిన సారస్వ మేమి కలదో యర్థమేమి వివరింపక దాననే వీరివాదదౌర్బల్యము తెల్లమగుచున్నది.

చౌదరీగారు వారిగురువర్యులవ్రాసిన అక్కర లను వ్యాసము చూడు మనిరి. నే నీరాజుమహేంద్రవరమున నెంతప్రయత్నించినను నా కది లభించ లేదు. తమరికడనున్న దానిని నాకుఁ బంప వేడుచున్నాను. అది చూచిన పిమ్మట నీవిషయమై విరివిగా వ్రాయఁదలంచితిని గాన నిట్పటి కీవిషయము విర మించుచున్నాను.

“మిశ్రబహుప్రీహి గనుక యియ్యది గ్రామ్య మని బాలవ్యాకరణము తద్భవ మగుదీనియందు సంస్కృతవర్ణతకార ముండుటచు గ్రామ్య మని ప్రాథ వ్యాకరణకర్త” యని కఠకంఠశబ్దమును గుఱించి లిఖించిరి.

పరికించిచూడ వీరినిశ్చయము మిశ్రబహుప్రీహియనియో తద్భవ మని యో తేలుటలేదు. కాని గ్రామ్యమనిమాత్ర మంగీకరించిరి. అంతియెచాలు.

వీరియూహ ననుసరించి యాంధ్రశబ్దచింతామణి నన్నయకృతమే యైన “అనియమా ధ్లామ్యంహి యత్త్వకథంశ” యని యందుఁదెల్పిన యిష్టహా కవి కఠకంఠుఁ డనునట్టి యపభ్రంశగ్రామ్యప్రయోగ మొనర్చియుండునా?

“కఠకంఠుడు బహుప్రీహి ( చూ సంక్షా- ౯ ) దీని నాహూబలవతి కండితుఁడు మిశ్రబహుప్రీహి య క గాని య దట్లగుట దుర్లుట” మని ప్రాథ వ్యాకరణమునఁ దెల్పుబడియున్నది.

“శకటరేఫము తద్భవతత్సములందు లే” దని చిన్నయసూరిగారు వ్రాసిరి. “తద్భవములందును నలఘురేఫము కల” దని సీతారామాచారిగారు వ్రాసిరి. కఠశబ్దము తద్భవమో దేశ్యమో చౌదరీగారు నిర్ణయింపరైరి.

ఎట్లయినను గఠశబ్ద మాచ్ఛిక మని యొప్పుకొనవచ్చును కాని కంఠ శబ్దము కంఠము వట్టుకొనుచున్నది. తద్భవములందు సంస్కృతవర్ణతకారము లేదు. కఠకంఠుఁడు బహుప్రీహి యని సీతారామాచార్యులు వారు చెప్పి నారు. ఏబహుప్రీహియో నిర్ణయింపలేదు సరికదా మిశ్రబహుప్రీహి యగుట దుర్లుట మని వైఁగా నిరసించిరి. సీతారామాచార్యులవాదిమతము ననుసరించి మిశ్రబహుప్రీహి కాదని తేలుచున్నది. అంతియె గాని సంస్కృతికబహుప్రీ హియో యాచ్ఛికబహుప్రీహియో తేలుటలేదు. ఏమన శకటరేఫము సంస్కృ తమున లేదు. తద్భవములందు తవర్ణములేదు.

ఇఁకఁ జిన్నయ్యసూరిగా రన్ననో మిశ్రబహుప్రీహి యని యెచ్చటను దెల్పలేదు. చౌదరీగారు మాత్రము కఠకంఠుఁడు మిశ్రబహుప్రీహి యని సూరి

గారిలం వైసెట్లువ్రాసిరి. వీరు సూరిగారిలం పెట్టుగ్రహించి రో నాకుఁ దెలియకున్నది.

ఎట్లయిన నేమి సూరిగారును సీతారామాచార్యులుగారు న గూడఁ గల కంటఁ డనుప్రయోగము నింద్య మని విశ్వసించియే గ్రామ్యమునఁ జేర్చిరని నిశ్చయింపకతప్పదు.

చింతామణియందలి “అనియమాద్గామ్యంహి యత్స్వకభ్రంశ” యనదు సూత్రమే నన్నయభ ట్టిప్రయోగము చేసియుండఁడని తెల్లముచేయుచున్నది.

కావున నిట్టిదృష్టప్రయోగమును నన్నయభట్టున కంటఁగట్టి దానిని ననుర్థించుటకు నిరర్థక ప్రయాసము పడుటకంటె చౌదరీగారు మూఁటి కొకటిగా లఘులఘురేఫప్రాస మంగీకరించి గరకంఠఁడను సిద్ధశుద్ధసమస్తపదమును నమ్మ హాకవి ప్రయోగించె నని యంగీకరించుట నిర్వివాదాంశము.

పూర్వలాక్షణికులలో నిట్లు రేఫద్వయప్రాస మంగీకరించినవారు గలరు. క. కరుణాకర నినుజాచిన వెలుతురు రక్కసులు సురలు వేడుదు రెపుడొ మురవార భవవార యనియనఁ బరఁగును రేఫమునకిట్లు ప్రాసం బగుచుకొ” అని అనంతచ్ఛందము.

గీ. పరఁగ రేఫకు రేఫయే ప్రాస మగు ఆకారమైన ఆకారంబె గలుగుఁ గృతులఁ గలితరేఫఆకారసంకలితముగను, జెల్లదిట మూఁటికొక్కటి చెల్లుఁ గృష్ణ.” అని కవిరాట్ఛందము.

ఇకమీఁద నైన వీరుపూర్వలాక్షణికులు కొందఱు మూఁటి కొకటిగా గురులఘురేఫప్రాస మంగీకరించినవారు కల రని గ్రహించి నన్నయమహాకవి కూడ నామతమువాఁడే యనియు, నాతఁడు గరకంఠఁ డని సంస్మృతసమాసమునే ప్రయోగించి యుండు ననియు నొప్పుకొందురుగాక.

“రామమూర్తిగారు చింతామణి నన్నయకృతము కాదని వాదించువారైన నన్నయభారతిభాగము రేఫఆకారములకు నొకప్రాసమువ మైత్రి గలిపిన వేటొందుకద్యమును జూపుబాధ్యత వారియం దున్నదని చౌదరీగారు ప్రకటించిరి.

అట్లయిన మిశ్రబహుప్రహసమాస మైనకలకంటఁడువంటి ప్రయోగముగల వేటొకకద్యమును, సమాససంఖ్యక, వప్రాసమును జూపెట్టుచుఁ దాము

ప్రాసిన యక్కరఘ క్తిగల మతాకపద్యమును, నన్నయభారతభాగమునఁ గనఁ బఱచు బాధ్యత శ్రీచాదరీగారియందును గలదు.

తాముదాహరించిన “కవదాన”లనుపద్యము తిక్కనమహాకవి విరచిత మనియు నన్నయవిరచితము కా దనియు వీరికీసాదర్భములో విశదము చేయవలసివచ్చినది.

(I) 1-క. కాటకవిః బటచుమ్మగముల, నూటకం దిగిచి డప్పిమున్న తని శ్రమం, బాటగ నెడఁబరితాపము, దీటగఁ జైవీచె నన్నదీపవనుబుల్. (భారతమాదిపర్వము)

2 క. కారవులు చేయు నవమతి, కారణముగఁగోప మెత్తుకర్ణుని వదనాం భోరుహము గనుఁగొనశ్రమ, మాటున్నావశేషముగాక యాతనిబుద్ధిన్.” (శాంతి పర్వము)

మొదటిపద్యములో, శ్రమంబాట, గ యనుచోట ఆటఁభాతువు గురు రేఫముగాఁ బ్రాసస్థానమునఁ జెప్పఁబడినది.

రెండవపద్యములో, ‘శ్రమమాటుగా’ అనుచోట ఆటఁభాతువు రేఫముగాఁ బ్రాసస్థానమునఁ జెప్పఁబడినది.

ఆటఁభాతువు ను శ్రీచాదరీగారలఘురేఫముగా నిశ్చయించినయెడలఁ దిక్తనమహాకవి భారతమున మూఁటి కొకటిగా రేఫఽకారప్రాస మంగీకరించె నని నిశ్చయింపవలసివచ్చును. అట్లు కాదని లఘురేఫముగా నిశ్చయించిన యెడల నన్నయమహాకవి భారతమున మూఁటికొకటిగా లఘులఘురేఫప్రాస మంగీకరించె నని నిశ్చయింపవలసివచ్చును.

(II) 1-క. ధరణి గాశ్యవవైశ్వా, నరమార్కండేయులొలి నజగద్ధి తవా, కృరులై రొక్కడ వారొకమరిగోష్ఠీచరితుండి మనుజాధీశా.”(అను- ఆ ౮)

2-క. ఉటుముచు మెటుముచుఁ బిమగులు, వటలగ నల్లడలఁ బడ నవారితవృష్టల్, గుటుకొని కురియఁగబంచెను, మఱియును నయ్యనలుమీఁద మఘపుం డలుకఁ.” (ఆది ఆ ౮)

మఱి మొదటిపద్యమున రేఫముగాను రెండవపద్యమున శకటరేఫముగాను భారతమున ప్రయోగింపఁబడినది.

ఇట్లే ముందర మొదలగుమాటలు బండిరాగాన రేఫముగాను గూడఁ బ్రయోగములందుఁ గలవు



వీనికి రెండురూపములును గలవని రేఫద్వయప్రాసనిరోధకులు వాదించెదరు గాని వారివాదము నిరాకరము రెండురూపము లెట్లు వచ్చివని? వారు రేఫద్వయప్రాసము కనికరా దని తలంచుటయే యందులకుఁ గారణముకాని వేఱుకాదు.

పోనిందు రెండురూపములును గలవని వాదించువార లట్టిప్రయోగములను మూఁటికొకటి గాక సరిసౌఖ్యగలవిగా నొక్కడద్వయమునందు భారతమున గనఁబఱుపఁగలరా?

కావున భారతకవులు మూఁటికొకటి గా రేఫద్వయప్రాస మంగీకరించి చెప్పినపద్యములలోఁ దమకు బాధకములు గా నున్న పదములకు స్వవాదోపబలార్థము రేఫద్వయప్రాస మంగీకరింపనివారు కొందఱు రెండురూపములను గల్పించి రనియు సిద్ధసమాస మైనగరకంఠః డనుచుని కట్లు కల్పింప వీలు లేక దానిని గణకంఠా యని దిద్ది నన్నయయందు దోషారోపణము చేసి రనియు నమ్మహాకవి యిట్టియకభ్రంశగ్రామ్యప్రయోగమును జేసియుండఁ డనియును మొదట సిద్ధశుద్ధసమస్తపదముగానే గరకంఠః డని యాతఁడు ప్రయోగించి యుండు ననియు వానమ్మకము.

కావునఁ బేర్చికఁగన్న యాధ్యమహాకవుల ప్రయోగములు కూడ మఱికొన్ని నిందుఁ దాఁజ్ఞానముగాఁ జూపెదను.

కం. మాతాశివఁ గోపింతును, నీఱుగ శపియుతు రేము నీబొట్లకు నీ

భారతములు వెఱుతురె మముఁ, గాఢియఁగానిట్లుపలుకఁగలరేమన్మయో.

(హరివంశము. ఉ. భా. ౧. ఆ.) ఇందు మూఁటి కొక్కటి రేఫద్వయప్రాసమంగీకరింపఁబడి యున్నది.

కం. పోరామిచుట్ట మితఁ డని, కూమి చెలికాఁ డనంగఁ గో వరుసగో, త్రారి హరిబాంధవుల వేరేర్వరన్ గుళలంబు లడిగఁ బ్రియమెలరారన్.

(హరివంశము. ఉత్తరభాగము) వేరేర్వర అని నవ్వుడు ప్రాసస్థానమున వచ్చిన యారేఫముశకటరేఫము. రేఫముగా న్రాయుట అచ్చుపొరపాటు కాన నిట మూఁటికొకటి రేఫద్వయప్రాస మంగీకరించివ్రాయఁబడినది.

శబ్దరత్నాకరమందు “కారవులనేను మెల్ల వేరేర్వర నడిగ”నని భారతోద్యోగపర్వము రెండవమూశ్వాసమం దున్నట్లు చెప్పఁబడినది. ఇక్కడఁ బ్రా

సయతికి రేఫవ్యయ మంగీకరింపబడెను. వే ఆలఘురేఫముగానే వాడబడుచున్నది గాని లఘురేఫముగా వాడబడుచుంటలేదు.

కం. పెరజనులయందు విభువకు, నరయంగ వినోదమాత్ర మనురాగమెదా బారసిన యవ్వడు పలుపురు, తరుణులయెడ రాగ మొకఁడుతాల్పుటతరుణి.

(మార్కం. ఆ గి) పెర పరశబ్దభవము శకటరేఫముతము ఇట మూఁటికొకటి రేఫవ్యయప్రాస మంగీకరింపబడినది. దీని నన్నయ “చటది యొక చేతఁగూర్చుఁబెటచేతగజం”బని శకటరేఫముగానే యాదివర్ణమునవాడెను.

మఱియును శ్రీచాదరీగారు “కవదొనలును గాండీవము నవలనిడంబను పు ముందర రదముడిగు”మని యిందు ముందర అలఘురేఫముగా వ్రాసిచూపెట్టిరి. శబ్దరత్నాకరమందు గురురేఫముతోఁ గూడిన ముందట కర్ణములు వ్రాయుచు “కి మొదలు క. ముందటరదముడిగుము భార- శల్య- ౨” అని యలఘురేఫముగా నుదాహరింపబడినది. ఇట్టి పరస్పరవిరుద్ధమునకు గారణమేమో?

శబ్దరత్నాకరమందు “క. ధరణిఁ గడుఁజేవవారుచు బురిటికి ఘృతతైల ధాన్యములఁ జెచ్చెరముం దరసంగ్రహింతు రవి మన కరుచుగ నతిరుగ్ల భంబు లర్థము లేమిఁ. భార. అర. కి ఆ.

చ. చిటుతేతనంబునం దగవు చిత్తమునం దలపోయలేకముం

దట నలువోవ నిచ్చితి— భార ఉన్మో కి ఆ” యుదాహరణపద్యములు.

దీనినిబట్టి యెఱుఁ బైరీతిని రేఫవ్యయప్రాసమును భారతకవులు భారత మా దక్షడక్షడఁ బ్రయోగించినపద్యములు కల వనియు, దయవారి లఘురేఫప్రాసమైత్రీ నంగీకరింపనివారు కొందఱు బయలుదేలి తమనాదము నెటులైన నిలువఁబెట్టికొనుటకై సాహసించి వానిని రెండురూపములు కల వానినిగా దిద్ది రవియు సిద్ధసహస్రమైన గరకంఠఁ డచుచోట నట్లు సాధ్యపడ మీఁ గఱకంఠఁ డనిదిద్ది శనియు చాదరీగారు తెలిసికొనవలయును.

ప్రాశబ్దభవము పాన మని శబ్దార్థచూద్రికలోను లక్ష్మీ వారాయణీ కుము లోను దెల్పఁబడియున్నది. తూర్పుదేశమున పానాలనియు వాడుక గలదు. కుట్టుక శబ్దభవము గొడ్డ మగునుగాని ప్రాణకుట్టుక శబ్దభవము ప్రాణగొడ్డము కాదు. ఇందు రెండుపదములు కలవు. ఏకపదము కాదు. కాన ప్రాశబ్దభవమైన పానశబ్దముతో కుట్టుకశబ్దభవమైన గొడ్డముచు జేర్చి సమాసముచేయుట

నిర్బాధకము. పానగొడ్డము నాచ్చిక మనవచ్చును. ఇట్లని నే ననుటవలన దోస మేమికలదో వారు నిరూపించరైరి.

జీవగట్టకు సాధింపక విడిదితి నని శ్రీచౌదరిగారు నన్నుఁజేపించిరి. కవిత్వ యమువాది భారతమున నీప్రయోగము వాకుఁ గాన్నింపలేదు. అందు వలన దానిని గూర్చి వాదించుట నిరర్థక మని యూరకుండురుగాక.

“అంతియే గాని చంద్రాభట్ట రామమూర్తిగారు వ్రాసినటుల నన్నయ భట్టు మొదలగుకవీశ్వరులకుఁ గళంకము వాటిల్లఁజేయుటకై ఆర్యవ్యవహారం బుల దృష్టఁబు గ్రాహ్యంబు, అను సూత్రమును సూరిగారు వ్రాసియుండలే”దని చౌదరీగారు వ్రాసిరి. నేను సూరిగారు నన్నయభట్టు మొదలగుకవీశ్వరులకుఁ గళంకము దెచ్చిపెట్టుటకై ప్రయత్నించి రని యెచ్చటను వ్రాసియుండలేదు. కాని, వీరివాక్యములను బట్టి యావిషయ మిట్ల వ్రాయవలసి వచ్చినందులకు విచారించుచున్నాను. సూరిగారు వ్రాసినయాసూత్రమువలనను చాత్పర్యము వలనను మనయాంధ్రకవులకును భాషకును గళంకము వాటిల్లుచున్నది.

“పెద్దలు వ్యవహరించినమాట గ్రామ్యుల బురుగ్రహింపఁదగు నని తాత్పర్య”మని సూరిగారు వ్రాసిరి. పెద్దల ప్రమాదములు ప్రామాణ్యము లని సూరిగా రీసూత్రమును రచించి గనిస్పష్టము. కలకంఠుఁడు మున్నగు నుదాహరణములు గ్రామ్యము లైనను గ్రామ్యము లనియు నట్టివి ప్రయోగార్హము లనియు నిందువలనఁ జేలుచున్నది. ఇట్టియపధ్రాశప్రయోగములను జేసినవారెవరు? నన్నయభట్టాద్యఁ లు. ఇట్లనుటవలన నన్నయములకుఁ గళంకము వాటిల్లునా వాటిల్లదా యని చౌదరీగారి నడుగుచున్నాను.

ఇట్టివి గ్రామ్యము లగుటచే భాషకుఁగూడఁ గళంకమే భాషలో నిప్పు గిదివి చేర్పవచ్చు నని తేలుచున్నది. అపధ్రాశప్రయోగములు పనికిరా వను వారు భాషోద్ధారకులా? పనికివచ్చుననువారు భాషోద్ధారకులా?

ప్రమాద మెన్నఁడును బ్రమాణముకాదు. హేయమని నాయభిప్రాయము. అట్టి హేయము లగుగ్రామ్యములు సూరిగారిసూత్ర తాత్పర్యములను బట్టి గ్రామ్యము లని భౌతికదవల దనియు గ్రామ్యప్రయోగములను గావ్యములందు రాసీయకుండనియు చౌదరీగారిని పాఠకమహాశయులను బ్రార్థించుచున్నాను. ఇక సీసూత్రోదాహరణములనుగూర్చి విచారించి చూచినయెడలఁ బ్రాగొడ్డ మునిద్యగ్రామ్యములలోఁ జేర్చవలసినంత యావశ్యక మేలవచ్చునో

కారణము గ్రహించఁజాల మని వీరు సూరిగారి తలంపును ద్రోసిపుచ్చిరి. కపిల గడ్డము మున్నగునవి సూరిగారు ప్రమాదమున నుదాహరించినట్లు సులభప్రాస వ్యాకరణములను బట్టి తేలుచున్నది. ఇతఁ గఱకఁటఁ డను ప్రయోగము నింద్యమనియు మిశ్ర బహుప్ర హియగుట దుర్ఘట మనియు మూఁటికొకటిగా గురు లఘు రేఫప్రాస మంగీకరించినట్లు ముగరకంఠఁడను బ్రయోగమునే నన్నయ చేసిఁబుండెననియు, దేలుచున్నది. ఇతఁ జీవగట్టిచూత్ర మేసూరిగారిచ్చినయుదాహరణములలో నున్నది. దీనిని గవి త్రయమువారు భారతమునఁ బ్రయోగించినట్లు కనఁబడుచుండుటలేదు. అందువలన నీయుదాహరణమునకుఁ బ్రాముఖ్యములేదు. కావున సూరిగారి వ్యాకరణమున “ఆర్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబుగ్రహ్యం” బనెను సూత్రమును దానివృత్తియును దీసివైచినచో సూరిగారికిగాని నన్నయభట్టు మున్నగుమహాకవులకుఁ గాని భాషకుఁగానికళకము వాటిల్ల దనియు మీఁదుమిక్కిలి వన్నె హెచ్చు ననియు నాయాశయము.

శ్రీ ర స్త్ర.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ప్రశంస.

పండితారాధ్యుల నాగభూషణము, ముమ్మిడివరము.

కా. శ్రీసంపన్నులు సదృశుల నుకవితాశ్రేష్ఠుల సుధీశాలురుఁ

దాసత్వంబు భజింపసాంపెనఁగు నీదర్బారు నేత్రోత్సవ

శ్రీసంధిల్లఁగఁ జూడఁగల్గె బరివర్తమంతిసి నేటికిఁ

వాసింగాంచెను గోపసీమయు భవదృష్టాగ మప్రాప్తిచేక.

ఉ. పండితులుఁ గవీశ్వరు లపారసుధీఖనులుఁ విమర్శనో

ద్వండకళాధురంధరు లుదారులు చాలలు నేతలండగా

నుండి భవద్యశంబున కనూనవికాసము గూర్చుచుండి ర

బ్రాండమునిండ నోపరిషదంబ ! భవత్సుకృతంబవర్ణ్యమా.

చ. ఘనుఁడలపీతి కానగర కాంతుఁడు పోషణభారమూని నా

డనఘుఁడు రామయాభిదుఁ డహర్నిశలుఁ బనిబూనిసేమముఁ

గనుఁగొనుచున్నవాఁడు; కవినాథులు పండితులెల్ల దాసులే

మని గొనియాడుడుఁ బరిషదంబు ! తావకభాగ్యమేనిక.

చ. ఎచ్చటనుంటోయో యెటుగ రెవ్వరు మొన్నటిగాక నేటికీ  
వచ్చితి వాండ్రదేశమున వాసముగైకొన సంకమిదట  
హెచ్చిన దీక్షనీదు సుతులల్లరిచే బనిగొంచు సద్యశం  
బచ్చుపడంగ సుస్థిరతనఁదెద వారివితారకంబుగన్.

సీ. ప్రకటించుచున్నావు ప్రాచీనకవివర, గ్రంథతంబుకామహా గ్రంథములను  
వెలయుచుచున్నావు విధివశంబుననేల, పాఠశాలసన ప్రతితిన్ల  
ఖండించుచున్నావు గ్రామ్యవాదంబుల, దలయెత్తకుండ భూతలమునందు  
సాగించుచున్నావు సర్వశ్రమలకోర్చి, ఘనమైన యాంధ్రసింహురచన  
గీ. జరపుచుంటివి దేశదేశములకేగి, యాంధ్రవాఙ్మయ మభివృద్ధినందనధల  
ప్రతినమంబును విమలదుర్వాదభూరి, గిరినికరశంబ! సాహిత్యపరిషదంబ!

ఉ. మున్నుచళుక్యభూభుని పోషణమందున, రెడ్లవాడు, వి  
ద్వన్నుతుడైన కృష్ణవసుధావరు పాలనమందుఁ గన్నయా  
వన్నయు వాసియుఁ దెనుగుబాసకు నెన్నటికైన నీదయా  
భ్యన్నతి చేతనేగలుగునో పరిషత్తనయిత్రి క్రమ్మరక.

మ. తెలుఁగన్నక మొనమొన్నదాఁక మిగులఁ ద్వేషించుచున్ వాదముల్  
సలుపఁజూచ్చిరి పెక్కుమంది యిపుడా సంరంభముల్వీగి య  
త్యలఘుప్రాభవమందెనో పరిషదంబా! యాంధ్రమీ నీకుమా  
రుల దీక్షాఫలితంబుగా ; నసమశూరల్ గారె నీపుత్ర కల్.

సీ. శ్రీమంతలార! మీచిరయశః ప్రదమైన, విరచితావేశంబు వెలయఁజేసి  
కవిరాజులార! మీఘనకార్యనిర్మాణ, కాశలప్రాశస్త్య గరిమఁజూపి  
విద్వాంసులార! మీవివిధవిద్యాసార, వేత్తత్వమెల్లను వెల్లడించి  
సద్విమర్శకులార! విద్వన్నుతంబైన, శవదీయ బుద్ధివైభవముఁజూపి

గీ. కాలవశమునఁ దొల్లింటిగారవ ప్రకత్తులం గోలుపోయి మీపాలఁబడిన  
యాంధ్రభాషాతాండ్రులసామగ్తిబ్రోవగదరయ్యమీరెల్లరునుగడంగి.

శా. బాలాష్టములెల్లబాసె ; బహుచం బ్రాయంబు బ్రాప్తించె ; భూ  
పాలలంబమునుం ఘటిలై; నటుపై స్వస్థాన మాంధ్రావగన్  
గాలుం బెట్టితివింక నీపు పరిషత్తత్వాణి! సాభాగ్యశో  
భాలాలిత్య విలాససంకదలచే విల్లి మేకాలముక.

(2) జయంతి స్వామినాయనగారు—ముమ్మడివరం.

- సీ. శ్రీపీఠికాపురీభూపాలశేఖరుం దుర్వి కైదండ నీ కొనఁగుచుండఁ  
 గార్యనిర్వహణదీక్షాదత్తుఁ డౌరామ యాశ్వుండు నీసేయ మరయుచుండ  
 వడ్డప్పనీచనీమాతాళు లౌబుధుల్ నదృక్తి శుశ్రూష సలుపుచుండఁ  
 గవిరాజు లెల్ల నీఘనయశశ్చంద్రికల్ నిఖలది క్తలముల నింపుచుండ  
 నాంధ్రదేశంబున స్థల్లననఘులెల్ల, వివిధరీతుల నీ బుభివృద్ధికొఱకుఁ  
 బాటుపడ చుండనీకులోపంచికేమి? యాంధ్రసాహిత్యపరిషదబ్జాయతాః!
- సీ. రాజన్యహారాజరాజేంద్రనాటివై భవము రాకుండునే? పరిషదంబ!  
 తొలిరెడ్డిభూపాలకులనాటి యసదృశప్రతిధ రాకుండునే? పరిషదంబ!  
 అలకృష్ణదేవరాయలనాటిమేటి యాదగణ రాకుండునే? పరిషదంబ!  
 శ్రీతిమ్మజగపతిత్కృతశేంద్రునినాటి పగువు రాకుండునే? పరిషదంబ!  
 కాల మొకరీతి నేరికి గడవఁబోదు, నేఁడుగాకున్న రేపైన నిశ్చయముగ  
 మంచిదినములు నీకుఁబ్రాప్తించితీరు, బ్రచియలయశఃకడంబ! యోపరిషదంబ!
- సీ. సంతానకాంక్షి యైజలజసంభవుకృపాకలనచేతను నిన్నుఁ గాంచినాఁడు  
 కాంచు టాదిగనీకు మించువేడుకతోడ ఘనసంప్రదాయముల్గఱపినాఁడు  
 కఱపుటయేగాక కవిబుధాగ్రణులచే వివిధశాస్త్రముల నేర్పించినాఁడు  
 నేర్పించుటయెగాక నిఖలదేశాధీశ దీవ్యత్సభలఁ గీర్తి చెచ్చినాఁడు  
 చేయవలసిన దంతయుఁ జేసినాడు, వృద్ధుఁడై నాఁడురామయాభిధుఁడునేఁడు  
 ప్రాజ్ఞపీఠును; దగినభూభర్తననసి, సౌఖ్యముల నంటుమీ! పరిషచ్చుభాంగి!
- గీ. కోవిదారామసీమ, మాకోనసీమ కరుగుదెంచితి మారఁభాగ్యంబుకతనఁ  
 గైకొనఁగదమ్మమాయచ్చుకాస్తలివియెభవ్యపద్యక్రసూనమిల్ పరిషదంబ!
- గీ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషదబ్జాయతాః! నీకునినుఁగొల్పునదృఢానీకమునకు  
 నిఖలశుభములనొసఁగినిర్ణీద్రకరుణ, నెలమిరక్షించుఁగాతమస్త్రీశ్వరుండు.

(౩) దుష్టాది కామేశ్వరరావుగారు—కానవల్లిలంక.

శ్రీమత్పండితమండితం బగుచు వాసిం గాంచి పుణ్యావగా  
స్తామానూనమహానిధాన మగుచుకా సాంపారు నేసీమ ని  
స్సీమశ్రీ నలకొనసీమ యిటు నీన్ నేవింపగాఁ గల్గె భ  
వ్యామేయోన్నతి నందుచుం బరిషదంతా ! యింక వర్ణిల్లుమా.

సీ. రాజితశ్రీమహారాజరాజనరేంద్ర వాస్తానమున మహాయశము నంది  
యనవేమహూపాలుఁ డాదిగాఁగల రెడ్డిరాజులచే నాదరణ వహించి  
యాంధ్రభోజిభ్యాతి నధిగమించిన కృష్ణరాయలచేత గౌరవము వడసి  
యానందగజపతిత్వ నాధుపోషణంబున బెంపుసొంపుచు బొందఁగల్గి  
దినదినాభివృద్ధి దీపింపఁగా నేటి, దనుక గీర్తితోడఁ దనరుచుంటి  
వంది రింకఁ జేతి కనుకూలు రాసుతుల్, ప్రణతకవికదంబ ! పరిషదంబ !

చ. దినదినగండ మన్న గతి తేటపడంగ నడేమిసావమో  
దినమున కొక్కగండ మయి దీప్తిననింపఁగఁజేయఁబూనసి  
కును బ్రతిభావిశేషకవికుంజరు లైనభవత్రనూజు లా  
ఘనతరదుర్దశల్ దొలఁచి కావరొకో పరిషత్పత్రిమణి !

సీ. వట్టినకార్య మేవట్టున జయముచేఁబెంపారు నన నింటిపేరె సాక్షి  
మాతృభాషాసక్తి మహితమంచు వచింపనాంధ్రవిజ్ఞానమే యధికసాక్షి  
సంస్కృతభాషావిశాలపోషణసమాసక్తి కీపురపాఠశాల సాక్షి  
నకలవిద్యత్రపీశానాదరణచే నెసంగు నసంగ నీసభయె సాక్షి

గీ. యట్టియనఘాత్తుఁ డైన జయంతిరామ  
యార్యుఁ డిటఁ బెద్దకొమరుఁడై యలరుచుండ  
నెందు నభివృద్ధియే కాని యేమిలోటు  
వఱలఁగల దప్పు నీకు నోపఁపడంబ !

చ. జననము నందినందులకు సార్థకమౌ జననీపదాబ్జముల్  
మనమున నిర్మి నేనలు సమంచితభక్తిఁ బొనర్చుచుంట గా  
వున భవదీయగర్భమునఁ బుట్టినయర్చకుఁ డైననను నీ  
కును దగఁ బంచంత్రములు గూర్చెదఁ గైకొను మమ్యనమ్మిమై.

## భాషాయోషాసౌష్ఠవము.

— క్రొత్తపల్లి సుందరరామయ్యగారు, ఏలూరు. —

- ఉ. ప్రాణము లైదిటిం బిగియఁబట్టి, యిట్టట్టును లాగు నర్థపుం  
ప్రాణము లొక్కరెండు నడుమం గలియం గడువంగి తూలుచుం  
జేనెడు మడ్డయెత్తు గలచెప్పులతోఁ దలబప్పు వెల్లనా  
నాననీయతోఁ బలుకు నాంగ్లకళాలలనం గనుండజే ! 1
- చ. స్థిర మని నీదులేఖి రచించుపదుబులయందుఁ గల్గు న  
క్తరములు నీడునోటఁ బలుకంబడ వాంగ్లకళావధూటి! య  
క్షరములు కావు కా నవి భృశఁ పుక్షరంబులు గాని, ముత్వమున్  
సరియని రేఫఁజేసి కొన సంస్కృత మాదువె! యెన్నిభంగులగా. 2
- గీ. ఊరియందఱివొక దారి యులిపిసెట్టి, దొక్కుదారి యు నన్నట్టు లుర్వి నొరగి  
పుట్టచేయివాటాబుగాఁ ద్రొట్టుచునుచుఁ బాటుమలకపలుకునవలారతనము  
క. పలువంకరట్టికరనడ, కలును, నొడలిమచ్చలును, వికారాకృతియుం  
దలము న్నజలుఁగుదుప్పటి తొలిచూపులుఁ దురక బాసతోయ్యలిక తగున్. 3
- గీ. వంటిక్రిందికి యవలగవడకయుంట  
నోయనుచు మాటమాటకు నాయుఁ దెలిచి  
యెఱచుచుం బికిరమైత్తు నతివఁబోలె  
నుత్కళకళావరారోహ యెఱపుఁజూపు. 5
- చ. పలుకఁగ వ్రాయ గష్ట మగువర్ణముతోడఁ గళంబు దాటి గుం  
దెలకును నాభికిం గలసరిగ్ బిగదట్టుచు వర్ణభేదముం  
దెలియని గుండ్ర గోళము ప్రతిస్రతులం దొలి వేయనేమొ నాఁ  
బలుకుచు వచ్చు నీయెఱవబాసపడంతియలంత వింతయా. 6
- గీ. కృష్ణకుం గ్రిష్ణ మంచు మాతృపదశుద్ధిఁ  
దొలఁచి నాల్గ చివరపల్లుతోడ హృదయ  
గతముఁగానీక యెఱవాయి నతుకువెట్టి  
యెఱవఁ నెఱవఁబు నాఁబడ నెఱవబాస. 7
- క విమవని జడముడి తలయును, నడువడి వ్యత్యస్తమునుఁ గణఁతబొట్టుఁ గడు  
న్నడయాడుగోదిగల కన్నడబాసపొలంతి తీరు 'నాఁ' గవఁ దెలియఁగ. 8



గీ ఆంధ్రభాషావధూటి యొక్కార మిత, పూనన చి చరించునుగాని దానః  
దనకుఁ దలవంపు లంచును దలఁపఁజోదు

బాగు! భగిర! కర్ణాటభాషావధూటి.

9

చ. అవయవసౌష్ఠ్యవంబు నిడు నక్షరమాలలఁ గంతమందుఁ దా  
లువులను దంతసీను నెదలోపల నొడల నూష్ణవాసికో  
ష్ఠవిరతి వెల్వరించు చనిశంబును దత్తచూత పయ్యెదన్  
హవణిలలాగుచుం దిరుగు నాంధ్రకళారమణి న్నుతిచెడన్

10

శా. వ్రాయంజాలిన వారలుండినను ద్వ్యర్థశ్లేషకావ్యంబు లెం  
తేయోగ్యక్రియః బల్కనేర్చెదవు, సాధ్వీ షాకమందైనఁ బ్ర  
జ్ఞాయుక్తంబుగ నీవచస్సరణి విశ్వస్తుత్య మో యాంధ్రభా  
షాయోషామణి! మాతృభక్తి యరయ స్సర్వంబు నీసాష్టుగున్.

11

ఉ. నాల్లఁ గదల్చుకుండ రదనచ్చదరక్తిను ముద్దులొల్లఁగాఁ  
బల్ల నిరోవ్యవధతిని బల్లిన నేకలిపి న్వదించినం  
బల్లిన వల్లె యర్థమును భావము భేదము సెందఁ బల్లినం  
బల్లొక పేయయాఁ దెనుఁగుభాసవడంతుక యెంతదానవే!

12

ఉ. వాసిని గన్న నీదగుసువర్ణశరీరమునం దొకించుకే  
దోసము గల్గు నన్న కనుదోయిది దోసముగాక నీదియే  
భాసలయంచునం దెనుఁగుభాసయె లెస్సని నీముఖంబునన్  
వ్రాసినవాడు బ్రహ్మ యనవచ్చు నిజంబుగ నాంధ్రనత్తళా!

13

ఉ. పుట్టిననాటఁగోలె బహుభూములఁ గ్రుమ్మరి ప్రాణవౌద నీ  
విట్టులు పుట్టినింటఁ బనునేడవయేటి జయంతివేడుకం  
జుట్టము లుబ్బుజేయఁగను జూచితె! యాంధ్రకళాసభాసతీ!  
పెట్టుము ముక్తిభిక్షువు గవిప్రకరంబుల కందు వీఁగఁగన్.

14

క. తుగాముక్తీశ్వరమునసెన్, బ్రణుతించిన పేజుచెప్పవలయు నెవి ద్వ  
జ్జనములభాగ్యము, వికృతిఁ, గణియింపరుగాక! నుడువఁగా శక్యంబే? 15

ఉ. నీవరయంగ దేవతవు నీదుజయంతి ననుఁబు లెన్నఁగా  
దేవసమంబు లీ తెలుఁగుదేశము నీనుది యాంధ్రరామ! నిన్  
బావనఁ గాంచి పెంచెను భవజ్జనముత్రి కవంగవృద్ధ, భా  
షావిషయప్రచార మింక సర్వము నీవ యెఱింగి చేయుమా!

16

## (దు)

జయంతి. రామయ్యపంతులుగారు. బి. ఏ. బి. ౨౯.

“డు, ము, వు, లు ప్రథమ” యని మనము బాలవ్యాకరణములోఁ దివి యున్నాము. ఇందు డువర్ణకము మహావర్ణకప్రథమావిభక్త్యైకవచనప్రత్యయము. అనుస్వారపూర్వకమును. అనుస్వారము పూర్ణ మనియు, ఖండమనియుఁ దెలుఁగులో రెండువిధములు. నిండునున్న పూర్ణానుస్వారరేఖ. అరసున్న యర్ధానుస్వారరేఖ. తాటియాకులపుస్తకములలోఁ గాని పూర్వశాసనములలోఁ గాని యర్ధానుస్వారరేఖ యెక్కుడను గనఁబడదు. నిండునున్నయే కనఁబడుచున్నది. దానిని సందర్భోచితముగా నొకచోటఁబూర్ణముగానునొకచోట ఖండముగాను నుచ్చరింపవలయును.

క. “ ఆకరికాలనరేంద్ర ప్రాటవంశమునం బుట్టె భాస్కరకులర

త్నాకరచంద్రుడు రిపునృప । భీకరుం డధికుండు చోడవిజ్ఞన బిరుదై”

ఈపద్యములో ‘వంశమునం బుట్టె’ ‘చంద్రుండు’ ననుచోటుల రెండవ యనుస్వారమును ‘భీకరుం డధికుం’ డనుచోట మొదటి యనుస్వారమును జేల్చి పలుకవలయును. అట్లు పల్లవిచో ఛందోభంగ మగును.

ఇంతకంటెను బ్రాచీనము లగు శాసనములలో బిరుదునకు బదులుగా ననునాసికాక్షరములే కనఁబడుచున్నవి. అనఁగా ననుస్వారమునకుఁ బరమం దున్న వ్యంజన మేవర్ణములోనిదో యావర్ణములోని యంత్యాక్షరము కనఁబడుచున్నది. కట్టిచ్చి, తమ్ముడ్లు, అన్నయేనియు, అశ్వమేధముబల ఫలముబ్బ-ఇత్యాది రూపములు కానవచ్చెడివి. ఈరూపములను వీరిపౌర్వాపర్యమును బట్టి చూడఁగాఁ దెలుఁగులో ననుస్వార మని వాడఁ బడుచున్నది వర్గాంత్యానునాసికాపరరూప మనియు, అది తొలుత ననునాసికాక్షరముగానే వ్రాయఁబడుచుండి కొంతకాల మైనపిదప సౌకర్యార్థము బిందురూపముగా వ్రాయఁబడి యె ననియు నా బిందువు తొలుతఁ బూర్ణముగానే యుచ్చరింపఁబడి రాను రాను లాఘవార్థము దీర్ఘముమీద నిత్యముగాను హ్రస్వముమీద వైకల్పికముగాను జేల్చి పలుకఁబడసాగె ననియు, దీనివలననే పూర్ణార్ధానుస్వారభేద మేర్పడె ననియుఁ జేలుచున్నది. వర్ణక్రమములో ననునాసిక మేఘానమం దుండెడిదో దాని కాదేశము గ వచ్చినదియను కూడ నాఘానమందే తొలుత

నుండెడిది. వాడు యగుచోట దువర్ణము నెత్తిమీద నుండెడిది కొంతకాలము నకుఁ గొంచె మెడను ప్రక్కకు జరిగి యుండి మఱికొంతకాలమునకు నివ్వు దున్నట్లు పూర్వార్థకాక్షరములు రెంటికి నమఁబ్రవేశించినది. వాణ్ణి వాడు, వాడు, వాండు. ఇది యనుస్వారరూపావతారక్రమము. మఱియుఁ బూర్ణానుస్వారరేఖ తొలుత చాగరలిపియందువలెఁ గేవలబిందు (బొట్టు) రూపముగా నుండి పిదప నిశ్పటి సున్నగామాణినది. అనున్ననడుమను నిలు ప్రసీతగిసి రెండుసమానభాగములుగాఁ జేల్పఁగా నందలి యెడమభాగ మర్థానుస్వారరేఖ యై నది.

దీనిసంతను బట్టి చూడఁగాఁ జెలుఁగులోని యనుస్వారము నిజముగా హల్లుగాని యచ్చుకాదని స్పష్టపడుచున్నది. బిందుయతులు, అనుస్వారసంబంధియతులు, అనునాసికాక్షరయతులు సనువ్యంజనాక్షరయతు, లీయర్థమును దృఢపఱచుచున్నవి. ఇది యిట్లుండఁగా నిటీసలి లాక్షణికులు? అనుస్వారమునుస్వారముగాఁ బరిగణించుట రూపమునం దిది సంస్కృతములోని యనుస్వారమునుబోలియుండుటవలనఁ గలిగిన ప్రమాదముచేత నయి యుండవచ్చునని యూహింపవలసి యున్నది. ఇతియకాక అర్థానుస్వారమే ప్రథమరూప మని యనది ప్రాస్వముమీద వైకల్పికముగాఁ బూర్ణమగు ననియుఁ జెప్పెడి లాక్షణికమతము గూడఁ బొరపాటని తేలుచున్నది. ఇది యనుస్వార విచారము.

ఇక దువర్ణకస్వరూప మెద్దియోచూతము. పుస్తకములలో నేమి శాసనములలో నేమి యీయక్షర మిప్పటివలె దువర్ణకముగానే కనుపట్టుచున్నది. కాని, కొంతకాలముక్రిందట, కడపమండలములోఁ గనిపెట్టబడిన యతిస్రాచీవాధ్రశాసనములు కొన్నింటిగో డకారమునకు బహుళగా శకటరేఖ మంటి మఱియొకయక్షరమును ధానికీఁబూర్వము తృతీయానునాసికమునకు, బదులుగాఁ జతుర్థానునాసికమును, అనఁగా స్తు అనురూపము గనుపట్టుచున్నది. ఉదాహరణములు.

౧. దీని లచ్చునాస్తు పచ్చుయహాపాతకన(యుక్తు) స్తగుక (క)

.౨ (దీ) ని రక్షిచ్చి కట్టి (పి) వాస్తు అస్వమేధమ్బున వల్లమ్బు కాచ్చున్ (క)

(క) శాయెద్దనున్న యొకకలాశాసనప్రతిబి.బహు, దీనిప్రైగ్రామముపేరు లేదుగాని కడపమండలములో, ప్రాద్దుటూరుతాలూకాలోని, అరకటనేమల గ్రామములో నీశాసనము దొరకినట్లు జ్ఞప్తి కలదు.

3. దీనికి వక్రంబు వచ్చువాన్ని కచ్చుచుహాపాతకస (౦)య్యక్తుస్త గౌ (చ)
౪. దేవస్యంబులచ్చుంబు గొన్న వాస్తు వారివాశ్చి నచ్చినపా కంబుగొన్న వాస్తు (ట)
5. నూటయెఱుబాన్ ఇడ్డనమయంబున (త)
౬. యస్తయే యు తొగొన్న వాస్తు నిచ్చినవాస్తు చెడువాస్తు (థ)
౭. శత్యాదితుస్తు (సత్యాదిత్యుండు.) (ప)

ఈ శాసనములు చాళుక్యరాజులనాటి శాసనములకంటెను బ్రాచీనములయి యిప్పటి కించుమించు పదునాలుగువందలసంవత్సరముల నాటివని చెప్పదగియున్నవి. ఇవి యచిరకాలములోనే ప్రకటింపఁబడును. దీనిస్వరూపము నిర్ణయించుట కితరభాషాసంప్రదాయము లేమైన నుపకరించునేమో యని విచారింపఁగా ద్రావిడభాషలో గొంతయాధారము దొరికినది. ఈభాషలో రెండురేఖలుగలవు. ఒకటి మనలఘురేఖమువంటిదే. అదికాక గురురేఖ మొకటిగలదు. ఇది యరవభాషకు విలక్షణ మైనదనియు, దీనికి సరియగునక్షరము తెలుగులోఁ గాని కన్నడములోఁ గాని లేదనియుఁ దెలుగులోనివి సాధారణముగా డకారముగామాటుననియు కాల్యవేల్ (Caldwell) గారిసిద్ధాంతము.

"Neither the Telugu nor the Canarese possesses the Tamil *r*,"

"The same Consonant which is *r* in Tamil, is generally *l* in Telugu and always *l* in Canarese."

అరవములో రెండు సకారములకూడఁ గలవు. అం దొకటి యీగురురేఖకుముందే వచ్చును, గాని దానికి అన్నగరము (అకారసకారము) అని పేరు. ఈ సకారఅకారములు కూడినప్పుడు వాని సంయుక్తోచ్చారణములో డకారో

(చ) కడపమండలములోని అరకటనేమలలో విష్ణులయములోనున్న యొక తాతిమీడిశాసనము (1906 సంవత్సరములో కాసవాధికారులు సంపాదించిన కాసనములలో 474 సంఖ్యగలది)

(ట) కడపమండలములోని పెద్దమండికునగ్రామమున శివాలయములో నొక శిలాస్తంభముమీఁద నున్న కాసనము (1905 వ సంవత్సరములో కాసవాధికారులు సంపాదించిన కాసనములలో 851 సంఖ్యగలది)

(త) ట సంజ్ఞ కాసనముగల తాతి యడుగుభాగమునఁ జెక్కుబడి యున్నది.

(ప) కడపమండలమునఁదలి మాలెసాడుగ్రామము పడమటనూతనమీసమందున్న యొకతాతిమీఁద నున్నది. Epigraphia Indica. పత్రిక ౧౧ సంఖ్యలోఁ బ్రకటింపబడినది.

చ్చారణ మొకటి యంతర్భూతమై వచ్చును. ఒస్తు, పెన్తి యనునవి సరిగా నుచ్చరించునప్పుడు ఒస్తు, పెన్తి యగును: వాండు అను మన తెనుగు సర్వనామమునకు ద్రావిడరూపము అవన్ అని పర్లపురిన్యాయమున మొదటి అకారము వకారమును దాటి యీవలకురాగా వా అను రూప మేర్పడినది. దానికి నకారయుక్తగురురేఫమును జేసినచో వాస్తు అను రూపము సిద్ధించును. ఈశబ్దముకొంతకాలమీరూపముననుండి క్రమక్రమముగా నందలి రేఫోచ్చారణము లోపించుటయు డకారోచ్చారణము స్ఫుటపడుటయు, దాని కను రూపముగా దంత్యనకారము మూర్ధన్యకారముగా మాలుటయు: దట్టస్థింపగా వాణ్ణు అనియు, తేల్చిపలుకుటచే వాడు అనియు రూపము లేర్పడినవి. ఇట్లే ఎనమఁద్రు రూపముగూడ సాధించునది, వాన్తుగోని చివరివాల్లు డకారమే యనుకొనరాదా యని కొందఁ జనవచ్చును. ప్రస్తుతశాసనములు కొన్నింటిలో విలక్షణమైన డకారరేఖ వేటుగ నుండుటచేతను, రేఫకు ముందున్న నకారము దంత్య మగుటచేతను నట్లనుట కవకాశము కనబడదు. ఈయక్షరము బండితాను గొంతవఱకుఁ బోలియున్నను రెంటికి నాకారమందు భేదము కొంత యగపడుచున్నది. ఎఱుగొన్తు యనునప్పు డీవింతయక్షరమును శకటరేఫయుఁ గలిసియున్నవి. కాని వాని యుచ్చారణములు వేఱు. కావున నీయక్షరములు రెండును వేఱని చెప్పఁదగియున్నది. ఈరెం డక్షరములయొక్కయు డకారముయొక్కయు శాసనస్థరూపము లీక్రిందఁ జూపఁబడుచున్నవి.

ఆంధ్రమందలి మహాదర్శక ప్రథమావిధ క్రైస్తవచనప్రత్యయ మగు బిందు పూర్వకడువర్ణకమయొక్క ప్రథమరూపము ద్రావిడభాషలోని అన్నగరపూర్వకగురురేఫ మనియు, ఆ నకారరేఫల యుచ్చారణములతో డకారోచ్చారణముకూడ సమ్మిళితమైయుండె ననియుఁ గ్రమముగా నీమూఁ డుచ్చారణములలో రేఫోచ్చారణము లోపించి డకారోచ్చారణము స్ఫుటమగుటవలనఁ జతుర్థాంతస్థమైన నకారము తృతీయాంతస్థముగా మారిన దనియు, నీయాంతస్థము లేఖనసౌకర్యార్థము బిందురూపము ధరించినది యనియు నీబిందువును జేల్చిపలుకుటచేత నర్థానుస్వారోచ్చారణము కలిగిన దనియు, దీనివలన వాస్తు అనునది క్రమముగా వాణ్ణు, వాండు, వాడుగా మారిన దనియుఁ దెలుఁగులోని యనుస్వారము నిజముగా వాల్లుగాని యచ్చుగా దగయు నీవ్యాసము ఫలితము.

శాసనము.

శకటరేఫము.

వింతయక్షరము.

డకారము

౧

౨

౩

౪

క  
ఖ

ఁ  
అ

అ  
ఆ

ఁ  
అ

ట

ట

ఁ

అ

త

త

ఁ

ఁ

ద

ద

ఁ

ఁ



# సంస్కృతదూతకావ్యోత్పత్తివికాసములు.

యాయూజ్ఞి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులుగారు.

(ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషదధ్యక్షుడు ; విజయనగరము.)

విజ్ఞప్తి.

సంస్కృతసాహిత్య పరిషత్తార్కద్రవ్యమును గావ్యతీర్థోపాధిభాయలును, మంగళీర్వాణాంక్షేయ సాహితీసంపన్నులును, మన్దిరసత్తములు నగు శ్రీ చిన్తాహరణచక్రవర్తి (M. A.) గారు “భారతీయేతిహాసత్రైమాసికపత్రిక” (“Indian Historical Quarterly” Vol. III. No. 2. June 1927 Calcutta) లో “Origin and Development of Dutakavya Literature in Sanskrit” అను శీర్షికతోడను, సంస్కృతసాహిత్యపరిషత్పత్రికలలో (Vol. VIII. No 10; Vol. X No. 4. August 1927) “దూతకావ్య”మను శీర్షికతోడను సర్వోత్కృష్టవ్యాసములం బ్రచురించియుండిరి. నావ్యాస మావ్యాసములకు (ముఖ్యముగా నాంగ్ల వ్యాసమునకు) నాంధ్రీరణము. వారియనజ్ఞుననుసరించియే నేనీవ్యాసమును వ్రాసియున్నాను. ఈవ్యాస మొక్కరసికునైన నను సారస్వత పిపాసను గొంతవలెనైన దీర్ఘజాలినచో నీయనువాదకర్త ధన్యుడు.

‘ \* ’ ఇట్లు గుర్తింపబడిన వ్యాసభాగములు శ్రీచిన్తాహరణసూరి యాంగ్ల వ్యాసమున లేవు. అవి యనువాదకారునిచే నిండుఁ జేర్పబడినవి.

\*దూతకావ్యములు(సందేశకావ్యములు) సంస్కృతసారస్వతమున(బ్రహ్మ నస్థానము నలంకరించును. ఈసందేశకావ్యములు, కంచకములు, అద్భుతములు, దశకములు, శతకములవలెనే గీర్వాణసారస్వతరత్నాకరముననిట్టి రసోద్రేకపూరితకావ్యరత్నముల (Lyric) వైరళ్యముం జాలవలయుఁ బూరించును. కాని యీ లఘుకావ్యము లన్నిటియందును “దూతకావ్యము” లే యత్యున్నతపదము నలంకరించును. ఏలన, నివి యత్యున్నతకవితాభావభాసురము లై, నాయి

\*ఉత్తరహిందూస్థానమున మేఘసందేశమునట్టి కావ్యముల పురులన్నియు “దూత” పదయుక్తము లగుటచే నీకావ్యములకు “దూతకావ్య” నామ మొసంగబడినది దాక్షిణాత్యపురులలోఁ బ్రాచీనముగ నీకావ్యములు సందేశకవ్యసంయుక్తములు. ఉదా. హంససందేశము, మేఘసందేశము. సందేశకావ్యములయే యిట్టికావ్యములు కన్యకాపరింపబడుచుండెడివి. ఉదా. “విద్యుత్ప్రత్యేకమూలసమధాన్యవిసందేశకావ్యమ్.” సుభగసందేశము - కదపటి శ్లోకము.



కానాయకవిప్రలంభశృంగారవర్ణ నాత్మకము లగుటచే నతిమార్మిమనోహరక విలాసారభసంకన్నము లై యలరారుచున్నవి. ఇందు విరహవేదనాదోదూయ మానమానసులగు నాయకానాయకుల హృదయవేదన గుండె సీరైపోవునట్లు వర్ణింపఁబడెను. ఇట్టి కమనీయకవిలాసుధనే కదా రసికాభి యాస్వాదించును ! మఱియు నీదూతకావ్యములలో నాటిభారతవర్షమునందలి యాయాపట్టణము లభివర్ణింపఁబడియుండుటచే నీకావ్యములప్రాధాన్యము మఱిత యతిశయించు చున్నది. అందుచేనీకావ్యములయుత్పత్తికారణమచరితము నించుక యరయుట యవసరము.

అనేకవిద్వాంసులు వారికిఁ దెలిసిన దూతకావ్యముల ప్రణాళికలను వ్రాసిరి. మహారాజరవివర్ణ మలబారుదేశమున రచింపఁబడిన \*యాటుదూత కావ్యములం గూర్చి యుల్లేఖించెను. ఆఫ్రెట్ అంతర్వాణి (Prof. T. Aufrecht) వీనికంటె భిన్నములగు †పది దూతకావ్యములఁ బేర్చెనను. పండి తమనోమీహనచక్రవర్తి యీరెంటిని గలిపి ‡పదునాఱు దూతకావ్యములఁ బేర్చెనను. బహుకాలగవేషణాఫలముగ నాకు లభించిన యేఁబడ దూతకావ్య ములఁగూర్చి యిట ముచ్చటించెదను. మఱియు మన తీక్షణశోధనాతీతములై, యసూర్యంబశ్యము లగుకొన్ని దూతకావ్యము లుండియుండు నని మున్ముండు గోచరించెడిని.

— సముఖః భు దూతకావ్య పరిగణనాభివర్ణనములు —

దూతకావ్యముల యుత్పత్తికి నిదాన మేదియో, యవి యే యేమార్గముల నభివృద్ధి నందినవో యరయుటకుఁ బూర్వ మీవాఙ్మయశాఖయొక్క యతిహాసమును సింహావలోకనన్యాయమున యథామతి నరయుట సమంజ సము. ఇందుఁ బెక్కు కావ్యముల కాల మిదమిత్థ మని నిశ్చయింపఁబడమి నీకావ్యనామములఁ గాలక్రమానుసారముగఁ గూర్చుట దుశ్శకము; అందుచే నిట నీకావ్యనామము లకార విగాఁ గూర్పఁబడినవి. కావ్యములోని వృత్తవిషయము వ్రాయఁబడనియెడల నాకావ్యము “మన్దాక్రాంతా” వృత్తమయ మనియే యెఱుంగునది. నామమాత్రావిచ్ఛము లగు కొన్ని కావ్యములయెడ నిది వర్తంబదు.

\* Journal of the Royal Asiatic Society. 1884—401 పుట.

† Z. D. M. G. Vol. 54. p 616.

‡ Journal of the Asiatic Society of Bengal, 1905. p 42.

I. ఇంద్రదూతము\*:—చివరయినవిషయగనికృతము.

తద్విరచితేతరగ్రంథములు:—కల్పసుఖోధిక, హై హులఘుప్రక్రియ + (1710 V. S.) లోకప్రకాశము [\*బృహత్తథానుంజరి, కవికంఠాధరణము, ఐద్యకాదంబరి మొదలగు ననేక కావ్యములకు నిర్దేశయగు జేమేన్ద్రకవీర్త్రుని కంటె భిన్నము, కాశ్మీరదేశోత్పన్నము పాహజహా సమకాలీనుడు నగుజేమేన్ద్రకవిచంద్రకృతముగు “లోకప్రకాశము” మఱియొకటి కలదని యెఱుఁగునది. చూ. నిర్ణయసాగరయస్థాయముద్రితముగు “కథాసరితాగర” పీఠిక. 3 వ పుట\*] ఇంద్రదూతమునందు 131 శ్లోకములుగలవు. జైనుఁడును యోధాపుర (Jodhpur) నివాసియు నగు సీకవి, సూరతునగరమున నున్న తన మతాచార్యునికి దా సతిమాతృభక్తిస్థలతో జేయుచుండు మతప్రచారవృత్తాంతమును జంద్రుని సంక్షేపహరునిగాఁ జేసి యభివర్ణించుట యిదియితివృత్తము. యోధాపురమునకు సూరతునగరమునకు నడుమనుండు జై నదేశాలయములు, జై నపుణ్యస్థలములు నిందత్యంతమనోహరముగ వర్ణింపఁబడియున్నవి.

II. ఉద్ధవదూతము†:—మాధవశర్వనిర్మితము.

ఇందు 141 శ్లోకములు గలవు. శ్రీకృష్ణుఁడుద్ధవుని గోపికలయొద్దకు దూతిగాఁ బంపుట, ఉద్ధవుఁడు తమ్మ గోపికలకుఁ దెలిపికొనుట, వారు తమ గుర్భరవిరహవేదనము వారనితోఁ జెప్పికొనుట, ఆతఁడు శ్రీకృష్ణసంక్షేపముం జెప్పి వారి ననునయించుట యీ దభివర్ణితములు. ఈయితివృత్తమే భాగవతమున (10 స్కం. 47 అ) గూడఁ జూడనగు.

\* మాధవశర్వ శ్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దాంతమున విలసిల్లి యుండెను. ‘ఉద్ధవదూత’ లిఖితప్రతులలోఁ బ్రాచీనతమును తలితనగరము (Talita) ననున్నది. ఇది 1742 వ శకవర్సరమున లిఖితము. ఈ కావ్యము కాలిదాసమేఘ

\* కావ్యమాల. 14 వ గుచ్ఛము. 40—60 పుటలు. (బొంబాయి) † Dr. Belvelkar) ‘Systems of Sanskrit Grammar,’ p. 79.

† i Dr. John Haeblerlin's काव्यसंग्रह (A ‘Sanskrit Anthology being a collection of the best smaller poems in the Sanskrit language) pp. 348 ff. W. Thacker & Co., Calcutta. 1847; (ii) “కావ్యకలాపము” హరిదాస హీరచక్రప్రకాశితము. (బొంబాయి, 1884), pp. 59 ff; (iii) “కావ్యసంగ్రహము” భావన చక్రబర్తి ప్రకాశితము (కలకత్తా, 1874) pp. 145 ff., (iv) “కావ్యసంగ్రహము” (ప్రథమ విశేషము) జీవానంద దాసాగారభట్టాచార్య ప్రచురితము (కలకత్తా; 1888) పుటలు 582—595.

దూతకునీచానుకరణము. ("It is a slavish imitation of the Meghaduta")

—Vide Sriman M. Krishnamacharya's (M. A., B. L.,) "The Classical Period of Sanskrit Literature." p. 127.

III. ఉద్భవసంస్థానము\*:—శ్రీరూపగోస్వామికి నారోపితము.

ఇది 138 శ్లోకపరిమితము. ఇందుగూడ మధురానగరమునుండి శ్రీకృష్ణుడు, గోకులవాసినులగు గోపికలయొద్ద కుద్ధుని దూతగా బంపుట నర్జునుఁ బడియున్నది. ఈకవి క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దిలో జీవించియుండెను. వంగదేశీయుఁడును, వైష్ణవమతసంస్థాపకయు నగు శ్రీ చైతన్యస్వామియొక్క సన్నిహితశిష్యులలో నీతఁ డొకఁడు. వైష్ణవమతము నవలంబించుటకుఁ బూర్వమీతఁడు గౌడదేశాధీశుని (Allauddin Hussain Shah) సంస్థానమున రాజకీయోద్యోగిగా నుండెను. నూతనమతస్వీకరణానంతర మీతఁడు తన యాచార్యుని మతము నత్యంతాభినివేశముతో నెఁడఱకు బోధించుచుఁ దత్సతప్రతిపాదకము లగు ననేకగ్రంథరాజముల నిర్మించెను. ఈతని గ్రంథము లన్నియుఁ బరస్పరవిరుద్ధము లగు కావ్య, నాటక, లంకార, నాట్యశాస్త్ర, శాబ్దశాస్త్ర వేదాంతశాస్త్రరూపము లయ్యు, నేకసూత్రగ్రంథ వివిధసమయములం బోలి, యాతని నూతనమతతత్త్వములం బ్రబోధించును. ఈవిషయమున నీ కవితల్లజుఁడు, సర్వతంత్రస్వతంత్రులును, గవితార్ధికసీమాలును, వేదాంతదేశికులు నగు వేంకటేశ (వేంకటాచార్య)విద్వత్తవిశిరోమణి, దలఁపించుచున్నాఁడు. అప్రతిమ ప్రతిభాభాసురులును, సర్వంకషప్రజ్ఞాధుర ధరులు, నగు నీవేదాంతదేశికమహోదయులు తమయానందగ్రంథముల విశిష్టాద్వైతవేదాంతశాఖ యగు "వడగలసాంప్రదాయప్రతిపాదకములుగా విరచించి తత్సతము నుద్ధరించెను. ఇట్లులే శ్రీరూపగోస్వామి గ్రంథము లన్నియు వైష్ణవమతప్రబోధకములు.

\* "Rupa is a true poet and his verse is always of an unstrained construction. Long compounds do not mar the effect of easy intelligibility. Not unfrequently his poetic fancies are good and fresh, and his lines have an air of simplicity around them."\* ("A History of the Classical Sanskrit Literature" by Mr. M. Krishnamacharya, M. A., B. L., pp. 105—1906)

(i) Haeberlin's "Sanskrit Anthology," 323—47; (ii) 'శావ్యపూర్ణాచార్య' దీవానందవిద్యాసాగరప్రకృతికము (కలకత్తా), III సం 215—75 పుటలు; (iii) 'శావ్యపూర్ణాచార్య' భువనచంద్రిక (ప్రకృతికము (కలకత్తా, 1874), 120 పుట.

శ్రీరామగోస్వామికృత గ్రంథరాజిలో నీక్రిందివి ముఖ్యములు:—

(i) శిష్టజ్వలనీలమణి, (ii) ఛందోష్టాదశకము, (iii) దానకేళికాముది. (iv) నాటకచంద్రిక, (v) పద్యావళి, (vi) భక్తిరసామృతసింధువు. (vii) లలితమాధవము, (viii) హంసదూత, (ix) ఉద్ధవదూత, (x) విదగ్ధమాధవము\*, (xi) ముకుందముక్తావళి. (చూ. xiii) హంసదూత )

iv. కీరదూతము:—రామగోపాలకృతము. ఇందు 104 శ్లోకములు గలవు. ఈనడుమ నాచార్య (Doctor of Literature) బిరుదము నందిన శ్రీమహామహేశ్వర శాస్త్రి శామలవారి యభిప్రాయ ప్రకారము, పైకవి సవద్యీకాధినాథుడు, (Nuddea in Bengal) “వివాదాల్ల వనేతుప్ర”ను నిర్మించినవారిలో నొకఁడు నగు కృష్ణచంద్రుని యాస్థానములోని రామగోపాలకవియని తెలియుచున్నది బృహదవసమునుండి గోపికలు మధురానగరముననున్న శ్రీకృష్ణునికుఁ గీరము (చిరుక)ను దూతగాఁ బంపుట యిందభివర్ణించఁబడెను.

v. గోకిలసందేశము:—ముద్దండకవికుంజరకృతము. ఈనడుమ తాత్పర్యముండలవాసి, రంగనాథరంగదేవీసునుడు; గోకులనాథుపాత్రిక; క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దారంభమున జీవించియుండెను. (Indian Historical Quarterly Vol III part i, Page 223.) వాసుదేవకవి యనునతఁడు “భృంగసందేశము”ను రచించి (చూ. xxiii) ముద్దండకవికుంజరుఁ బంప నీతఁడు దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగాఁ “గోకిలసందేశము”ను రచించె నని తెలియుచున్నది. ఈ కావ్యమునఁ గాంచీపురవాసుఁ డగునొక కాముకుఁడు (Lover) కీరశదేశమున నున్న తనప్రియురాలియొద్దకుఁ గోకిలచేఁ బ్రేమసందేశ మంపుట వర్ణితము.

\* ఈ ముద్దండకవియే “మల్లికార్జునదూత” ప్రకరణప్రణేతయును నుద్దండకవియని తోచెడిది. ఇందుకుఁ గొన్ని ప్రమాణములు బ్రదర్శించెదఁ:—

\* శ్రీమద్భాగవతదశమస్కంధమున రామగోస్వామి సోదరులు సహితనగోస్వామి (శీతగోస్వామి?) “వైష్ణవతోషిణి” యనువ్యాఖ్యానమును కవించెను వ్యాఖ్యానాంతిమశ్లోకములలో నిజమంకానుబద్ధకావసరమున వాతఁడు రామగోస్వామికృతకృతుల ప్రకారిక నొసంగెను. (Rajendralal Mitra, op. cit. Vol. VI No. 2125.)

† ఈగ్రంథముయొక్క వ్రాతశ్రుతి కలకత్తాసాహిత్యపరిషత్తులోనున్నది.

‡ “Notices of Sanskrit Manuscripts” Mahamahopadhyaya Haraprasadasastri Vol. I Preface. P. XXXIX.

§ “A Descriptive catalogue of Skt. Mss. in the Gov. Oriental Library”—Mitra; Vol. XX No. 11835 (page 7914.)

అచార్యబెరిడేల్ కీత్ మిహాదయుడు తన “సంస్కృతనాటకచరిత్ర (పుట 257) లో నిట్లు వ్రాసియున్నాడు:—

“The Mallikamaruta (Ed. Calcutta 1878) of Uddandin or Uddandanatha, who has had the quite undeserved honour of being taken for Dandin, but who was really no more than the court-poet of the Zamindar of ‘Kukkutakroda’ or Calicut, in the middle of the 17th century. The plot follows that of Bhavabhuti’s “Malatimadhava” almost slavishly.

Dr. A. B. Keith’s, Sanskrit Drama. P. 257.

మద్రపురప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయపట్టికలో నిట్లులున్నది.

“The author is Uddandakavi, son of Bhatta Ranganatha and grandson of Gokulanatha and a native of Ladapura, a village on the banks of the Palar in the North Arcot Dt. This poem (Kokilasandesha) is said to have been written in response to a similar poem named కుకిలసంధేయము written and sent to the author by Vasudevanambudri, a poet in the court of Ravivarma and Godavarma who ruled at Calicut.”

D. C. S. Mss. (Vol. XX No. 11835; P. 7914.)

ఉద్దండకవియొక్క జన్మాదికములకు గ్రంథాలయపట్టికలో ‘కోకిలసంధేయము’ నుండి యేమియు బ్రమాణములు చూపబడియుండలేదు. ప్రమాణములు చూపబడక యిట్లులేల లిఖింపబడెనో? “మల్లికామారుతము” నుండి ప్రకృతోపయోగములగు నను కృతులం జూపెద:—

“తత్రచామహ్యాయానస్య ఆపస్తంబశాఖాధ్యాయినో వాఘాలకులతరువల్లవస్య కవితావల్లభస్య కంచమోఽశ్చిత్కీర్తే రుపాధ్యాయ గోకులనాథ పాత్రస్య కృష్ణసూనోః పుత్రో రంగనాథస్య ఉద్దండకవిరిత్యుదారమభిజన్త”  
ప్రథమాంకాంతిమశ్లోకము:—

“శ్లో. ఉద్దండం రంగనాథ స్మరమలభత యం రంగదేవీ తథాంబా

త్రైవిద్యేశోమహర్షిర్నిరవధిమహిమాయద్ధితే జాగరూకః

తస్య శ్రీనికమాజ్ఞాబహుమతిరచితే మల్లికామారుతేస్త్రిన్

ఆద్యఃప్రాగాల్ద గానాం ప్రకరణతిలకే నిష్టలజ్జోఽయమభ్యః!”

ఈకవియాపస్తంబశాఖాధ్యాయ; వాఘాలకులతరువల్లవఃపుడు; ఇతని జన్మస్థలము కాంచీపురనికటస్థునిగు లాటపురము. దక్షిణహిందూదేశమునందలి యనేకవిద్యాపీఠములలో దనకవితాగావముం జిమ్మచు నీకవికోకిలము

పిమ్మట మలచారుదేశమునందలి 'కాక్తమానవిక్రమ' పండితపారిజాతము నాశ్రయించెను. ఈకవి తన "మల్లికామారుతము" లో గుక్కుటక్రోడము (వ్రకృతము, కాలికట్టునగరము)ను, స్థాలీశ్వరమును సూచించి యుండుట యీతఁడు 'జమోరిన్' (Zamorin) రాజధానిలో నుండియుండె ననుటకత్యుజ్జ్వలనిదృఢమగుచున్నది. (చూ. కృష్ణమాచార్యకృత "సంస్కృతసారస్వతేతిహాసము" పుట. 107) పైగ్రంథమునుండి కొన్నివాక్యముల నుటంకించెదఁ:—

"Tradition says he (Uddandi) was a contemporary of Narayana Bhattasri, the renowned author of the lyric 'Dasavata-rastava' For the present the 16th cy. A. D. must be accepted as the probable date of Uddanda's literary activity. His 'Mallikamaruta' is a 'prakarana' in ten acts and *the only work extant* of our poet. The drama follows in strict detail the plot of the Malati-madhava. But the wide learning of Uddanda tended to improve upon Bhavabhuti's construction in various details of development. \* \* \* Uddanda's touches are not always original" (Mr. M. Krishnamacharya's "A History of the Classical Period of Sanskrit Literature." p. 107)

కోకిలసదేశముల్లి కామారుతనిర్మాతల యైక్యముం గూర్చి విద్వాంసులు విమర్శించు బ్రాధితులు.

కోకిలసదేశమునుండి గ్రంథాః యకట్టికలో నుదాహరింపఁబడిన శ్లోకములం జూపెదఁ:—

కావ్యప్రారంభము:—

శ్లో. సాధేతుజ్ఞే సహదయితయా కోఽపిసంక్రేడమానః

ప్రాపస్వాపం పరమపురుషః శేషభోగేశ్రియేవ

చిత్ర దైవీగతి రియమసౌతైలజామణ్ణితాయాం

కాఞ్చ్యం కమ్పితటభువి తయానన్వితోబుధ్యతేస్థ.

\*

\*

\*

శ్లో. తత్రద్విత్తాన్ప్రియసహచరీవిప్రయోగాతిగీర్హానో

కామార్త్రోయం శివశివసముల్లజ్ఞమసాన్ కథంఽత్

చైత్రారంభే సముదితమధుక్రికటాక్షాభిరామం

చూతాఞ్జురాస్వదనరసికం కోకిలం సస్వదర్య.

\*

\*

\*

శ్లో. గస్త్యస్తే త్రివివిజయీ మజ్జలాగ్రేణదేశః  
ప్రాప్తః ఖ్యాతిం విహితతపః ప్రాగ్జయస్తస్యవాన్నా  
పారేయాభ్యాః పరిసరసమాసీన గోవిందవత్  
లక్ష్మీతూరినలతసుధాశీతలః కేరలేషు.

\*

\*

\*

“శ్లో. ముక్తాబాలైర్ధవలపులినం వీచియాలావికీర్ణైః

కూలాభ్యాసంకసురుతకు (త) రుస్మిగ్ధమాలంబమాః  
దేశాద్దేశం ప్రజసి కుతుకా త్తానముగ్ధాబ్జనానాం  
వామాక్షీణాం నయనపులకైః సాదరం పీయమాః

శ్లో. కుర్యాత్ప్రీతిం తవనయనయోః కక్కుటక్రోడనామ  
ప్రాసాదాగ్రోల్లిఖితగగనం పతనం తత్ప్రతీతం  
యద్దోర్విర్యద్రథిమకరదీభూతరాజన్యవీరాః  
శూరా గ్రణ్యశ్శిఖిజలధిస్వామినం (నః) పాలయన్తి.

కావ్యోపసంహారశ్లోకములు:—

శ్లో. ఏతత్పుత్ర్యం ప్రియసఖ మమభ్రాతృరార్తస్య కృత్వా  
నాసీరఃస్యా జగతికరుణాశాలినాం సువిభాగే  
శంసన్తిత్వాం ననుదరభృతం శైశవే యద్భృత్ ౭న్యైః  
పత్నివ్రతాభరణభరణే నాద్యసత్యం వరేషామ్.

— శ్లో. ఏవం తస్యా విరహవిధురం జీవితం స్థావయిత్వా  
గచ్ఛ స్వేచ్ఛావిహరణ యథాస్థాతిం దిగ్విభాగమ్  
వన్యశ్రీస్యానధనస్పృహతే కోకిలాతేనకుకూలా  
భూయాన్మౌవంసకృదపి తయావిప్రయోగ ప్రసజ్జః.”

D. C. S. MSS. Vol. XX No. 11835; Page 7915—6.

vi. కోకిలసంస్తేశము\*:—నృసింహకవిరితము.

vii. కోకిలసంస్తేశము†:—తాతయతమాభవుఁ డగు వేంకటాచార్య  
రచితము.

viii. చకోరసంస్తేశము‡

\* “A Preliminary List of Skt. & Prakrt MSS. in the Adyar Library”—Madras. P. 128.

† Burnell—“A Classified Index to the Skt. MSS. in the Palace Library” Tanjore, 157.

‡ Burnell—Op. Cit. P. 158.

శ్రీకృష్ణుఁ

## శుకసప్తతి-కృత్యాది.

— పాలవేకరి కదిరీపతి నాయకుఁడు. —

- ఉ. శ్రీకమలాక్షి యై మెలఁగునీత తటిస్తంది నొంద లక్షణ  
శ్రీకరజాహుదండమునఁ జేర్చునర్లత యింద్రచాపశో  
భాకృతిఁ దాల్చి మేరుశిఖరాశ్రయనీరదిలీల సింహపీ  
ఠీకమనీయుఁ డా జయపటిష్ఠుని శ్రీరఘురాము నెన్నెదన్ ౧
- మ. వరవామాంకమృగగర్భపీఠి నెలమి స్వర్తింది ప్రాచ్యశృపా  
కరవీక్షాంకురచంద్రిక స్సకలలోకశ్రేణి నీడేర్చుచున్  
వరసాభాగ్యధురీణ యశా జనకరాడ్వంశాభిజాత న్నువ  
ర్ణరుచిస్ఫుర్తిసమేత సీతఁ ద్రిజగన్తాతం బ్రశంసించెదన్. ౨
- మ. మును శేషత్వముఁ బారతంత్ర్యమహిమంబుం దాల్చి లక్ష్మీప్రియుం  
గని సేవించి యతండ రాముఁ డయి జోకన్ భాత్రి నుండంగ నిం  
పున శేషత్వముఁ బారతంత్ర్యమహిమంబుం దాల్చి సేవించి మిం  
దిన శ్రీలక్ష్మణదేవు నాత్మఁ దలఁతున్ శ్రీవాక్పభావాప్తికన్. ౩
- మ. సిరు లొప్పంగ రఘూద్వహుండు సుజనక్షేమంకరోద్వృత్తిమై  
నరుదార న్నడిభద్రపీఠమునఁ గొల్వై యున్నచో ఛత్రచా  
మరముల్ మ్రోల వహించి చిత్ర మలరింపం జాలి భక్తాలి బం  
ధురపాపాఘటయఘ్ను లౌ భరతశత్రుఘ్ను ల్ననుం భోవురన్. ౪
- సీ. పరిపక్వసహకారఫలమా సముద్బంధమహనీయమార్తాండమండలంబు  
తూలికాఘటితకందుకమా నభిశ్చుంబి దృఢతరద్రోణధాత్రిధరంబు  
బిసకాండవిసరమా యసమత్రిలోకవిద్రావణాసురమహారాజబలము  
క్రీడానివాసమా కృతశాంబరీభయంకరన క్రవరగర్భగహ్వరంబు  
బళిర యాలీల యని సురల్ ప్రస్తుతించ  
నలరి శ్రీరామచంద్రపాదారవింద  
వందనానందరససుధాస్పందహృదయుఁ  
డగుసుధీమంతు హనుమంతు నభినుతింతు.



క. వాణి స్వీకృతపుస్తక, పాణిక్ శుకవాణి విపులభాసురపులిస  
శ్రోణి స్థలభిన్నణి, ద్వేణి గమలభపురాణి వినుతించు మదిక. ౬

ఉ. ముద్దులుగుల్లులైలసుతముందట శైశవలీల నామచో  
నొద్దికనున్న తండ్రి తలయూచ జటామకుటాభరేఖమై  
నిద్రపుంజుమోహమున నెట్టి గరాగ్రము సాచువేలుపు  
బెద్ద గణేశుఁ గొల్తు మదభీషితకావ్యకళాగూఢికిక. ౭

మ. కవితాకన్యకల న్నువర్ణనదలంకార ప్రయుక్తిక యథా  
ర్హవరప్రాప్తి నమర్చి కీర్తినిధులై యాచంద్రతారార్హమై  
భువి వర్ధిల్లగఁ జేయుపుణ్యుల మదిం బూజించు వల్లీకనం  
భవులన్ వ్యాసులఁ గాళిదాసముఖుల న్నత్తావ్యసంసిద్ధికిన్. ౮

గీ. ధృతి దురాచారమతి నేకదృష్టివలన, బహుపదార్థపరిజ్ఞానపటిమలేక  
కర్ణకటువుగ వదరెడు కాకపులను, గాకపులటంచు నెంచి తృణీకరించి. ౯

వ. ఇవిధంబున నిష్పదేవతానమ స్తుతియును సకలసుకవిజనపురస్తుతియును  
గావించి సమంచిత సకలరసానుబంధబంధురం బగునొక్కమహాప్రబంధంబు  
సకళంకరాకానిశాకర కరనికరానర్గళగళిత సుధారసధారా మాధురీధురీణ  
వాగ్ధోరణీవిబంధనంబుగఁ జెప్పంబూని యున్న సమయంబున నొక్కనాటి  
శుభావహగరీయం బైనవిభావరీతుర్య మామంబున. ౧౦

సీ మరకతంబులయొప్పు మైనపుటిలనొప్పుగోమువాఁ డెలనవ్వుమోమువాఁడు  
వనజాతములబింక మెనయుకన్దవపొంక మమరువాఁడొకవింతకొమరువాఁడు  
చికిలిక్రాంబగడంపు జిగిగుంపురవణంపు మోవివాఁ డెనలేనితీవివాఁడు  
మిసిమిబంగరుచేల పసమించుకటిలీలఁజెలఁగువాఁడుశుభాప్తిమెలఁగువాఁడు  
దివ్యకోదండశరకాండధృతకరాజ్జయుగమువాఁడెన్నరానిసోయగమువాఁడు  
జానకీలక్ష్మణులతోడ స్వామి రాముఁ డెలమిఁగలలోన నాచెంతనిలిచెనంత. ౧౧

క. కని విస్తయసమ్మోదము, లెనయ న్భయభక్తియుక్తిహృదయుఁడనగుచుక  
వినయస్థితి నల్ల జగ, జ్ఞనకున కే నతు లొనర్చి సంప్రీతుఁడనై. ౧౨

\* \* \* \* \*

క. ఈవిధమున మాయనుమతి, గావించితివేని సకలకవిబంధజనసం  
జీవన మై నీవంశము, పావన మై వెలయు మత్తృపానుహితాప్తిక.

వ. అని యద్వేషా దానతిద్దిన మహాప్రసాదం బని యోగికరించి యత్యంత భయభక్తి కరకమ్రసమృశిరస్తుండ నై సాష్టాంగనమస్తృతులు గావించి యానందబాష్పంబులు చిలుక పులకాంకితగాత్తుండ నై మేలుకాంచి యమం దకందభితానందనివ్వంద మృదయారవిండుండనై ప్రభాకరప్రభావిభాసు రం బగుప్రభాతంబున సాశీల్యాదిమాంగల్యహేతుకాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి నిరంతర సితాంతరంతస్యమాన కాంతికాంత దంతురిత ద్వార బంధసూతానితగంధసింధురకరాసితశాతకుంభకుంభసంభృతాభోవిజృంభ మాణ ధారాభిషిక్తాంభోజవాసినీ సంవాసితంబును నిభాత్యంతాసమాన వసనాసమాగత రోలంబకదంబ విలంబమాన ప్రసూనమాలికా లలిత నానాసూన వర్ణనీయవర్ణవిదిత చిత్రాంబరవితాన విద్యోతమానంబును బృందావనాళిందకళిందనందనీ నందనోద్భావనలవసుదరీసందో హానంద విహరమాణముకుంద్రోజావలస చిత్రితభిత్తిప్రభాభాసితంబును విను త్నరత్నకంబభాస్తరణోపరిభాగవిన్యస్తప్రశస్తేస్తులగాంగేయ విస్తీర్ణోద్భిక్త సూర్యపుటోపధాన శయ్యారమణీయంబును నటనటీ గాయనగాయనీ నాట్యసంగీత సందర్భనాకర్ణనోత్తతాయాత పురందరపురసుందరీ సందో హవిభ్రాంతికృత్యాలభంజికాపుంజ రంజితవలభీప్రదేశ ప్రభాషితంబును వేదవేదాంగాద్యనేక శాస్త్రరహస్య విజ్ఞానధురీని వివశ్చిన్నాహూర్తిక సుకవి గాయక మంత్రిపురోహిత విలసితంబును భరతమతంగదత్తలికోహ లాంజనేయశార్ఙ్గదేవమతాది వివిధభరతశాస్త్రవిశారద కుశీలవలలితం బును గమలరాగోపల ఫలకాయమాన చూతనూతనపల్లవోల్లసిత తోరణాలంకృతంబును హిమవాలుకాచూర్ణరంగవల్లీ విరాజమాన ప్రాంగణ దేశదేదీప్యమానంబును సమంచితానవరతాగురుధూపవాసనా వాసితం బును నై విరాజిల్లు నాస్థానభవనరాజంబు పందిమాగధబృందంబు లందం దక్షై వారంబు సేతుం బ్రనేశించి బంధుహితామాత్య సామంతజనంబు లభ్యగ్నప్రదేశంబున వసియుండు బేరోలగంబున నుండి సముద్భట వీరభట రాహుత సంఘంబుల కొల్లుగైకొని భూసురాశీర్వాద భాసురమంత్రాక్ష తంబులు త్రమాంగంబుల ధరియించి విద్వజ్జనంబులకు నమస్తరించి స్వ ప్నప్రకారంబు విన్నవించిన విననవధరించి వార లిట్లనిరి. నీలనీరదశ్యా మాశ్చక్రియగు రథుపతి ధనుర్బాణాణియై మ్రోలనిల్చుటండేసి దిగ్విజ

యంబు సకలజగన్తాత యగు సీతసందర్శనంబువలన నిరంతరసంపత్సరంప  
రావాప్తియగు నిజాగ్రజన్త సేనాశుభలక్ష్మణుఁ డగు లక్ష్మణవిలోకనంబు  
కతన గురుభక్తి యుక్తియును గలుగు సీస్వత్నంబు వివిధశోభన ప్రయత్నం  
బులు దెలుపుచున్న యది. సీయట్టికృతార్థన కిట్టిమహాత్వంబు లబ్బుట  
యాశ్చర్యంబే మహావంశసంభవుండవు ధైర్యస్థైర్యశౌర్యాదార్యగాఁ భీర్య

లతాలవాలంబగు భవద్వంశావతారం బభివర్ణించెద మాకర్ణింపుము.

గీ. సారమై శౌరికేళికాసారమైన, పాలమున్నీటివలన సంభవమునొందెఁ

గువలయామోదకారియై కుటిలచక్ర, హరియైన శ్రాధారియైనరాజు.

క. ఆయమృతాంశుఁడు త్రిజగ,ద్దేయిండగు రాహిణీయుఁ గిల్పిషహగణో  
పాయో సంత్రితనికరవిధేయు న్నభనాహదేయ ధీయుతుఁ గాంచెన్.

క. అతనికిఁగల్గె బురూరపు, దతఁడాయువుఁగాంచె నహుషుఁ డాపుణ్యనకున్  
సుతుఁడతఁడు కనియొదనయుఁ, దరవిభవోన్నతియూతిఁ దద్వంశమునన్

మ. భువనాధారవిహరియైనహరి యాపుణ్యాత్మనాయంబుచే

భువి భాసిల్లు కులంబునన్ హరిహరాంభోజానను లైచ్చ సె

భవుఁడై ధాత్రి నరాతిజాతిభయకంపంబెల్ల వారింది సె

స్తవనీయుండన నొప్పె నాతఁడు యదుత్తోధర్త పౌల్పుక మహి

డి. ఆరసికావతంసకుల మాత్మసముద్భవహేతుభూతమై

ధీరతఁ బాలవెల్లి జగతిం దగఁ దన్తహిమం బచారగం

భీరఘనాఘసంభరణభీమబల ప్రతిభాప్తిఁ గాంతు సె

చారయఁ బాలవేకరికులాఖ్య వహించె నదంచితోన్నతిన్.

( ౯

డి. ఆమహితాస్వనాయ వసుధాధిపు లయ్యతగోత్రపాత్రులు

ద్దామభుజాపరాక్రమ విదారితఘోరమదారి ఏరులై

భూమి భరించి రాన్యపుల భూతి మహతోన్నతినేలె భోగసు

త్రాముఁడు తాడిగోళ్ళ పురధాముఁడు శ్రీవిదయాబళుండిలన్

౨౦

సీ తనమాట శకయుగంధర లాటవృకవరు ల్విసయోక్తిఁగడుగారవించిమెలఁగఁ

దనకీర్తి దశదిగంతరపూర్తి నేవేళ నిండురు మండువెన్నెలుగాయఁ

దనధాటి రిపుమహీధవకోటి కద్రిగంహరకుటిరములఁ గాపురమమర్పఁ

దనదాన మర్థిలోకనిదాన మనఁ గర్ణఖచ రామరాగవైఖరులఁ బొసఁగఁ

- దనమహోగ్రప్రతాప ముద్గండచండ, భానుమండలి నారయసాభాగ్యవిభవ  
రాజ్యలక్ష్మీసహాయుడై ప్రబలయావ, భావజనిభుండు పెద్దయావభవిభుండు  
సీ. రాయదత్తాశ్వవారణరత్ననవరత్నహారాంబరంబు లేయధిపుడందె  
నశైరామరాజేంద్రబలవద్రిపులందుచు కలసి కేళీకుడు కర్తయయ్యె  
(?) దేరాకమునతెర్ల మొదలుగల్లు బహురాజ్యమేశ్వమహితుడేలే  
గురుదేవతాపాదసరసీరుహార్చనాపరత నేలపుణుడు ప్రాధికాంచె  
నతఁడువెలయు సరుగ్రమహాహవోగ్ర, సప్తసహస్రచాపధృతైస్యజితము  
దాహితెంగాగనుగ్రాడు(?) తాడినోళ్ళజుఁధిచగ్రుండు పెద్దయావభవిభుండు.
- చ. నరచక్రేశుల నెంచిచూడ హనుమన్నాగారిచిహ్నోఽఘ్నలై  
పరబాణాసనచాతురిం గనిరి తత్ప్రాగల్భ్య మెంకంచు దా  
నరచక్రేశత రాయదత్త హనుమన్నాగారిచిహ్నోఽఘ్నలై  
పరబాణాసనచాతురిం దనరె నోబహ్నోణిపాలుం డిలఁ. ౨౩
- సీ. క్రొడుగ ల్పదలైన గురుతరగ్రామము ల్లహిమఁ జెన్నగు భోగమండపములు  
నరస గుబాళించు పరధూపవాసన ల్వీవిధరాజాన్నసివేదనములు  
కట్టాణిముత్యాలగట్టచొక్కతో డరుదైన నవరత్నహారలతలు  
కడుదీప్తి మెఱయు నఖండదీపశోభిత లనుపమ సుప్రసూనార్చనములు  
మొదలుగాఁ గల్లుకెంకర్యములనమరె, శ్రీకరుండైనఖాద్రినృసింహమూర్తి  
కెనయఁ బ్రహ్లాదుఁడీతఁడోయనఁగభక్తిగలిగి పెదయావభేద్రుడు వెలయజగతి
- క. ఆపెద్దయోబన్మపతికిఁ, గోపకనద్యాన్వదంశుకుముదీభవదా  
ఘోపాలసమదవదరి, ఘోపాలకుడైన నారశౌరి జనించెఁ. ౨౪
- సీ. సలుపఁ డనుచు  
జీవనంబొసఁగి రక్షింపఁ జాలుఘురుండు చంచలాత్మకతగర్జించుననుచుఁ  
దాభోగియై యనంతాభిధానుడు జగత్ప్రాణాపహారియై  
ణ్యజనవృద్ధికోర్వఁడనుచు  
జలజరిపుమేఘశేషసూర్యులహసించి, కాంచెనతచక్రధరణమార్జించెదైర  
మవనిఁ బాలించె నిర్జించె నఘజనా? ౨౫
- చ. యోబవిభు నారస్యపాలుని యోలగంబునం  
గలితసుగంధమాల్యవనసంబులతో నెలవైన కల్లా  
కులె యొకఁడాయు మన్నెదొర  
త నుతింప ఫణింద్రునైన కేశ్యమే. ౨౬

సీ. తొలఁగినఁ గడుసుతుదొరలన నాయానవర్ధితముఃఖాశ్రువర్షములకుఁ

గొలిచినసరి

ములకు

నాశ్రయించిన భూసురాగ్రేసరులు సేయఁదొడగిననవనాగ్నిభూమములకు

నిడిన సత్రముల నభీష్టచృష్టాన్నభోజనజనజయజయశబ్దములకు

నేమిటికిందని తెలిసి దాఁటె

నేమివార్డులు గడవెళ్ళఁ దాడిగోళ్ళ, నారవిభునియశఃకాత నడతవెంత ౨౮

క. మేరుగిర్దిభైర్యనిధియా, నారసృపాలకు

హరులఁ దొమ్మింద్రసుతుల నతులితమతులకా

౨౯

క. ఆరమణీయయశోవి, స్తారులలో వినుతిఁ గాంచె సకలధరిత్రీ

భారతర భారవహ

3౦

సీ. పరదానవాన్వైభవముల నీడనవచ్చుఁ గర్ణుతో శేషదృక్కర్ణుతోడ

నంగసాందర్యశైర్యముల జోడనవచ్చు మారుతో గిరిజాకుమారుతోడ

భవునితోఁ గమలసంభవునితోడ

కలితసాహిత్యకీర్తుల సరి యనవచ్చు భోజుతో నిర్జితాంభోజుతోడ

ననుచుఁ దను గీ

న్యానదాన

ధర్మగుణముల శోభిల్లు తాడిగోళ్ళ, నారనరపాలునాబళనాయకుండు. 3౧

చ. వననిధిమేటిదానము

లకువాఃవతి మీఱు సముద్రవారివా

హనకమత్సేద్రసైంధవుల కజ్జుఁడు మిక్కుట మాపగాధిరా

ద్వనధరపాశభృజ్జ

3౨

సీ. ఘనములై ముక్తిసాధనములై మానిపావనములై పాలుపొందు వనములలర

శ్రుతులై కదార్థసంగతులై విలసదలంకృతులై విరాజిల్లు కృతులు దనర

మురుప్రలై మున్నీటిమరుప్రలై చూడనచ్చెరుప్రలై వెలయుబల్పెఱుప్రలొనర

నయములై మణి హేమమయములై యుత్సవాలయములై మనుసురాలయము

లమర

ధరఁబ్రతిష్ఠించి వెలసె సంగరధరోగ్ర, బహుళహళహళనిభకోపగహనదహన

భీమరిపుభూమివిభుచునోభీకరుండు, నారభూవరునాబళనాయకుండు. 33

క. అవసుధాధిపుట్టపు, దేవులలో సకలజలనిధిప్రాకృతగో

తావలయదీనరత్నా, సాన్నిధ్యకళాప్తిఁ గాంచె బాలమ ధాత్రిక.

3౪

- సీ. మగనికి సకలసంపదలు గల్గి మెలంగి కమలమై నగడ నీకంబుకంతి  
ప్రజల సత్పుత్రులవగిడి గన్గొని యన్నపూర్ణమై తనరె నీపువ్వుబోడి  
యోర్పుగల్గి యొకింతయును గోపమెఱుక భాత్రిమైవెలసె నీతరళనయన  
సుచరిత్రధర్మమెచ్చో బాయ కలయరుంధతిమై రహించె నీ నలినసయన  
యనుచుఁదనతోడిసత్తు లెల్లనభిచుతింపఁ బరఁగుఁబరమపతివ్రతాభరణుగు  
చుఁ దాడిగోల్లబళక్షమాధవునిరాణి, భవ్యసగ్గుణనికురుంబ బాలమాంబ.
- క. ఆరమణీమణివలనఁ, గారవమున నోబవిభుఁడు గనియెఁ గుమారుఁ  
ధీరుని నవమస్తభశృంగ, గారునిఁ గరెమాణి కేంద్రు గరుణాసాంద్రుఁ. 3౬
- మ. కరెమాణిక్యవృషాలుకీర్త్యవధికిం గంజారితారాసము  
త్రైలము లేనము లింద్రదంతి జలనాగం బీతాలాంకని  
ర్జరమాన్యావళి సీరుపాపగమి భాస్వద్రత్నసాన్యాదిభూ  
ధరము బ్రత్నము లజ్జజాండములు మత్స్యాండంబు లయ్యెన్ ధరఁ. 3౭
- సీ. ఏవదాన్యుఁడు రామదేవరాయలసరిగద్దియ నొడ్డోలగమున నుండ  
నేమనుజాధీశుఁ డితరవృషాలరాజ్యస్థాపనాచార్యుఁ డై చెలంగ  
నేపరాక్రమవంతుఁ డెదిరిన శత్రుభూపాలుర నడవులపాలుపఱిచె  
నేమహామహుఁడు శ్రీరామనామధ్యానసిష్ఠాగరిష్ఠప్రళిప్తగాంచె  
నతఁడు చతురభివలయితకులభార, భరణవిభివప్రచురబాహుబల విహారి  
తాడిగోల్లబళవృషాలతనయమాళి, నీతిగీష్మతి కరియమాణిక్య వృషతి.
- క. అలకరెమాణి కేంద్రుని, బలుధాటికి నల్లి యవనపతు లందఱు న  
వ్వలయాచలపశ్చాన్ఫలి, నిలువఁగఁ బాశ్చాత్యు లనెమనియతి ఘటిల్లెఁ.
- సీ. తాళి చాళికి కుంచె కాళాంజి చామరద్వయముముత్తైపుఁదురావాహనముపి  
రంగికత్తిమొదలౌ రామరాయక్షమావరదత్త బిరుదాంకవార మంది  
కదనభూతలభయంకరకరాగ్రసమగ్రకరవాలహతరిపూత్రరుఁ డనంగఁ  
దాడిగోల్ల స్వయోదధినిశాకాంతుండు కరియమాణిక్యభూకాంతు డలరు  
నభయదానార్థసతవినుతావనీశ, పాకభిల్లోచనానందబాష్పకణమ  
రందబఁధురపాదారవిందుఁ డగుచుఁ, జక్రవాళావృతాచలచక్రమునకు.
- క. ఆకరెమాణికరాయ, త్త్వాకాంతునికాంత లమిత కమనీయశుభ  
శ్రీకాంతలు సంకత్ప, ద్వాకాంతలు నల్లు రెన్నఁ దనరుదు రెలమిఁ. ౪౧
- గీ. అందు లచ్చుమ్మ లచ్చుమ్మయగు గుణమున,వలపురాచమ్మరాచమ్మకలిమిశెలన  
ధృతకురంగమ్మ రంగమ్మ పతిహితమున,నాసుభద్రమ్మ భద్రమ్మయాదరమున.

- కా. శ్రీకృష్ణరెమణి కేంద్రుఁ డింద్రుఁడేయందు తేజోఘనం  
 డాకాంతామణులందుఁ గాంచెను వసఃతాధీశు రామాధిపుం  
 బాకాప్రతిమాన నైభవయుతు న్నారప్రభు న్నారదా  
 శ్రీకంఠాధయశోవిశాలఁ గడురోద్వీపాలు లీలాంగజా. ౪౩
- క. అం దగ్రజుండు వెలయుఁ బు, రందరభోగాఘ్యుఁ డమలరమణీయయశః  
 కందశతముక్తాపారి, చందనమందారుఁ డనవసం తేంద్రుఁ డిలక. ౪౪
- చ. సమరదిలీపుఁ డైతగువసంతస్సపాలుని స్త్రీశౌర్యమల్  
 సమరసధర్మమార్గణ విశాలవిత్తిర్ణిమనంటి జంటగాఁ  
 గమలభవాచ్చభానుకరకాంతిత యెంతని వంతగించె నా  
 క్రమకలధౌతభుధరవికస్వరయాశము లేపుమీట గక. ౪౫
- క. ఆధన్యనకును సంభవుఁ డై ధాత్రిభరించి భీకరాకృతి నిపురా  
 డ్భృధరసంఘాతేంద్రా, ణీధవుఁ డన రామమేదినీధవుఁ డలరుక. ౪౬
- మ. సమరక్షోణిని రామభూవిభుఁడు భాస్వల్లీల ఖండింపఁ ద  
 ద్విమతాధీశ్వరఁడంతరక్షతటిసీవేగామాతిక్షుబ్ధవా  
 ర్థిమహారావచర త్తటిద్రుశుకముల్ ద్వీపక్షమాపాలనా  
 ర్థము గట్టించిన లోరణంబు లనఁగా రంజిల్లు నల్లిక్తులక. ౪౭
- గీ. ధాత్రి తనక్షీర్తి రంజిల్లు తాడిగోళ్ల, రామభూపతి శ్రీరంగరాయదత్త  
 మత్స్యమకరధ్వజాఘ్యుఁడైవధునిధర్మభరణతరహించురతిమనోహరునికరణి
- సీ. తనగుణలతికాకదంబకంబునకు లోకాలోకనగముకఘ్నంబు గాఁగఁ  
 దనశౌర్యచండభానుని కరాతిధరాధినాథులు ఘూకసంతతులు గాఁగఁ  
 దనదానసంతానమునకుశుభ్రాంశుధామములుభాస్వత్ప్రసూనములుగాఁగఁ  
 దనక్షీర్తిబాలకు వనజబాండకటాహ మెల్లప్పటికి బొమ్మరిల్లు గాఁగఁ  
 బరఁగు రణరంగరంగదళంగజవతు, రంగసారంగయోధ శతాంగధుతప  
 రాగపరిభూతభీతారిరాజచయఁడు, తాడిగోళ్లాపురీరామధరణివిభుఁడు.
- మ. ధర రామక్షీతిపాలు సెల్వున వసంతత్యాగకాలంబునకా  
 వరమాణిక్యపురాసు లెల్ల భటవిద్యద్యాచకు ల్వచ్చి యం  
 దలు నొక్తున్ముడిఁ గొల్లలాడి కొనిపోఁ దచ్చేషముం దానిజో  
 దరమం దుంచుక రత్నగర్భ యను ప్రోద్బల్సింజ్జచే మించజే. ౫౦

క. ధామనిధితేజః, డగునా, రామనృపాలకుఁడు శరవరాభూతమహా  
భీమరిపుస్తామవపుః, ధేముని రఘునాథవిభుఁ జెల్వగఁ గాంచెన్. ౫౧

సీ. తనసదాచారంబు తనసదాచారంబు సరణి నానాఘనోత్సవమొనర్పఁ  
దశశుభాలోకంబు తనశుభాలోకమట్లతిలోకబాంధవోన్నతి ఘటింపఁ  
దనకలావిభవంబు తనకలావిభవంబు మాఢ్రిని సర్వజ్ఞమాళి నెనయఁ  
దనసన్నిధానంబు తనసన్నిధానమట్లనవద్యతర నిరంజనత వెలుగఁ  
బరఁగు యుద్ధధర్మీధ్ర వటువటహవి, జృంభణార్భటి దళితదిక్కింధురాళి  
కుంభముక్తాఘగుంభితకువలయుండు రామభూపాలురఘునాథభూమివిభుఁడు

చ. సరనుతమూర్తి యైన రఘునాథనృపాలుని స్త్రీసంఘ మా  
హరిశరజన్త హంసభవ హరివిలాసము, తత్ప్రదాన మా  
హరిశరజన్త హంసభవ హరివిలాసము, తత్ప్రతాప మా  
హరిశరజన్త హంసభవ హరివిలాసము, ధాత్రి నెన్నఁగన్. ౫౩

డి. ఆరఘునాథభూమివిభుఁ డంబరభూజసమీభవత్తన  
న్గారవక్త్రీయై కొలువఁ గంసహరాంశభవుండు రామధా  
త్రిరమణుం డనేకజగతీపరిపాలితఁ బూనె సన్మణా  
వారణలీల సర్వజనవర్ణితదానకళాకలాపుండై. ౫౪

క. ఆరామశౌరితమ్ముఁడు, నారనృపాలకుఁడు వెలసె నక్షత్రశర  
దాధారధరతారావర, హారామరతరుహిమాచలాంచద్యసుండై. ౫౫

మ. అరిపద్మంబులచే మహాత్మలకళోద్యద్వృద్ధిచిత్తంబులం  
బరమాహ్లాదముఁ జెందవచ్చు మదిలో భావించి రేతేఁడు భా  
స్మరతేజుండగు నారభూవిభుని సచ్చత్రాకృతిం దాల్చి తా  
నరిపద్మంబుల మైత్రి గన్గొనియె నాత్మలోకమాత్రంబునన్.

సీ. సురసరిత్పురహరస్థిరశరద్ధనవయశ్శరనిధిచ్చనికనచ్చటులకీర్తి  
ఘనరటప్పటహనిస్వనవినిర్దళితశాత్రవపురప్రకటనప్రనికరుండు  
రణవిఖండితరిపుప్రభుగళ స్రవదసృక్తతరసప్రకరపూరితవయోధి  
సలిలభృజ్జలజభిజ్జలధికల్పకవికర్తనసుతస్తవనీయదానయుతుఁడు  
మన్నమాత్రుం డనిజపాదమంజుకటక, ఘటితపటురత్నపటల విస్ఫుటవిద్యశ్య  
మానమత్తారిరాజన్య మస్తకుండు, నారభూపాలుఁ డమితసన్మహానబలుఁడు



శా. ఆవృద్ధ్యవతిసోదరుండు కదురత్నాధీశవర్యుండు యో  
 మావంచాస్త్రిఁ డనంతభూషణవిశేషస్ఫూర్తియుం బ్రాప్తల  
 క్షీపాలత్వముఁగల్గి సజ్జనగణశ్రేయస్థురోద్యోగుడై  
 దీపించుక శివకేశవాంశజుఁ డనక దివ్యప్రభావోన్నతిక. ౫౮

సీ వద్మాప్తవద్మాప్త వద్మాప్తతుల్యుఁ డేసునుఁడు సంపత్తృపాకలితరుచుల  
 హరిణాంకహరిణాంకహరిణాంకనిముఁ డేరసానాయకుఁడు బలైశ్వర్యకళల  
 హరిరాజహరిరాజహరిరాజనిభుఁ డేవృపాలుండు శౌర్యోక్తిభక్తిరతుల  
 మకరాంకమకరాంకమకరాంకసదృశుఁ డేసునుఁడు దానాకార గౌరవముల  
 నతఁడు గుణధాముఁ డభిరాముఁ డర్చధాముఁ  
 డమితజయభీముఁ డుద్దాముఁ డరివిరాముఁ  
 డతులవైభవసుత్రాముఁ డనఁగ భద్ర  
 నాముఁ డలరారుఁ గదురభూనాయకుండు. ౫౯

క. సంగరజయుఁ డగుకదురన్మ, పుంగవువాక్ష్మీర్తులలరె భూస్థలిఁ హరజూ  
 టుంగనటద్గాంగరట, దృంగాభంగోద్ధనిదధవళద్యుతులక. ౬౦

చ. హరసరవాహవహ్నిహరు లాకదురేంద్రుని కీర్తిదానశౌ  
 ర్యరసకృపావిశేషముల కల్గి కృశించి కురూపియై సదా  
 మొరయుచుఁ జాల నల్లనయి భూమిధరంబున మూలచల్ల సా  
 గరమున విశ్రమింప నొడుగం దిరుగం బడియుండుఁ జూడరే. ౬౧

క. ఆమహిమాధ్యునకుఁ బురం, భ్రీమణియగు కదురమాంబ దీనావనయై  
 శ్రీమైతయ మహిని వర్ధిలు, రామరసాక్షునకు వార్ధితనయ యనంగక.

సీ. తారత్నగర్భాభిధానయయ్యును విభు నవ్వల తాయి మోయంగఁజేసెఁ  
 దాఁ గల్గియొసఁగెడు తరుణియయ్యును నిజప్రాణేశుఁ బసులకావరిగఁజేసె  
 దా జనకజయయ్యు ధవునిఁ గారడవిలో జనకవియోగాప్తి ననయఁజేసెఁ  
 దా హైమవతియయ్యుఁ దనమనోనాథుని బునక పేరులుదాల్చుకొనఁగఁజేసె  
 నని ధరాడవి నిందిర నవనికన్య, నచలజాతను నిరసించి యాత్మపతికిఁ  
 గీర్తితాభీష్టవైభవస్ఫూర్తులొనఁగు, వదనజితపూర్ణశశిబింబ కదురమాంబ.

గీ. పరమగుణశాలికదురన్మపాలమాళి, కదురమాంబికయందు శృంగారనిధుల  
 నందనులఁగాంచెఁగదురభూనాథు నిన్ను, వేంకటాగ్రణిసతిదానవిబుధమణిని.

చ. ఇననిభ తాడిగోళ్ల కదురేంద్రుని శ్రీకడురావనీశ నీ  
 యనుజుని వేంకటక్షీతివరాగ్రణి నన్నదరంబె ధాత్రిపై  
 ననయముఁ దత్ప్రతాపజలజాప్తుచే వలయాద్రిరాడ్వీలం  
 ఘనమగు శత్రుభూభుజులు గాంతురు సర్వభసాఖ్యసంకదల్. ౬౪

సీ. అనిమిషావాససంప్రాప్తిః జెందనివారి కనిమిషావాస సంప్రాప్తియొసఁగె  
 విషధరస్థలినుండ వెగటైనవారికి విషధరస్థలినుండ వెలుగుమాన్య  
 స్వస్థానవిహరణాసహ్స్యతావారికి స్వస్థానవిహరణాసహ్యముడిపెఁ  
 దతమహాబిలపదస్థలి లేనివారికిఁ దతమహాబిలపదస్థితిగడించె  
 నారతొలుదొల్తడనిటొప్పుదిమిగదిమి, చించిచెందాడిగాసిఁజేసెపదియయ్య  
 విమతతతిపట్ల కదురభూవిభునివేళ, టాగ్రణికరాసి యెంతదయాంబురాశి.

చ. సరసతః వాడిగోళ్ల పురశాసనుడైతగు వేంకటప్రభు  
 డరివిజయప్రయాణ సమయానకవాదవిధూతతారకాం  
 బరమున కాత్మఖడ్గహరిమర్దిత శాస్త్రవహస్తియన్లకో  
 ధరుచిరమాక్షికప్రతతి తారలపెక్కు ఘటించు నిచ్చలుగ్. ౬౫

సీ. నవనవాగతశీతవనవారమహాగ్రదవలవావళిచేత దర్పముడిగి  
 తలతలావృతసుకోకిలకులాననగళత్పలకలారభటిచే గమ్మ గలంగి  
 ప్రసవసారసితసారసరసాశనమత్త భసలసాధ్యసముచే భంగ ముడి  
 స్థరశరాననసముద్ధుర శరాకులమనస్సరస రాగముచేత శయ్యనొరగి  
 ధరణి నెఱిగింతురీతిఁ వాడిగోళ్ళ, కదురవిభు వేంకటేంద్రుని కదనధాటి  
 కలికి దుర్గమకాననస్థలులఁ బడిన, యాత్మనాథులపైతమి నహితసతులు. ౬౬

ఉ. శ్రీధి తాడిగోళ్ల కదిరీపతినాయని వేంకటక్షు మా  
 జుని జయప్రయాణవటున భ్రమవంధ్యత భూభేరికా  
 ధ్వాన మమర్త్యగోకవనితా జనము ల్విని నూతనప్రియా  
 నూనసుఖోన్నతుల్గులుగునో యని యెంతురు సమ్మదంబుగ్. ౬౭

ఉ. ఆయనజం డఖండవిభవాఘ్యుఁ డమందముదం బూనర్ప నా  
 రాయణపుణ్యమూర్తి వము రంజలితీపు శుభైకశాశ్వత  
 శ్రీయుత తాడిగోళ్లకదిరీపతినాయక వేంకటాంబ య  
 త్యాఘోరకీర్తి పూరితదిగంతర పట్టపుడేని యై తగ్గ. ౬౮

చ. అమితయశఃపయోధి కదురాధిపుశ్చక్రికదురక్షిత్పాద్ర వి  
త్రము విను మొక్కవార్త సమరస్థలి దుర్మదవద్విరోధిరా  
ట్నమదభవద్భయంకరభుజప్రవిభాసిక గాసిసాహతి  
న్విమతులకంతరక్తము స్రవించి ద్రవించు మనంబు రంభకుఁ. ౭౧

సీ. మేఘులు లేనికొమ్మెఱుఁగులు కుముదారి లేనియెండలు వార్ధిలేనిబాడ  
బములు సురాద్రిలేని మణిసానుపు లరణ్యములేని దావానలములు కొలను  
లేని కెండములు మ్రానులేనిచివుల్లు గనిలేని కెంపులు మనసిజారి  
లేనికన్నంటలై లీల నిండెను ధరాస్థలి నార యుష్మత్ప్రతాపరుదులు  
దహనసహకారకారాజదర్పహరణ, రణమహాభీమభీమాజ్ఞకమ్యక్తిర్గి  
క్తిర్గితాలోకలోకైకకీర్తనీయ, ఘనగుణకలాప కదురేంద్రకదురభూప. ౭౨

క. తతరణమున నీవిమత, క్షీతినాథు లనంతధవముఁ జెందరె భయసా  
యుతులై నతులై హతులై, గతకల్పమతాక్షిగోష్ఠ కదురవృసాలా. ౭౩

చ. అమృతము శీతభానుగత మన్నదికాదు తృప్తితం బటం  
చమలమతి స్వచింతురు మహాత్ములు కా దనిలేని నీరపుల్  
రనుణఁ దదా ప్తిమాత్రమున రక్షితులై మనుఁబల్లు ధాత్రిభూ  
రిమహిత తాడిగోష్ఠ కదిరీపతినాయక లోకపాలకా. ౭౪

సీ. తనపేరురంబుఁ ద్రొక్కినవాఁడు సిగ్గుచే సరిగాక తలలై తనెఱవలేదో  
తనతలఁ దన్ని నిల్చినవాఁడు సామ్యంబుఁ జెందలేక కృశత్వ ముదలేదో  
తన వాలుజడలనిండి నది దీటుకురాక బెట్టుగాఁ బెనుమొట్టవెట్టలేదో  
తనుమోది తిరుగఁజూచ్చినదితుల్యముగాకఘనభయంబునఁబూరిగఱవ లేదో  
తానుసరిచనఁదలఁచి నీధవళకీర్తి, కెనయఁగాలేక సగమయ్యె నీశుఁడతఁడు  
వసుధ సర్వజ్ఞఁడెట్లు సర్వజ్ఞమాళి, కంజకరహూప కదురేంద్రకదురభూప. ౭౫

క. ధర్మగుణకలితమార్గణ, లగ్నిలి నీచర్యలంచ నలరితివారా  
ధర్మగుణకలితమార్గణ, నిర్వధితవిపక్ష కదురవృపహర్యతా. ౭౬

సీ. కావ్యనైపుణికబృగౌరవప్రాగల్భ్య మధావనాసక్తి యతికయోక్తి  
నాటకాలంకార నయమార్గసాంగత్య సాహిత్యసాహిత్య సరసముద్ర  
సకలప్రబంధభాసన సువాక్యైశ్వర్యచతుర్విధసత్తవిత్వభాటి  
లక్ష్యలక్షణగుణశ్లోఘ్యతాపటిమంబు నైఘంటికపదానునయనిరూఢి

గనిననీకునసాధ్యంబెగఱుతిసేయ, ధాత్రి శుకసప్తతియొసర్పదాడిగోళ్ళ

ఘనకులకలాపకదు రేంద్రకమరభూప, చలగివాక్ష్పాధిచేగృతిసేయుచువని.

వ. అని విద్యజ్ఞనంబు లానతిచ్చిన నేను నమందానందరసభరభరిత హృదయా  
రవించుండనై . ౭౮

క. కుంభిన్యాత్తథ వాకుచ, కుంభ పరీరంభణాత్తకుంకుమకుంకో

జ్జ్యుభితసంకుమదాగురు, శుంభ వృక్షుసకు భానుసుకరక్షుసకున్ ౭౯

క. బుధురదశకంధరగ, రేవంధనజిద్గంధవాహహితునకుఁ బటుద

ర్వాంధకహరబంధునకుఁ గ, బంధాసురనిబిడతిమిరభాన్వంతునకున్. ౮౦

క. చండద్యుతినిభమణిమయ, కుండలున కజ్జాడభాండ కోదండకళా

మండలపండితదచుజా, ఖండలఖండనసమర్థున కాంతునకున్. ౮౧

క. భరేష్వాననదళనా, నర్గళవృశబాహువీర్యనకుఁబూర్వవచో

మార్గచరిష్టుమునీశ్వర, వర్గప్రణతానివార్యవరచర్యునకున్. ౮౨

క. వడ్వదనజనకసుమనో, రాడ్విచుతచరిత్రునకుచు రాజధాత్ర

త్విడ్విజితాదిత్యునకు వి, రాడ్విగ్రహధామునకుచు రఘురామునకున్. ౮౩

## గ్రంథవిమర్శనము.

### 1. శ్రీ దాభిరామము.

కర్త:—విరుకొండ వల్ల భామాత్యుడు (?)

ప్రకాశకులు:—గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి అండుకో.

Post Box No. 110 మదరాసు.

వెల రు ౧౦—౦—౦

ఈగ్రంథము తొలుత నిరుపక సంవత్సరములక్రిందట మానవల్లి రామ కృష్ణకవిగారు ప్రకటించినారు. ఆశ్లీలములని కవిగారు విశిషియైన భాగములఁ జేర్చి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగా రీప్రతీని సమకూర్చుటయేకాక దానికి విపులమైన పీఠికనుగూడఁ జేర్చినారు. ఈరెండుప్రతులకునుగూడ, తుజావూరు సర్వోజీమహారాజు సరస్వతీ భాండగారమునందున్న ప్రాతప్రతియే మాతృక. మాతృకలోఁ గొన్ని గ్రంథపాఠము లున్నవట. అవి ముద్రితప్రతులయందు నుగలవు.

ఈగ్రంథము వీధి యనురూపకము లక్షణమునకు సరిపోవుచున్నది. కార్యరంగము ప్రతాపరుద్రదేవునినాటి యేకశిలానగరము. గోవిందమంచ నశర్త యను బ్రాహ్మణుడును నతని చెలికాడగు టిట్టిభస్మయను వైశ్యుడు నుగలసి యోరుగఁటి రాజవీధిలోఁ దమ కగపడిన విషయముల నన్నింటిని వర్ణించుకొనుచు సంచరించినట్లున్నది. కోడికూర, కోడిపండ్లులు, మేష యుద్ధము, కల్నాటిపీరులు, సాములనాడు, మైలారథలులు మొదలగు విషయము లనేకము లిందు వర్ణింపఁబడినవి. ప్రస్తావనకమున శ్రీకాకొళము తిరు నాళ్ళుకూడ వర్ణింపఁబడినవి. వర్ణనములు హాస్యరసప్రధానములుగను హృదయములుగ నున్నవి. ఆకాలమునాటి యాంధ్రదేశాచారవ్యవహారములనుగూర్చిన పెక్కు విషయము లీగ్రంథమునఁ దెలియుచున్నవి.

ఈగ్రంథము కర్ణాటాధీశ్వరుండగు హరిహరరాయల కోశాధ్యక్షుడైన తిప్పనమంత్రికుమారుడు వల్ల భామాత్యునిచే రచియింపఁబడినట్లు గ్రంథావతారికయందున్నది. ప్రథమముద్రణపీఠికలో, “వైకారణములచే నిది శ్రీనాథ రచిత (మే)మోయని సందేహించుచున్నాను.” అని రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసినారు. శ్రీనాథుడును వల్లభమంత్రియు నేకకాలమునాఁడే. శైలినిబట్టి యీ

గ్రంథము శ్రీనాథకృతమనియే పండితలోకములోఁ బలుపుర యభిప్రాయము. వ్యతిరేకాభిప్రాయము గలవారు లేకపోలేదు. ఆయభిప్రాయమును ఖండించుట కే ప్రభాకరశాస్త్రులు గారి పీఠికలో నధికభాగము వినియోగపడినది. శాస్త్రులవారి సిద్ధాంతము సరియైనదే యనియు శ్రీనాథుని వీధి నాటకమని వాడుకగల గ్రంథ మిదియేకాని యాపేరఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న చాటుపద్యమంజరి కాదనియు మామతము. రావిపాటి త్రిపురాంతకదేవ విరచితమగు ప్రేమాభిరామ మను సంస్కృతనాటకము ననుసరించి యీ తెలుఁగు నాటకము రచింపఁబడినట్టి గ్రంథమందున్నది. సంస్కృతమాతృక దొరకినట్లులేదు.

మూలగ్రంథమునందును బీఠికయందును అష్టైలభావములుగల పద్యములుగలవు. అష్టైలపద్యములఁ బ్రకటింపనేకూడ దని కొందఱ యభిప్రాయము. అది మాయభిప్రాయము కాదు. అష్టైలగ్రంథములవలనఁగూడఁ దెలిసికొనఁదగినవిషయము లనేకము లున్నవి. కావున నష్టైలగ్రంథముల నాశనముచేయుట యుచితముకాదు. విద్యాగ్రంథములేని సామాన్యజను లీనాటకమును జదివినచో వారికి విపరీతమనోవృత్తులు పుట్టవచ్చును, గావున, విద్యాధికులకుమాత్రమే గ్రంథము లభ్యమగునట్టి యుపాయము చేయుట యుచితము. ఈముద్దేశముతోడనే పుస్తకమునకుఁ బదిరూపాయలు వెలపెట్టి పండితులకుమాత్రమే యమ్మవలయునని ప్రకాశకులు నియమము చేసికొన్నారు. పదిరూపాయలవెల యత్యధిక మని మాయభిప్రాయము. అంతసొమ్ముపెట్టి పుస్తకము కొనఁగల పండితులరుదు. పండితులకుమాత్రమే యమ్మవలయునను నియమమునుంచి వెల తగ్గించుట మంచి దని యెంచెదము.

“విల్ల నృపులుఁ గొలువ నెలుఁగవే బాసాడి, దేశభాషలందుఁ దెలుఁగులెస్స” అని యాముక్తమాల్యదయం దుండుటచేత నీరెండవగీత పాదములోని వాక్యమును గృష్ణరాయలే తొలుత రచించెనని యంతవఱకు లోకము గ్రహించుచున్నది. కాని కృష్ణరాయల కాలముకంటెఁ బూర్వముపుట్టిన యీశ్రీడాభిరామములో—

“జననిసంస్కృతంబు నకలభాషలకును, దేశభాషలందుఁ దెలుఁగులెస్స.”

ఇత్యాదిపద్యమం దీవాక్యము మిక్కిలి యుచితముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది. ఈగ్రంథమునుండియే రాయలీవాక్యమును గ్రహించియుండునేమో యని యూహింపఁదగియున్నది. జ|| రా||

2. ఆంధ్రమీమాంసాపరిభాష.

కర్త:—కూచిమంచి గోపాలకృష్ణమృగాదు. ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

ప్రకాశకుడు:—కూచిమంచి రామమూర్తిగారు. అమలాపురము,  
తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

వెల రు ౧—౦—౦

ఇందలి విషయము “పూర్వమీమాంసాపరిభాష.” వేదమునకు ముందు వెనుకలుగా నుండు సర్థములకుఁ బరస్పరవిరోధము లచ్చటచ్చట భాసిల్లుచుండటంజేసి యీ వేదమునకు వాస్తవముగు సర్థ మేది యను నాశాంతు కలుగఁగా దీని నుపశమింపఁజేయుటకొఱకే మీమాంసాశాస్త్రము రచియింపఁబడినది.” అని గ్రంథోపొద్ధాంతమునం దీ శాస్త్రమునకుఁ బ్రయోజనము చెప్పఁబడినది. ఈ శాస్త్రమునకు మఖ్యవిషయము వేదమేయైనను నిందలి కట్టుపాటులు న్యాయములు నవైదిక శాస్త్ర సమన్వయమునకుఁగూడ నుపకరించును. ప్రకృతముం దీ శాస్త్రమునకు ద్రావిడదేశమునందుఁగల వ్యాప్తి యాంధ్రదేశమునందు లేదు. ఈ శాస్త్రమునకు సంబంధించిన గ్రంథము లింతవఱకుఁ దెలుఁగులో బైలుదేఱి యుండలేదు. ఈనడుమ శ్రీపీఠికాపురాధీశ్వరుని యాజ్ఞానుసారముగ, కీర్తిశేఖరయిన శ్రీ పురాణపాదా మల్లయ్యశాస్త్రిలుగారు ఉత్తరమీమాంసాశాస్త్ర మగు బ్రహ్మసూత్ర శాంకరభాష్యమును దెలిగించినారు. ఇప్పుడు గోపాలకృష్ణమృగాదు. పూర్వమీమాంసా శాస్త్రవిషయములను సంగ్రహముగాఁ దెలిగింపఁగోరి ముందుగా నీచిన్ని గ్రంథమును బ్రకటించినారు. ఆంధ్రమీమాంసార్థసారము, ఆంధ్రమీమాంసాన్యాయదీపిక యను మఱిరెండుగ్రంథము లచ్చగుచున్నవట ఈమూడుగ్రంథములను జదివినవారి కీ శాస్త్రములోని మఖ్యవిషయములు చక్కగాఁ దెలియును.

గోపాలకృష్ణమృగాది యాంధ్రవచన రచనాపద్ధతి చక్కగా నున్నది. భాష సలక్షణము. శైలిసులభము. శాస్త్రగ్రంథరచనకీశైలి యాదర్శముగాఁ గొనపచ్చు నని మాయభిప్రాయము. విషయము క్లిష్టమైన దగుటచేతను గొన్ని తావుల సర్థస్ఫూర్తి వెంటనేకాకపోవచ్చును. అది రచనాశైలిదోషముగాదు.

ఆంధ్రమునందు శాస్త్రప్రతిపాదకగ్రంథము లత్యల్పముగా నున్నవి. అట్టిగ్రంథములు పెక్కులు పుట్టినఁగాని యాంధ్రవాఙ్మయము సర్వాంగసమందరమనిపించుకొనఁజాలదు. గోపాలకృష్ణమృగాది గ్రంథములు వందేతాదరణీయములై యాంధ్రసరస్వతికిఁ గంతాభరణము లగుననుటకు సందేహములేదు. జి.రా.

అవాసః కిలిశ్చితస్య—

నల గాయఃజెంత సఖ వ, ర్తిలః బిగములు మ్రోయః గవి నుతింప సిగందం  
డలుచుట్టి చైత్రమున జయః, డలరు నెల్లూరి వేంకటాచల రమణా. ౮౪  
పాస్థస్త్రీనిరహఃసలాహుతికళా—

విరహఃసలాహుతికళా, స్ఫుగదురుమంజరులు. పికవ\*ధూహితములు నై  
మరుదంకురములు మధుప్రస, నరుదగు నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౫  
ప్రధితః ప్రణయవలీనా—

మలయపవనములు చల్లఁగ, వెలయుచుఁ జైత్రమున వీవ విరిఁబోఁడులకుం  
బాలయలుక లుండనేర్చునె, యలరఁగ నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౬  
సహకారకుసుమ కేసరనికరభరా—

ధరఃజాతకుసుమపరిమళ, భరితము లగువనములందు భ్రమరమ్ములు ఝూం  
కరణ మొనరించు మధుప్రస, నరయఁగ నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౭  
లచ్చాచ్ఛచ్ఛవందసార్ద్రితరామృగాత్మ్యః—

సురభిని తెలిమేడలు గం, ధరసార్ద్రార్ద్రీకుచలైన తరణులు, బువ్వల్  
మరునిమది వృద్ధిసీయును, హరసఖ నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౮  
స్రజోహృద్యామోదాః—

తెలిమేడ వెన్నలను జెలువలు సిగవిరులేయ వలికవల్వలు, బూదం  
డలు, చాల్చి సురభి ధన్యం, డలరును నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౯  
సుధాశుభ్రంధామ—

తెలిమేడలు నెల చెలిమో, మలరులు చందనముఁ గలఁచు ననురక్తుని ని  
శ్చలు శ్రీవృమున భ్రమింపవు, నలరఁగ నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.  
తరుణీవేషాద్దీపితకామా—

ధర నుద్దీపితకామయు, నురుజాతిసుగంధి భృతకయోధర యైచుం  
దరివలె వర్షర్తు మనో, హరమగు నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౦  
వియదుపచితమేఘు—

విను సఘనము కందళభౌ, వనికుటజకదంబవాసి కవనమ్ము శిఖ  
ధ్వనివని సర్వజనోత్తం, తనలరు నెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౧

\* యతిహృదయ- కతోహిత భవ కయ్యస.



ప్రకారాంతరము—

జః దకలితగగనము కం,దళవిలసితభూమి కుటజతరువవనములుం

గలఁచు సుఖ ససుఖ నెల్లర, నలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౯౩

ఉపరిఘటం ఘనపటలం —

ఇల కందళసితరుచి నగ,ములు నర్తితకేకు లభ్రమును ఘనయుతమా

నలపాంథుఁడెచటఁ జూచునొ,యలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా ౯౪

ఇశోవిద్యుద్వల్లీవిలసిత మితః—

ఉజుములు మెఱపులుఁ గేరికి,పరిమళములుఁ గేరిరవము భాసిల్లంగాం

విరిహిణు లేగతిఁదాఁఁకు,రరయఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౯౫

అసూచీనఞ్చారే—

ఇల సూది మోపునం తెడ,గలుగని చీకటి మెఱపులు గర్జనలును జ

న్కులుఁ బడఁ గులట చరించును, నలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా.

అసారేణ నహర్వృతః—

చలిగాలికి జడికెటు సన,కిల సీతున కలికి చెలువ లెడఁ జేర్పఁగ భో

గులకు సుదినమై దుర్దిన్,మలరును వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౯౬

అర్థం సుప్త్యా నిశాయః—

శరదర్ధరాత్రి మేడల, సురగొని పవళించి లేచి సురతశ్రమ పో

గరితలు దే నడకము గ్రో,లరుడగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౯౭

హేమస్తే దధిదగ్ధసర్పిరశనా—

పెరుఁగు నయిద్రావి లోనుఁ,దిరమునఁ జలి విడము సలిపి ధృతవరలేపాం

బరులై స్త్రీరతి నుండుడు, రరయఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. \*

మమ్మన్తో గణ్ధభీత్తి—

నలిగాలి సీత్యుతులుపుల,కలు గలుగఁగఁజేయు సంశుకములు దిగుచుఁ జె

క్కులు నొక్కువిటులవలెదొ,య్యలియును వెల్లారి వేంకటాచలరమణా.

కేశానాకులయః—

నలిగాలి మగనివలెఁ గుం,తలచలనము వణకు సీత్యతము రోమాంచం

టులు చేలాకర్షణ స,ల్పలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౧౦౧

ధన్యానాం నవపూగపూరిత—

చెలి విడము లొసఁగఁ గ్రీడలు, సలుపుజనుల కరుగు వేగఁ జలిరాతిరి పే

దలకు నిసఁ జింతఁ దవవగు,నలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౧౦౨

### 3. వైరాగ్యశతకము.

చూడోత్తంసితచంద్రచారుకళికా—

శశిరుచిశిఖముః శ్రేయో,దశధామము కామశలభదగ్ధము మోహం  
ధశమము నగుశివదీప,మృశరణ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧

భ్రాస్త దేశ మనేకదుర్గవిషమం—

వలుబూము లరుగుఁ గాకము,వలె దుష్టాన్నము భుజించు ఫలమందక హీ  
నులఁగొల్వఁ దృష్టచే నరుఁ, డలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨

ఉత్థితం నిశి శక్తియాక్షితితలం—

ఇలఁద్రవ్య నోడబేరము, సుఖపఁగ హేమిప రాజసత్త్వతి మంత్ర  
ములు గలుగ గవ్వదొరకునె, రులరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. 3

ఖలాలాపాస్సోధాః—

కనుల నీనుంచు నగుఁ దిట్టిన నూరకయుదు బసిబసిఁ ధనికున కం  
జలిచేయుఁ దృష్టచేనరుఁ, డలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪

లమీషాం ప్రాణానాం—

నలజలతుల్యప్రాణ,మృలకొఱకు ధనాంధులకడ మూఢులు పాప  
మృలనక తముఁదామెన్నును, రలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫

తొంతం నక్షమయా—

క్షమలేక శాంతి సుత్రో,షములేక విరక్తి యోఁచరితములేకన్  
హిమసూర్యాతపసహనం, బరురను వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౬

భోగో నభుక్తా వయమేవ—

ఇలభోగకాలతృప్తి, ములు భుక్తమె శిథిలజ్జీర్ణములె తప్తములే  
ఫలభోక్తలు మనుజులె కా, కలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౭

వశిభి ర్ముఖ మాక్రాంతం—

తల సరసిన మోమున వళు, లలరినఁ గాయంబు శిథిలమైనవృడు మ  
ర్త్యులతృష్ణ వాయు దేవున, నలవడు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮

నివృత్తా భోగేచ్ఛా—

కనులఁ బొర గవ్వ బహుమతి, చనఁ జేతికిఁ గోలరాఁగ నఖులరుగ సుఖఁ  
బణఁగ మెయిత్పృష్ట చనదే, మనవలె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯

అశానామనదీ—

ధృతికజహరము మనోరథ, తతికము తృప్తికము వితర్కభగము రా  
గతిమగు నాశానది \* దాఁటతరమి వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. † ౧౦

అవశ్యో యాతారః—

నిలువపు విషయసుఖము లవె, తొలగిన దాఁటబుతానెతొలగించిన ని  
శ్చలసుఖ మపరిమితం బై, యలరుచు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౧  
బ్రహ్మజ్ఞానవివేకనిర్మలధియః—

అనఘుఁడు లభించుభోగము, లను రోసి తృజుఁడు బరుఁడు లభింపనివై  
నను గోర్తులుకుగఁజాలం, డరుపుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౨

ధన్యానాంగిరికస్తకేషు—

పులుగులు తొడ నాడశ్రువు, లొలుక భ్యానించు గుహలయోగివరుఁడుమే  
డల వనిక్రీడల నెప్పటి, కలరుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౩

భిక్షాకనం తదపి వీర—

ఇల నజ్జగ నుండియుఁ జం, పులబంతయుఁ గప్పి బికిరపుంగూడువన  
య్యలు సైతము మోహముకుగ, రలరంగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౪

స్తనామాంసగ్రన్ధి—

ఇలఁ జీవిషిబుట్టులుమో, ములు రోతెలు కటుఁడు పొలముముద్దలు కుచముల్  
నెలకరింపుటచులు వసుకుం, డలగునె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౫

ఏకోరాగిషు రాజతే—

గిరిజ మెయిఁ గలుగుహరుఁడొ, క్తరుఁడే రాగియు విరాగి గత కాముకుఁ డే  
వరు లుభయభ్రష్టులు గద, యరయంగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౬

అజానాదాహాత్త్య—

కలథము లగ్ని దుముకుఁ జే, పలుగాలముద్రింగుఁ దెలివివాసి మనుష్యుల్  
తెలిసియు మోహముకుగలే, రలరంగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౭

తృపా శుష్య త్యాసే—

మనసిచ్చయించ వనితల, నెనయుం దప్పెనఁ ద్రావు నీరాకలికిం  
దిను భక్త్యోన్న మిదిసుమా, యనుశ్రీ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౮

\* దాఁటతరమి- యనివఁద్రాసభంగము- ఇట్టివిందుఁడెప్పుడలవు.

+ గిరిజ విక్రమ- “నందనసాగోదము ౧” అనునాగిరి విక్రమము.

తుజ్జం వేత్త సుతాస్సతాం—

ఇలు దార యావనము తన, యలుఁ దిర మని మోహకార నుండజ్ఞుఁడు జ్ఞా  
నులు నిత్యము గాదనియెడ, రలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౧౯  
దీనాదీనముప్రే:—

తనయులా తుఫ నవ్వాబు, వ్వని జీగఁగటంబు దిగువ నదిగని దేహీ  
యనుఁగాని ఘనుఁడుతనకొఱ. కనునా వెల్లారి వేంకటాచలరమణా ౨౦

అభిమతమహామానగ్రన్ధి—

ఘనగుణవలచంద్రిక శ్రీ, వనివరశుభ్ర మానహరణకటుపు కడుపు నిం  
డనిబాస యెవరి నెటుసే, యనిదపు వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౧

పుణ్యేగ్రామే వనేవా—

సరివారి నడుగుకంటెను, వరపుష్కలముచేరి పాటులయిడ్లం  
దిరిక మడిగి కుడుచుట మే, లరయఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౨

గజాతరజ్జకణశీకరశీతలాని—

చలిమలనెలపులు గంగా, జలశీతల మునివనములు చనెనె బుధులు దు  
వ్వలఁజేరి కూటికడిగెడ, రలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౩

కింకన్దా: కన్దరేభ్య:—

ఫలకందమూల జలవ, ల్కలములులేవె ధనగర్వకచలద్భూచా  
పులనృపులఁగొల్వఁగా మద, మలరునె వెల్లారి వేంకటాచలరమణా\* ౨౪

ఫలం స్వేచ్ఛాబుధ్యం—

కొలఁకులఁ జల్లనిజలములు, ఫలములు వృక్షములు వల్లవక్షీతిశయ్యల్  
గలుగ ధనికు కొలువేమిటి, కలరఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౫

ఏవర్తస్తే ధనవతిపుర:—

మనుజేంద్రాశ్రయమఃఖి, బున భోగసుఖముల దినము వోయెనని నగు  
వని ధ్యానాంతలబున బుధుఁడనయము వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౬

యేనన్తోవనిరన్తగ్రముదితా:—

వరితుష్టలేమిగోరరు, ధర లుబ్ధులు మేరుభూమిధర మగవడినం  
బరితోషముఁజెందరు పుర, హరసఖి వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౭

భిక్షాహారమదైన్య మప్రతిమఖం—

దీరితిహర మధయ మక్షయ, కరమప్రతిహతము యోగి కామితముచు  
కరనత్రముభిక్షాశన, మరయఁగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౮

\* ఉన్యేహులఫలైః-అనఁబానికఁ బవ్యములేను.

భోగేరోగభయం—

బలభోగవిత్తవిద్యా, కులములకుభయ మరిరోగకుపనాదిహితం

బులు నభయము వైరాగ్యం, బలరంగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౨౯  
ఆక్రాంత మరణేన—

జర వయసును నస్తైర్యము, సిరి నాశముఁ గోవణాలు చిలువ వనము ను  
దరిశమము సాంపరంజే, బరయంగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా\* 30

భోగాస్తుజ్జతరజ్జభజ్జతరభాః—

తరుణత్వ మస్థిరము కాఁ, పురములు తుచ్చములు విభవములు వీడులు వా  
సర మునుని బుధుఁడునుఖి, మరయును వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. 31

భోగామేఘవితాన—

వనవచలితాభ్రకము నా, యువు తుచ్చులు స్త్రీలుమెఱపులుఁ భోగములం  
చవని బుధుఁడు చిత్సాధకుఁడవు శ్రీ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. 32

ఆయుః కల్లోలలోలం—

మెఱపులు భోగము లధమ చిర మాయువు వీది చెలులచెలి మధువమా  
ననులకని యోగితత్త్వం, బరయును వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. 33

కృచ్ఛేణా మేధ్యమధ్యే—

జపనికుక్షిస్థనిర్భా, ధవ మబలానంగచి తనము వార్ధక్య  
బును సీ దీనసుఖము లే, దనువుగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. 34

వ్యాఘ్రేపతిష్ఠిజరా—

పులివలె జర తెవు లరిగతిఁగలఁచ జనులబ్రతుకు భిన్నఘటజలమువలెం  
దొలఁగ నహితముడుగని దను, దలరంగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. †

బ్రహ్మేంద్రాది మరుద్గణాః—

కమలజాపదవి తృణస్తా, యము త్రిభువనరాజ్యలక్ష్మ్యు లతితుచ్చులు లం  
చు ముని విభవముల గోరం, దనురంగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. 35

సా రమ్యావగరీ మహాన్—

పురములు రాజులు రథాలు, పరివారము భోగ మెవరివశముననుండు  
ధరనాకాలమై దైవం, బరయంగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. 36

\* అధివ్యాధితైః- † భోగాభిజురవృత్తయః అనువానికిఁ బద్యములేదు.

యత్రా నేకః క్వచిదపిక్వహే—

ఒకటి కది ఒకదొకటిగఁ గా, లకితవుఁ డిటువలకఁ బ్రాణులన్నారెలపా  
సికలు యేబగలుగా నా,టకలరు వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౩౮

ఆదిత్యస్య గతాగతైః—

అనుదిన మినుని గతాగత, మున నాయువు నిత్యకృత్యములఁ గాలము వో  
మనుజుఁడు మోహసుర భ్రమిం, చనయము వెల్లారి వేంకటాచలరమణా

రాత్రిః సై వపునస్సవ—

ఇనుఁడుదయించెనుగ్గుఁకెను, దినమురజనియనుచుఁ బనులఁదిపురుకురయ్యో  
జనులించేమిఫలములే, దనువుగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౪౦

సన్ధ్యాతం పద మీశ్వరస్య—

మనసిజ వైరిధ్యానము, ఘనధర్మము స్త్రీసుఖము గనలేనిజరుల్  
జననీయావసఘాతుకు, లనవలె వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౪౧

నాభ్యస్తాప్రతివాదిబృన్దదమనీ—

చెలి నెనయక నరుఁడని విద్యులఁ బరుల జయింపక నె వృథాప్రాయమువ  
సల పాడిలు దీపము వలె, నలరును వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౪౨

పక్షద్వయనిరూపణము—

వనితాసుఖమందరు విద్యను గత్తినిఁ బరుల గెల్చి యశమందనియా  
జనులు పాడింటి దీపము, లనువుగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౪౩

విద్యానాధిగతా కళజ్జరహితా—

తలిదండ్రుల మనుపక విద్యుల దొరచే ధనముగొనక యతివ నెనయకం  
బలుకూళ్ల కాకివలె నరు, డలరును వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౪౪

వయం యేభ్యో జాతాః—

తనపెద్దలు సములు హితులు, జనఁ గర్తము వెంటనంట సై కతవనీర్  
తిని నుండఁ బ్రమద మెట్లగు, ననువుగ వెల్లారి వేంకటాచలరమణా. ౪౫

ఆయుర్వర్షశతం—

సమశత మాయువు కర్తన, గము గొడవని బాల్యవార్ధకములభయడ  
గములఁ జను జనులకునుసుఖ, మురునె వెల్లారి వేంకటాచలరమణా

క్షణం బాల్ భూత్యా—

బాలుఁడగు దోగుఁ డగు సర, పాలుఁ డగు దోస్త్రుఁడగు నకటుఁడగువటు  
లీల నరుఁడు నటుఁతి కర, దాలక వెల్లారి వేంకటాచలరమణా.

త్వం రాజా వయమ ప్శ్యపాసితగురః—

కలదు సిరి దొరకు నే విద్యలుగలగురుభటుడ నతఁ డనాదృతి నేయ  
న్నిలనే మగునను నిస్సృహుఁ, డలరంగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా\*  
ఫలమల మశనాయ స్వాదుపానాయ నోయం—

ఫలములు దినఁ ద్రావఁగ జలములు వలువలు గట్టఁ దల్పముగ నిలయుండం  
గలుద్రావుధసికులకు బుధుఁ, డభుకునె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ర౯  
అశీమహేవయం భిక్షాం—

ధరఁబవ్వళించి హరి డల,బరులై భిక్షాన్నమెత్తి భక్షించెడు భూ  
సురులు ఖలనృపులమెత్తురె, వారనుత వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౦  
ననటా నవిటా నగాయకాః—

కులుకుఁగుచంబులు గలచెల్వల నట విట గాయకులను బలుజలమ  
ర్మ్యులఁగాక కనఁడు బుధమండలి దొర వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

విపులహృదయై రీతైః—

తగఁ గొన్ని పల్లెలకు దొర,లగు నల్పలకేలగర్వ మధిపు లనేకుల్  
జగ మేలి గెలిచి విడువరె, యగధర వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౧  
అభుక్తాయాం యస్యాం—

ధర నంతయు నలిన భూ,వరతతి కేలాభ మజ్ఞై వాశతాంశ  
స్థిర నేలి గర్వపడియెడ, రరుసులు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. † ౧౩  
నజాతీఃకోప్యాసీత్—

హరుఁ డాత్మకపాలము తల, ధరియింప మను నొనవ దొర తనబ్రోవనున  
ల్లరు మ్రొక్తమదింప నితరుఁ, డరుసా వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౪  
వరేషాం చేతాంసి ప్రతిదివసం—

వరహిత మొనర్చి నరుమడి, స్థిరమై యుండ దది గలుగఁ జంతామణిచే  
కుటుంగతి నిష్ఠము లీయదె, యరయంగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౫  
వశిష్ఠ మసి కిం మథా—

మనసు వెతఁ జెంద నేల య, యిన చాఁ గానిదిల గాదు ధృతివిబుధుఁడువ  
చ్చినఁ గొను లేకూరకెయ్యం, డనువుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౬

\* అర్థాశామికషేత్వం- వయమిహాపరితృప్తాఃకై-అను స్లోకములకుఁ బద్యములులేవు.

† వృత్తిఁడో బలకేయన కలయతం - అను స్లోకము నకుఁ బద్యములేదు.





# కాకినాడ-పరిషత్తా-ర్యాటయమున వెలకు దొరకు

## గ్రంథములు.

1	విక్రమనారాయణచరిత్రము-చదలువాడ మల్లయకవి	రు	0	8	0
2	కవిజనాశ్రయము-వేములవాడ భీమకవి	...	...	0	10 0
3	చంపూరామాయణము-ముగ్ధేశికవి వేంకటాచలపతికవి	...	1	0	0
4	నీతిసేవపద్యకతకము-తాళ్లపాక పెదతిరుమలార్యుడు	...	0	2	0
5	శ్యాతిశాస్త్రసారము-శ్రీమాన్ కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు బి. ఏ., యల్. టి.	...	...	0	8 0
6	జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము-శిష్ట సర్వశాస్త్రీకవి	...	0	2	0
7	సర్వేశ్వరశతకము-యథావాక్కుల అన్నమయ్యగారు	...	0	3	0
8	యుద్ధమల్లువి బెజవాడ శిలాశాసనము-జ. రామయ్య పంతులు గారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.	...	...	0	8 0
9	కావ్యాలంకారచూడామణి-విష్ణుకోట పెద్దయకవి		0	8	0
10	చంద్రభానుచరిత్రము-తంగిగొప్పల మల్లనకవి	...	1	0	0
11	అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక	...	...	0	8 0
12	ప్రాకృతభాషాత్పత్తి-శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	...	0	12	0
13	శివతత్త్వసారము-మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు	...	0	12	0
14	Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్య పంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.	...	...	0	8 0
15	శివరాత్రిమాసోత్సవము-శ్రీనాథమహాకవి	...	...	0	12 0
16	ఆర్యభాషావిభాగము-శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	...	...	0	8 0
17	Dravidian Lexicography	...	...	0	4 0
18	హాస్యరంగములు-క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు	...	...	0	8 0
19	చారిత్రాచార్యులము ఉత్తరభాగము-హరిభట్టు	...	1	0	0
20	మన్నారుదాస విలాసనాటకము-రంగాజమ్మ	...	0	8	0
21	శైవివిభాగము-వచనము-వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు	...	0	12	0
22	కాలిందీకవ్యావళియము. (ముద్రాభాగము) అచలాంబికా	1	0	0	





